

ERNESTI SALOMONIS CYPRIANI ANNOTATIONES.

Annotationes in proœmium.

VARRO. De Varrone Hieronymus Proœmio in II librum commentariorum in epistolam ad Galatas: *Marcus Varro cunctarum antiquitatum diligentissimus perscrutator.* Idem apud Ruffinum libro II invektivarum: *Marcum Terentium*

Varronem miratur antiquitas, quod tam innumerabiles libros scripserit.

Addit Ruffinus, Hieronymum libello quodam, quasi indiculo, omnia a Varrone edita enumerasse: quod factum in quadam ad Paulam epistola, quæ hodie desideratur. Hieronymus infra: *In-*

dicem operum eius in voluminibus epistolarum, quas ad Paulam scripsimus, in quadam epistola, contra Varronis opera conferens, posui. Fragmentum epistolæ Ruffinus exhibet. Mirum videri non debet,

multos Varronis libros hodie desiderari, cum illo superflite quædam eius monumenta perierint, verbi causa, commentarius *εὐ-
ργων*, quid facere dicereque deberet Pompeius, consulturus senatum: ut ipse Varro libro IV epistolicarum quæstionum, in

L. XIV.

not. At-

tis. c. 7.

literis, quas ad Oppianum dedit, testatur apud Gellium.

Hyginus. Miræus C. Iulium Hyginum vocat, secutus impres-
sos codices operum Hygini iunioris. Verum his Iacobus Micyl-
lus in MSC Hyginum præscriptum ait, non C. Iulium Hyginum.
Librorum astronomicorum autor nunquam C. Iulius Hyginus di-
citur in MSC ut notavit iam olim Morelius. Itaque Hygini,
Augusti liberti, nomen a Miræo perperam tribuitur Hyginob, fa-
bularum autori parum docto, cum Augusti libertus doctissimus
esset, ac vere grammaticus: qui codicum bonæ fidei magnam

Gellius

L. II. c. 21.

curam gereret, commentariaque in Vergilium editurus adhibe-
ret præstantissimum codicem ex Vergilii domo atque familia:
ut necessum sit, Miræum in magno errore versari, dum Hyginum,
cujus habemus astronomica & fabulas, Augusti libertum facit

CUM

cum vulgo. Est enim Hyginus ille plumbei seculi, ut Joannes Schefferus dissertatione de Hygini, scriptoris fabularum, ætate, ac Thomas Munckerus dissertatione de autore mythologiæ, quæ C. Iulii Hygini nomen præfert, demonstrarunt.

Quamquam Eusebius Pamphili in decem ecclesiastica historia libris maximo nobis adiumento fuerit. Huius loci sensum mire pervertit Baronius. Cum enim videret, ex illis libris, qui sub Dionysii Areopagitæ nomine circumferuntur, plurimum utilitatis ecclesiæ Romanæ accessurum; omnem lapidem movit, ut centones Areopagitæ vindicaret. Cumque non ignoraret, alios ab eius sententia vel hoc nomine secessionem facturos, quod libros illos nec Eusebius, nec in nostro catalogo Hieronymus recenseat; ut hoc telum avertat, ita nugatur: *Quod ad Hieronymum spectat, eius silentii ratio petenda est ab eius scribendi operis instituto: quo videlicet in præfatione ad Dextrum eos se colligere profitetur antiquos scriptores ecclesiasticos, quos invenisset ab Eusebio recensitos: nec fuit eiuratio instituti, si qua ab Eusebio fuissent prætermissa, perquirere.* *Ad ann. CLX. n. 60.* Quæso, ubi hoc dicit Hieronymus in præfatione? Non potuisset peiori fide agere cardinalis. Nam nec dixit Hieronymus, quod eum dixisse contendit, ut legentibus eius verba patet; nec locum præfixum habuit, quem eum habuisse Baronius comminiscitur. Quin potius rogatus erat, ut omnes breviter exponat, qui de In præf. scripturis sanctis a passione Christi usque ad XIV Theodosii annis me. ad Dextr. moria aliquid prodiderunt. Adiecit igitur Methodium Tyri, Senecam, Iuvencum, aliosque ab Eusebio prætermittos. Ego certe non miror, Hieronymo ignotos fuisse Areopagitæ libros, quum Baronii sodalis, Ioannes Morinus, in epistola ad Abrahamum Echellensem fateatur, illorum ante annum DXXX nullam apud Græcos Latinosve factam esse mentionem. *Morinus Epist. p. 629.*

Scripserunt. Victorius alique legunt: *Scriptitant.* Sed lectio, quam retinui, multorum codicum est, ac sensui accommodatior videtur ob illa, quæ sequuntur: *Certe cum scriptis suis elaruerint.*

Dispendio. Gravius legendum putat: *Dispendia.* Sed forte Grammatica nititur, non codicum autoritate.

In caput I.

PETRUS.

Floruit
anno Chri-

sti 34.

Princeps apostolorum.

Hieronymus in psalmum LXXVII
Andream eodem maectat encomio, inquit: *Petrus & Andre-*
am apostolorum principes monstrat.

L. II. in
vet.

Viginti quinq. annis.

Infinitæ fuerunt veterum de his annis
sententiæ. Rufinus XXIV numerat.

p. m. 66.

Ad expugnandum Simonem magum.

Eusebius libro II capite
XVI. Miram pugnam somniavit Sulpitius Severus libro II histo-
riæ capite XXVIII secutus Arnobium libro II contra gentes,
qui fabulam primus, ut opinor, literarum monumentis confi-
gnavit, nec tamen excogitavit ipse. Loquitur enim de illare,

Conf. Epi-
phanius
hæres. 21.

tanquam in vulgus nota, ac fuisset sanè à gentibus non indi-
gnatione, sed risu exceptus, si pugnam fama inter gentiles chri-
stianosque haud nuntiaffet.

Propter styli cum priore dissonantiam. Hieronymus ad Hedi-
biam XI quæstione: *Et duæ epistolæ, quæ feruntur Petri, stylo inter*
se & charactere discrepant, structuræq. verborum. Ex quo intelli-
gimus, pro necessitate rerum diversis eum usum interpretibus.

Euseb. L.
III. hist.
c. 39.

Evangelium iuxta Marcum, qui eius interpretes fuit.

Sentio,
quod Rufinus secundo invectivarum sentit, ac contra Hierony-
mum docet, Petrum videlicet omnium linguarum, quibus indi-
gebat, peritam fuisse, nec opus habuisse interprete. Traditio
de Marco, Petri interprete, originem suam ad Papiam refert,
quam is à Ioanne Presbytero hausit, nec Petrum privat noti-
tia Græcæ linguæ. Nam ex loco Papiæ ac Hieronymi verbis,
queis in vita Marci utitur, intelligimus, Marcum evangelium
suum nec ex dictantis Petri ore excepisse, nec à Petro Ebræo
idiomate prolata Græce reddidisse, sed seorsim suisque verbis
res, à Petro commemoratas, descripsisse. Hieronymus vero,
hac relatione seductus, credidit, Petrum aut ignorasse linguam
Græcam, aut tam mutilam eius habuisse notitiam, ut ei inter-
pretes adhibendi necessitas imponeretur. Idem de Paulo:

l. c. ad
Hedib.

Divinorum sensuum majestatem non potuit Græci eloqui ex-
plicare sermone. Habebat ergo Titum interpretem. Imo Ti-

Ibid.

tum vocat apostoli fistulam & organum, per quod Chri-
sto caneret, solatium interpretationis. Longè rectius de
Petro

Petro Eusebius: *Ex nimia quadam reverentia ne dignum quidem se L. III. de
scriptione euangelii existimavit.* *demonstr.*

Euangelium Petri. Liber plane ad fraudem compositus, quem
cum nonnulli in Rhossensi parœcia continua exercitatione ver-
sarent, Serapion libro peculiari confutandum existimavit: ut Eu-
sebius VI historiæ capite XII & Hieronymus infra notant. Sera- *In vit. Se-*
pionis liber hoc titulo erat insignitus: Liber de euangelio Petri, *rapion.*

Inter apocryph. as. Omittit libellum de Petri doctrina, quem O-
rigenes in fragmento librorum *ωβι δὲ χων* explodit, tomo IX *f. 132. ed.*
Hieronymi operum inserto. *Victor.*

Sepultus Romæ. Sepulchrum in cryptis Romanis Petri nomi-
ne insignitum fuit, quod illos fecisse arbitror, qui funus curarunt;
alioqui, & si tumulum a posteris signatum dicas, nulla erit monu-
menti certitudo, ob innumera corpora cryptis illata, non modo
christianorum, sed & gentilium, ante imperium Neronis defun-
ctorum. Quicquid sit, Eusebius audacter pronuntiat: *Narratio- L. II. c. 25.*
nem abunde confirmant Petri Paulique nomine insignita monumenta, quæ hist.
in urbis Romæ cæmeteriis etiamnum visentur. Frequentarunt tum
christiani veneranda illa loca diebus divino cultui destinatis.
Hieronymus: *Cum essem Romæ puer, solebam cum cæteris, eiusdem æ. In Ezech.*
tatis & propositi, diebus dominicis sepulchra apostolorum & martyrum c. 40.
circuire, crebroque cryptas ingredi.

In cap. II.

IACOBVS.

Sunt, qui tres Iacobos apostolos numerant, Iacobum, Zebe- *A. C. 34.*
dæi filium, Iacobum, Alphæi filium, & nostrum hunc Iacobum, *Ap. Hier.*
fratrem Domini, seu, iustum, tertium decimum apostolum. Sed *in c. 17. Es*
Hieronymus primo contra Heluidium hos impugnat, docens, *c. 7.*
Iacobum nostrum minorem Alphæi & Mariæ, sororis Domini, fi-
lium fuisse, ac præter hunc inter apostolos non nisi unicum Iaco-
bum, Zebedæi filium, ab Herode interentum, annumerari posse,
qui maior dicitur.

Iustus. Eusebius libro II capite primo: *Ob eximiam virtutem.*
Hieronymus commentario in caput II epistolæ ad Galatas: *Vir*
tanta sanctitatis & rumoris in populo, ut simbriam vestimenti eius certa-
sim cuperent attingere,

In Ps. 68.

Frater Domini. Obseruat Hieronymus, omnes apostolos fratres domini vocari Matthæi xxix. Quæ vero causa sit, ut Iacobus præ cæteris frater Domini appellaretur, non eodem modo exponit. Nam alicubi ita dictum putat propter incomparabilem fidem, sapientiamq; non modicam, nec non quod primus ecclesiæ præfuerit, quæ ex Iudæis primum Christi recepit doctrinam. Quidam suspicabantur, ex Elcha, uxore a Iosepho ante Mariam ducta, natum esse: quos apocryphorum deliramenta sequi Hieronymus dolet secundo in Matthæum. Placet mihi ea Hieronymi sententia, qua Iacobus ideo frater Domini dictus creditur, quod eius esset consobrinus. Ita Hieronymus hoc loco, nec non contra Helvidium capite ix & alibi.

*L. l. Comment. in Galat. c. 2.**In cap. 12.*

Post passionem domini statim ab apostolis. Eusebius libro vii capite XIX ait, Iacobum ab ipso saluatore & apostolis episcopatum Hierosolymitanæ ecclesiæ obtinuisse. Multi veterum dixerunt, Iacobum a Christo episcopum constitutum esse, nulla apostolorum mentione facta: quos Henricus Valesius laudat. Hieronymus heic diserte negat, factum hoc a Christo, cui assentitur contradicens sibi Eusebius libro II capite I quo fatetur, Iacobum tum demum cathedræ impositum esse, quum in cælum rediisset Dominus. Nec video, quid huic sententiæ obstat, quæ etiam ex xxviii Matthæi capite robur trahit, quo Christus Iacobo iuxta cum reliquis apostolis gentes in toto terrarum orbe docere, & hanc ob rem Hierosolymis discedere mandat.

Ad h. l. Euseb.

Post apostolos. Male hoc loco Eusebii verba reddit Hieronymus. Apud Eusebium est *μετὰ τῶν ἀποστόλων*, cum apostolis; non vero *μετὰ τῶν ἀποστόλων*, post apostolos. Neque enim Iacobus post apostolos, sed cum apostolis præfuit cætui Hierosolymitano. Sophronius, qui Hieronymi verba Græce reddidit, ac *μετὰ τοῦ ἀποστόλου* habet, excusari potest; Hieronymus non potest.

Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorum: siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis. Iacobum inde ab incunabulis ascericæ vitæ operam nauasse, multa sunt, quæ suadent, ac parum abest, quin eum ex Essenorum ordine ad Christi doctrinam transiisse existimem. Itaque non moueo litem de eius victu atque amictu, quem hoc loco laudat Hieronymus. Quod vero ex quinto commentariorum Hegesippi Eusebius libro II capite xxiii

&

& heic Hieronymus referunt, eidem ius facultatemque fuisse ingrediendi sanctum sanctorum Hierosolymitani templi, id ego non vereor inter fabulas reicere, antiquissimas quidem, sed tamen fabulas. Sane mirari subit, doctissimos viros huic rei hodieque adhibere fidem. Quæso, quid tum vestis linea ad facultatem ingrediendi sanctum sanctorum? Annon tempore Agrippæ regis, sub quo lapidibus obruebatur Iacobus, omnes omnino sacerdotes, ac paulo post Iacobi obitum, etiam cantores, qui ne quidem sacerdotum erant in censu, lineis vestibus utebantur? Testem produco harum rerum peritissimum, Flavius Iosephum, qui xx antiquitatum capite ix diserte ait: *Lenitica tribus homines, quorum erat sacras hymnos in templo canere, adito rege induxerunt eum precibus, ut advocato concilio decerneret eis, ἐν τῇ ἐσθῇ λινῇ φορεῖν, usum stolæ lineæ, quæ tum solis erat concessa sacerdotibus. Rex de concilii sententia permisit, ut deposito prioris habitu lineum, ut voluerunt, sumerent.*

Huic soli licitum erat. Miræus: Hic solitus erat. Male. Nam Eusebius habet: *Ἰστέον μόνον εἶναι εἰς τὰ ἁγία εἰσέρχασθαι.*

In sancta sanctorum. Vir clarissimus, Guilielmus Caue, & Petavius contendunt, Iacobum sanctum sanctorum ingrediendi ius facultatemque non habuisse, sed solummodo ingressum esse τὰ ἁγία, sanctum, quod frequentare licuit ex Aaronis ordine sacerdotibus. Fateor, mihi pridem suspectam fuisse hanc Hegesippi traditionem, quum non sit vero simile, Iudæos homini christiano copiam sanctum sanctorum ingrediendi fecisse, ita quidem, ut ex ipsis nemo eodem usus sit iure. Itaque falsa esse quæ tradit Hegesippus, diu est, quod persuadeor. Verum si quæras, quid Hegesippus & veterum alii vocibus, εἰς τὰ ἁγία, significatum voluerint, videntur omnino sanctum sanctorum intellexisse, etsi verissimum sit, Iacobum non nisi sanctum ingredi consuevisse. Hæc veterum sententia primo cognoscitur ex loco hoc Hieronymi. Deinde Hegesippus non videtur adeo ignarus fuisse Iudæorum moris, ut soli Iacobo vindicaret ius sanctum ingrediendi, quod alias *היכל* seu templum vocatur. Id enim ab omnibus Iudæis illico explosum fuisset, quos non latebat, eandem facultatem multis sacerdotibus competere. Accedit mos loquendi primorum christianorum, qui εἰς τὰ ἁγία εἰσέρχασθαι ex ix

Ec 2

episto.

Cave
Antiquit.
apostolic.
p.m. 589.
Petavius
ad Epiph.
har. 78.

vers. 25. epistolæ ad Hebræos capite tantundem esse arbitrabantur, quam
Antiq. III ingredi sanctum sanctorum, quod Iosephus ἡ ἀγία τὸ ἅγιον vocat.

c. 5.

Fixis. Miræus : *Flexis.* Hegesippus quinto commentariorum:

κεῖθεν ἐπὶ τοῖς γόνασι.

Sed & Iosephus. Hæc paulo distinctius ex Iosepho commemorari oportuit. Neque enim is de Iacobo quicquam dicit, præter hæc: *Ananus* tempus opportunum senatum ratus, mortuo Festo, Albino adhuc agente in itinere, concilium indicum advocat, statutumque coram eo fratrem Iesu Christi, Iacobum nomine, & una quosdam alios, reos impietatis peractos, lapidandos tradidit: quod factum omnibus in ea civitate bonis & legum studiosis vehementer displicuit. Utinam bona fide egisset Hegesippus! Nam Eusebius fabulam de Iacobo, templi pinnæ imposito, utique in Hegesippo inuenit, cuius libri Eusebii ætate multorum terebantur manibus, quibus aliquid assuere, aut ex illis, quæ non exhiberent, laudare non potuit. Nec tamen plane absolui debent Eusebius & Hieronymus, cum probabile non sit, viros tam doctos, tam prudentes, fraudem fugisse. Sane uterque, ut ex illorum libris intelligimus, Iosephum legit, adeoque uterque vidit non esse Iosephi verba, quæ afferebantur ab Hegesippo.

Tradit idem Iosephus. Imo non tradit, quandoquidem nullus codex, utcumque recens sit, hæc refert. Sane in Schleusingenfi, quo Ioannes Andreas Bosius, Iosephum editurus, præ cæteris usus est, nihil reperio; etsi is tanti factus sit eruditus, ut ab operis typographicis adhiberetur in excudenda editione Græca. Si Origenis, Eusebii & Hieronymi ævo hæc in Iosephi codicibus comparuerunt, qui factum est, ut orbe iam christiano eraderentur. Christiani certe non eraserint. At nec Iudæi, quod illis & ea eradenda fuissent, quæ de Christo, Ioanne Baptista & Iacobo nostro hodieque in Iosepho extant, & hac ratione defectus non posset non per paucorum codicum esse.

Ut propter eius necem creditum sit. Falsum est, hæc unquam lecta esse in Iosepho. Si Hegesippum fraudis insimulare non licet, dixerim, eius animo obuersatum esse Ioannem baptistam, cum hæc scriberet, de quo Iosephus: *Apud Iudæos fuit opinio, iusta ultione numinis deletum Herodis exercitum, propter Ioannem, qui baptista cognominatus est. Hunc enim tetrarcha necavit virum optimum, Iudæos excitantem ad virtutum studia, imprimis iustitiam & pietatis.*

Hæc

L. XIX

antiq. c. 7.

Hæc aut memoriæ lapsu mutauit transtulitque ad Iacobum Hegesippus, aut mala fide interpolauit Iosephum. Si hæc de Iacobo in Iosepho legerunt Eusebius & Hieronymus, cur sibi non constant? Ille ait, Iosephum ipsum credidisse, Iudæos excidium urbis Iacobi eade promeritos; hic Iosephum retulisse, ita ab aliis creditum.

Triginta itaq; annis. Si Iacobus Hierosolymorum episcopus ordinatus est illo ipso anno, quo cælum conscendit Dominus, ut ex Eusebii libro II capite I colligitur; dicendum ex stimat Baronius, cum illi ecclesiæ non XXX sed XXIX tantum annos præfuisse, cum VII Neronis anno passus sit, id est, LXIII iuxta Baronium. Non obscure hoc loco hallucinatur Dionysius Petauus. Nam Christum anno ætatis XXXIV iam expleto passum; Iacobum vero anno Christi LXI a sedis suæ XXX trucidatum tradit: quæ pessime cohærent.

Euangelium quoque, quod appellatur secundum Hebræos. Vetusissimum monumentum, de quo non miror recentioribus nil certi constare, quum ipse Hieronymus cespitet. Capite III catalogi diserte habet pro ipsomet Matthæi euangelio. Alibi autem à se ipso dissentit, illudque adhiberi posse docet, si non ad auctoritatem, ut is loquitur, saltem ad antiquitatem. Si habuisset pro Matthæi euangelio, quum hæc scriberet, non dubitasset de eius auctoritate plus quam humana. Deinde eodem catalogi capite Hebræicis literis verbisque a Matthæo compositum, nostroque hoc capite à se in Græcum pariter atque Latinum sermonem translatum ait. Verum post XXIII annos, id est, anno ccccxv quo libros contra Pelagianos in lucem emisit, Chaldaico Syroque sermone, sed Hebræicis literis scriptum vult. Quis credat, ipsum libri interpretem adeo diuersimode loqui posse? Cum tam vetustum sit euangelium, ut olim, teste Hieronymo, a plerisque pro authentico Matthæi haberetur; credidi olim, illud Iacobum nostrum habere authorem, a quo Athanasius Matthæi euangelium expositum docet. Illa expositio in eo mihi sita videbatur, quod Iacobus, Hierosolymitanus præsul, in Palæstina, ubi omnia contigerunt, adiecerit a Matthæo prætermissa. Ad hunc enim magnus fiebat discipulorum concursus, qui seitu digna in eius notitiam perferebant. Præterea visus mihi est Iudæis nonnihil cessisse, quod spectat ad externum cultum, ut ser-

L. II. hist. c. 23.

Ad ann. 63. n. 2.

Rationar. temp. P. 1.

L. V. c. 1. & 3.

L. III c. 1. contr. Pelagian.

l. c.

In c. XII Matth.

Athan. T. II Opp. p. 134.

uaret ecclesiam, ac Iudæorum religionem cum honore extingueret. Furore enim & clamoribus non est ea aetate fides nostra propagata. Atque hanc causam subesse opinabar, quod a Nazaraeis tam auide arriperetur hoc euangelium secundum Ebræos, hoc est, Ebræa dialecto & ad Ebræorum placita nonnihil accommodatum. Nazaraei enim Christum sectabantur, retentis Iudæorum ritibus. Aliam expositionem, quam Iacobus adornasse dicitur, imaginari mihi non poteram, quia illud nec commentariis illustrauit, nec Græce reddidit, ut omnes fatentur. Verum etsi multas habeam coniecturæ meæ causas; video tamen, eam sacris literis repugnare, cum in euangelio secundum Ebræos dicatur, Christum Iacobo statim a resurrectione visum, quem scriptura postremo demum ab eo conspectum dicit. Valeat igitur coniectura. Ad Hieronymum quod attinet, facile secum in gratiam redibit, si dicas, Nazaraeos non solum recepisse Ebraicum Matthæi euangelium, eiusque describendi facultatem aliis fecisse; sed & in linguam Syram Chaldaicamque transtulisse, ac huic translationi assuisse, quæ in incorrupto Matthæi codice omiſsa opinabantur. Hac ratione factum est, ut duo hæc euangelia, quorum utrumque euangelium secundum Ebræos audiebat, confunderentur, & nonnulli interpolatum pro authentico haberent, quod suis placitis esset accommodatius. Si hæc displicent; non potest a contradictione liberari Hieronymus. At hoc itidem durum videtur, ipsum libri interpretem ita sibi contradicere, ut eum modo Ebraico, modo Syro idiomate exaratum affirmet, ut taceam reliqua.

Iuxta templum sepultus est. Titulum usque ad obsidionem Titi, & ultimam Hadriani notissimum habuit. Hegesippus: L.II.c.23. Sepultus est eodem in loco, manetque cippus illius adhuc prope templum. bñst. Euf. Aegre credo, Iudæos hominem lapidibus obrutum, populi, ut eorum ferebat opinio, seductorem, prope templum humo inferri, memoriamque illius cippo conservari permisisse, ut nihil dicam de moribus Iudæorum, quibus conueniens est, ut mortui extra ciuitatem terræ mandentur. Franciscus Quaresmius præfert huic sententiæ alteram, cuius hoc loco Hieronymus quoque meminit, Iacobumque in monte oliueti putat reconditum. Cumque mons oliueti e regione templi sit, Hegesippum huic sen-

sententiæ ne quidem repugnare contendit, quod omnino prope templum sepulcus dici possit, cuius ossa in oliueto quiescant. Cæterum, ut hoc obiter moneam, quia nec Hieronymus nec Eusebius, Iacobi scripta commemorantes, liturgiam eius, quæ hodieque circumfertur, laudant, facile cognoscimus, doctissimum cardinalem, Ioannem Bonam, malam causam tueri, dum eam pro genuina haberi vult libro i capite VIII rerum liturgicarum.

In Cap. III

MATTHÆUS.

Athanasius in synopsi: *Euangelium secundum Matthæum ab ipso Matthæo Hebræa dialecto conscriptum est, & editum Ierosolymis, pag. 134 & interpretante Iacobo, fratre Domini secundum carnem, expositum, p. m. 127.* Epiphanius libro I tomo II adversus hæreses de Ebionis discipulis diserte tradit, quod Euangelium Matthæi solum recipiant, illudque euangelium secundum Ebræos appellent, e quo & nonnulla eraserunt. Iam scire velim, cur patres euangelium secundum Ebræos reiecerint, retinuerint vero euangelium Matthæi, si duo hæc solo nomine fuerunt diversa. Non potest apte responderi nisi ea ratione, cuius supra mentionem feci, videlicet incorruptum Matthæi euangelium æque ac interpolatum a Nazaræis susceptum fuisse & utrumque euangelii secundum Ebræos nomine venisse, donec tandem usus obtineret, ut interpolatum tantum, quo Nazaræi, & matilum, quo Ebionitæ utebantur, hoc nomine indigarentur, genuino eoque Ebræo Matthæi textu aut neglecto, aut apud illos deperdito.

Ipsam Ebraicam habetur usque hodie in Casariensi bibliotheca. Mihi quoque a Nazarenis describendi facultas fuit. Præter hæc duo exempla hoc euangelium & alii tenuere, præcipue Iosephus quidam, a Iudæis ad christianam fidem conuersus, si quidem genealogia Matthæi Ebraica tantundem sit, ac Matthæi euangelium. *Matthæi Ebraicam genealogiam inuenit, inquit Epiphanius hæresi XXX.* Aliud exemplum inuentum est in Cypro, sub arbore siliqua, cum reliquiis Barnabæ apostoli, cuius impositum pectori fuit. Hoc ipsius Barnabæ manu descriptum, atque ab imperatore Zenone in palatio Constantinopolitano, in æde Stephani, repositum tradunt. Suidas in voce *Εβραϊστί* addit: *Habebat euangelium folia ihyina.* Plane alia a nostra fuit interpungen-

A. C. 34.

T. II Opp.

pag. 134.

p. m. 127.

Theodor.

Lector. L.

H. hist.

eccl.

di

di ratio, quæ Suidæ ævo obtinuit, quum de euangelio Matthæi dicat: *Haber titulos LXVIII capita CCLV.*

In voc.
μαθθαῖος.

In cap. IV.

IVDAS.

A. C. 34.

De libro Enoch. Dubitari vix potest, quin apostolorum ætate prophetia quædam Enochii nomine extiterit, quum Iudas epistolæ suæ versu XIV verba quædam ex illo Enochii libro proferat. Hieronymus generaliori voce usus librum Enochii vocat, *In Synops.* quod & Eusebius facit libri VII capite XXII. Athanasius, veteris testamenti libros enarraturus, Enoch vocat. Tertullianus alique patres prophetiam hanc sæpiusculæ in subsidium vocant, variisque designant nominibus. Iudæ tempore videtur titulum prophetiæ Enochii gessisse. Fragmenta libri passim extant; integra autem prophetia ab Ægidio Lochiensis in Ægypto inuenta nuper asseruata est inter MSSC Nicolai Claudii Fabricii *Gassendus* Peirescii, qui codex, ubi hodie delitescat, nouerint eruditi Galli. Argumentum fere ex Tertulliani libro de idololatria capitibus IV & XV aliisque eius locis intelligitur. Quicquid sit delibri authenticæ, ratio sane, quæ eam Petrus Cunæus subuersam *vit.* vult, admodum lubrica est. *Peiresk.* *Profecto*, inquit, *is liber aut e diluvii undis integer evasit, cum perirent fere omnia: aut postea ex cælo delapsus est.* Prolixe atque doctissime iam olim respondit Tertullianus capite III de habitu muliebri. Qui plura de hoc libro scire cupiunt, adeant Francisci Sparauierii castigationes ad apologiam Thomæ Mazzæ pro Annio Viterbiensi vindicatas. *p. 395.*

L. III. c.

de Rep.

Ebr.

p. 88. sqq.

In caput V.

PAVLVS.

T. VI. p.

212. ed.

Vit.

Qui ante Saulus. Cur nomen mutauerit, Hieronymus docet in epistolam ad Philemonem: *Diligenter attende, quod hic primum Pauli nomen acceperit. Ut enim Scipio subiecta Africa Africani sibi nomen assumpsit: Ita & Saulus ad prædicationem gentium missus, a primo ecclesiæ spolio, proconsule Sergio Paulo, victoriæ suæ tropheæ retulit, erexitque vexillum, ut Paulus diceretur.*

De oppido Iudæ Gischalis fuit. Paulo contradicit Hieronymus. Is enim de se: *Ego sum vir Iudæus, natus in Tarso Ciliciæ.* Ebionitæ dicebant, Paulum Græcum fuisse, ex gentilibus oriundum, deinceps proselytum factum: quos Epiphanius hæresi xxx confutat.

Con-

Conuersatione. Miræus male: *Conuersione*, quæ lectio nescio quo fato supra & in nostrum textum irrepsit, omnino mutanda, Nam priorem contextus & codices Erasmi Victoriiq; poscunt.

Liberavit me. Legendum *liberabit & saluabit*, ut Valesius probat. *Ad Enseb.*

Eodem die quo Petrus. Ob hanc causam primitiua ecclesia Petri ac Pauli effigies plerumque coniunxit, Paulo a dextra Petri collocato, quæ res nuper acerbis de æquali Petri & Pauli primatu litibus in Romana ecclesia ansam præbuit. Baronius ita sudauit, ut miro acumine diceret, dextram olim sinistra digniorem habitam esse: quas nugas ipsi pontificii exploserunt, præcipue Iacobus Bosius libro VI de triumphanti cruce capite XII. Eiusmodi imaginem, ante mille & ducentos circiter annos factam, exhibet Bosius citato libro, & passim alii.

Capite truncatus. Hoc est longe certissimum. Nam & Tertulianus capite XXXVI de præscriptione: Romæ *Paulus Ioannis* (baptistæ) *exitu coronatur*.

Scrispsit autem nouem. Præter antiquos epistolarum Pauli codices, qui in editis bibliothecarum catalogis subinde laudantur, non debet prætermitti ille, qui Parisiis in bibliotheca fratrum Puteanorum haud ita pridem asseruatus est, maioribus literis Græce & Latine descriptus, ut & versio & character Hieronymi ætatem non possint non æquare. Hunc codicem tantæ vetustatis esse credidit Ioannes Morinus, ut eum ob characteris similitudinem eo tempore exaratum velit, quo antiquissima LXX interpretum versio, in Anglorum regia bibliotheca adseruata, descripta est, quem codicem Angli quidam pro totius orbis antiquissimo habuerunt. *l.c. p. 409.*

Ad Philippenses unam. Polycarpus epistola ad Philippenses de Paulo: *Qui & absens vobis scripsit epistolas*. Locum Polycarpi exposuit Stephanus le Moyne, ut nulla sit necessitas statuendi, Paulum ex Polycarpi mente una plures ad Philippenses dedisse epistolas. *Notis ad h.l. Polycarpi.*

Præterea ad discipulos suos. Miræus: *Ad discipulos suos quatuor.*

Epistola autem qua fertur ad Hebræos. De autore huius epistolæ, præter illos, qui omnium manibus teruntur, erudite disputant Ferdinandus Vellofilius, episcopus Lucensis, aduertentiis in Hieronymum xxxvi quæsito, Fridericus Spanhemius iunior peculiari libro, Londini anno M DC LXI recuso, Ludouicus de Tena com-

mentariis in epistolam ad Ebræos præludio secundo, & Ambrosius Catharinus dissertatione de hac epistola.

Legunt quidam & ad Laodicenses. Epistola, quæ a Paulo ad Laodicenses scripta dicitur, hodieque circumfertur, non videtur diversa ab illa, quam heic Hieronymus explodi ait. Hæc etsi ab omnibus reiiciatur, putant tamen plerique, Paulum ad Laodicenses aliquam exarasse, cum ipsemet scribat ad Colossenses: *Cum perlecta a vobis fuerit epistola, operam date, ut & in Laodicensium ecclesia legatur, καὶ ἴν' λαοδικείας, illamque Laodicensium & nos legatis.* Tres sunt de hoc loco sententiæ. Prima est, epistolam *λαοδικείας* non fuisse a Paulo, sed a Laodicensi ecclesia ad Paulum scriptam, ad quam una eademque opera in hac ad Colossenses responderit apostolus, qua lecta & Laodicensium illam ad Paulum legi iubeat, ut responsio conferatur cum interrogatione. Secunda est, epistolam a Paulo ad Laodicenses scriptam, & a XIV illis distinctam, hodie desiderari, & in locum eius fictitiam illam successisse, quam heic reiicit Hieronymus. Tertia est, epistolam, quæ ad Laodicenses scripta putatur, esse ipsam priorem ad Timotheum, non ad Laodicensem, sed ex Laodicensi ecclesia datam, ut est sub finem epistolæ ad Timotheum prioris: *ἐξ ἐκείνης διὰ τὸν λαοδικείας.* Aiunt enim, qui ita sentiunt, locum illum epistolæ ad Colossenses in correctis codicibus sic legi: *καὶ ἴν' διὰ τὸν λαοδικείας, & illam ex Laodicensi ecclesia,* scilicet, scriptam. Vt sit, antiqua est ad Laodicenses epistola, qua Marcion hæresin suam dixit stabiliri, ut est apud

L. 1. Tom.
III p. 375.

A.C. 40.

In Cap. VI.

BARNABAS.

Unam epistolam composuit. Extat hodie, verum a plerisque Barnabæ esse negatur. Quia in MSCC nunquam sola occurrit, nunquam aliis operibus adnectitur, sed semper Polycarpi ad Philippenses epistolæ sociata inuenitur; credidit Stephanus le Moyne exercitatione de Barnaba, prolegomenis variorum sacrorum inserta, eam Polycarpo adscribi debere: quam sententiam erudite impugnat Guilielmus Cane. Non esse Polycarpi, facile persuadeor; attamen causam esse oportet, cur in vetustioribus codicibus semper ad calcem epistolæ Polycarpi appareat, & cum ea tam arcte connectatur, ut Rullæus eam, tanquam fragmentum

P. 1. hist.
lit. p. 9.

tum epistolæ Polycarpi, Florentiæ descripserit ex vetusto codice bibliothecæ Laurentiæ, nec denique præferat nomen sui auctoris.

In cap. VII.

LUCAS.

A.C. 42.

Medicus Antiochenſis. Hieronymus in VII Eſaiæ : *Euangelistam Lucam tradunt veteres eccleſia tractatores medicina artis fuiſſe peritiſſimum.* Eusebius capite IV Libri III historiæ : *Lucas arte medicus.* Ita veteres propemodum omnes. Sed ὁ πρῶτος, Georgius Calixtus, non sine ratione hanc sententiam satis uulgatam, nec tamen satis ratam vocat.

Concord.
Evang. p.
m. 3.

Περίοδος Pauli & Theclæ. Cum Paulus Iconii euangelium prædicaret, inter promiscuam multitudinem Thecla virgo ad Christum conuersa perhibetur, accusataque ob hanc rem non modo bestiarum laniatus, sed & ignem illæsa euasisse. Hæc & eius generis alia presbyter quidam in Asia, superſtite Ioanne apostolo, literarum monumentis conſignauit, libelloque Pauli nomine edito hunc titulum præfixit : *περίοδος Pauli & Theclæ.* Hic est ille liber, quem hoc loco reiicit Hieronymus, & de quo, quum hodie non extet, affirmare nolim, omnia in illo contenta fuiſſe, quæ deinceps de Thecla commemorari conſueuerunt; imo nec certum eſſe arbitror, Theclæ certamina & varia, quæ euasisse creditur pericula, in eo presbyterum commemorasse. Illud uero certum eſt, librum de Thecla memoriæ prodidiſſe, eam Pauli indultu publice docuiſſe chriſtianos, atque baptiſmi adminiſtraſſe ſacramentum: quod docemur uerbis Tertulliani, ad quæ hoc capite digitum intendit Hieronymus. Extant capite XVII de baptiſmo, & ita ſonant: *Quod ſi quæ Pauli perperam ſcripta legunt, exemplum Theclæ ad licentiam mulierum docendi tingendique defendunt: ſciant in Asia presbyterum, qui eam ſcripturam conſtruxit, quaſi titulo Pauli de ſuo cumulans, conuiſtum atque conſeſſum, id ſe amore Pauli feciſſe, loco deceſſiſſe.* Scilicet Paulus prædicandi euangelii ius Theclæ conceſſiſſe Tertulliani æuo nonnullis credebatur, extantque Pauli in hanc rem, ſi Diis placet, uerba hodiernum libro I de uita Theclæ, qui ſub Baſilii Seleuciensis nomine lectitur. Eſſi uero tam Tertullianus, quam Hieronymus periodos Theclæ explodant, ſuppoſitumque ſcætur eſſe contendant,

nolim tamen quenquam hinc colligere, Hieronymum & ipsum Pamelius Theclæ martyrium atque pericula credidisse conficta. Eius enim in l. c. Ter- omnes fere patres meminerunt, hi quoque, quos ante Hieronymum floruisse constat: quorum verba Iacobus Pamelius & Horneius Conradus Horneius studiose referunt. Illis addo, quod ascetæ hist. eccle. olim religionis causâ frequenter Seleuciam Isauriæ ingressi sint, L. 1. 6. 9. locum sanctum, a Thecla olim inhabitatum, ut ex vitis patrum, ab Heriberto Rosweido editis, & quidem ex libri IX capite XXIX & libri X capite CLXXX discimus. Imo de periculis Theclæ adeo non fuit dubitationi locus, ut Cyprianus aliquoties se a Deo liberatum cupiat, ut liberata est Thecla: quem orandi morem seruarunt deinceps christiani. Ioannes Moschius capite XX prati refert has christiani militis preces: *Domine Deus, qui apparuisti ancilla tue Thecla, & eripuisti eam de iniquorum manibus, libera & me de hac necessitate.* Hinc & Zeno imperator Theclæ, inter mulieres protomartyri, basilicas dedicauit, notante Euagrio libri III capite VIII. Uti vero martyrium non potest in dubium vocari; ita ea ratione, qua pontificii quidam scriptores volunt, fuisse comparatum, merito inficiamur. Nam libri duo Basilii, Seleuciæ in Isauria episcopi, de uita & miraculis Theclæ, uirginis martyris Iconiensis, quos Petrus Pantinus, decanus Bruxellensis Antverpiæ anno MDCCVIII iuxta cum Simeonis metaphrastæ Logothetæ de eadem martyre libro edidit, non sunt illius Basilii, qui, consentiente a Pantino, circa annum CDL floruit. Equidem Photius narrat, Basilium Seleuciensem scripsisse de rebus protomartyris Theclæ; sed diserte addit: *μετρεῖς carmine.* At libri, quos Pantinus sub illius Basilii nomine uendit, non sunt metro conscripti, fateturque ipse met Pontinus uoculam, *μετρεῖς*, nonnihil nubeculæ offundere. Ast parum erat critico commutare ex ingenio voces. Cæterum, In notis ad L. I de inquit, quod nunquam legerim Basilium uersu Thecla nostra vitam celebrasse, facile inducor, ut existimem, *μετρεῖς* reponendum. Ego vero uita The- non facile inducor, ut ita existimem, sed uocem, *μετρεῖς*, in sla p. 223. Photii textu retinendam arbitror, quod nemo ne per somnium quidem de interpolando illo loco cogitarit, codicibus etiam undique conquisitis. Itaque recte colligitur, libros a Pantino vulgatos non esse illius Basilii, propter fabulas & mendacia,

cia, quibus scatent, sancti viri ævo prorsus indigna. Cumque Pontini Basilii fateatur, se libros suos ex alia eaque vetustiori historia hausisse, & de nouo quædam addidisse; crediderim Basilii Seleuciensis de Thecla commentationem ab alio quodam, qui historico scribendi genere uteretur, auctos atque interpolatos esse, cui & Basilio nomen & Seleucia patria esse potuit: nisi libris suis Basilii Seleuciensis nomen præscripsit, quod argumentum eorum magnam partem desumptum esset; ex illo Basilii libro. Nam in librorum a Pantino editorum inscriptione dicuntur συγγραφήκῃ χαράξῃ conscripti, quod utique additum uidetur propter eandem Theclæ historiam, antea ποιητικῇ χαράξῃ contextam.

Coniectus apud Ioannem. Victorius; a Ioanne. Voces, apud Ioannem, hodie non extant in laudato Tertulliani loco, unde Hieronymum Græco Tertulliani codice usum opinor, in quo illa vocabula addita fuisse oportet. Id liquet ex libri, heic ab Hieronymo explosi, titulo Græco, & voce, πρῶτος, quorum nihil est in latino Tertulliani textu. Tertullianum vero Græco idiomate commentatum esse de baptismo, & quidem antequam Latinum eiusdem argumenti librum ederet, ipse testatur de baptismo capite XV.

Constantii. Hic locus multum mihi negotii facessit. Nam Hieronymus sub initium libri aduersus Vigilantium hæc ad Constantinum refert, *Sacrilegus fuit Constantinus imperator, inquit, qui sanctas reliquias Andrea, Luca, & Timothei transtulit Constantinopolim?* Ita habent omnes codices, unde & Victorius hoc loco Constantinum reposuit. Nec videtur Constantius vicesimo imperii sui anno, quo viuendi finem fecit, multum sollicitus fuisse de reliquiis, quod bellum Persicum uix permetteret de his minutiis cogitare. Sed quia Erasmus & Grauius ex antiquis codicibus Constantium ponunt; nihil mutandum existimaui. Accedit Photius ex Philostorgio: *Reliquias Andrea apostoli Constantium transtulisse scribit in ecclesiam, quæ apostolorum uocatur. Lucam præterea euangelistam ex eadem Achaia ab eo translatus esse in supra dictam ecclesiam.* Ipse Hieronymus in chronico hæc ad Constantium refert, atque translationem anno CCCLII contigisse scribit, quo anno Constantius Cæsarei imperii septima quinquennalia edidit, ut notat

L. III
hist. eccl.
c. 2.

Diff. hy. Antonius Pagi. Solebant enim reliquiarum translationes olim in
pat. p. 120. decennialibus atque id genus festis peragi.

In caput VIII.

A.C. 40.

MARCUS.

Apud Euf. Interpres Petri. Ioannes presbyter apud Papiam: ἐμνηστὴς
L. III πέργ. 8.

c. 39. Rogatus Roma a fratribus. Eusebius libro VI capite XIV ex
Conf. L. Clemente: Cum Petrus in urbe Roma uerbum Dei publice pradicasset,
II c. 15. multi qui aderant, Marcum cohortati sunt, utpote qui Petrum dudum
sectatus fuisset, ut dicta eius memoria teneret, ut qua ab apostolo pradi-
cata erant, conscriberet. Marcus igitur euangelium composuit, iisque,
qui illud ab ipso rogabant, impertit.

De Noris Breue scripsit euangelium. Henricus Palladius IV historiae Fo-
roliensis refert, Marcum a Petro, Romae subsistente, Aquile-
de Synod. iam missum esse, ut euangelium ibi pradicaret, ac inde disce-
V p. 126. dentem, Alexandriamque petentem, euangelium sua manu de-
scriptum, tanquam amoris testeram reliquisse Aquileiensibus,
quod anno dno ccccxx Venetias translatum ibi hodieque serue-
tur in aede sancti Marci. Hæreticis occlusus est hic thesaurus.
Miror autem socordiam pontificiorum doctiorum, qui, quoties
nouum testamentum edunt, non indiligenter conquirunt uari-
antes lectiones, in Marci euangelio occurrentes. Cur non euol-
utin. Ital. uunt boni viri ἀνὸς γράφον Marci euangelium? Ne de rei ueritate
p. 32. periculum fiat, inquit clarissimus Mabillon, hi libri sigillis obsignati
sunt, nec cuiquam aperiuntur.

Quod cum Petrus audivisset, probauit, & ecclesie legendum sua au-
thoritate edidit. Non consentiunt ueteres, Clemens apud Eusebi-
um libro VI capite XIV plane ignorasse uidetur, an Petrus Mar-
ci euangelium probauerit. Irenæus uero libro V Eusebii capite
Conf. Iren VIII claris uerbis tradit, Marci euangelium post Petri mortem
L. III c. I. conscriptum fuisse. Idem uero Clemens sexto institutionum li-
bro apud Eusebium libro II capite XV affirmat, Petrum id com-
probasse, ut legeretur in ecclesia.

Papias Hierapolitanus episcopus. Mirum, Erasmus retinuisse de-
prauatam lectionem: Hierosolymitanus episcopus. Eusebius enim III
historiæ capite XXXVI diserte: παπίας Ἰησὺς ἐν ἱερὰ πόλει παροχίας
ἐπίσκοπος.

Sub nomine Babylonis. Quod Petrus de Roma, ethnica superstitione contaminata, dixit, id Hieronymus noster non ueritus est de eadem profiteri ad Christum conuersa, propter deplo-
randam clericorum uitam. Sic inquit: *Cum in Babylone uersarer, & purpurata meretricis essem colonus, & iure quiritem uiuerem; uolui aliquid garrere de spiritu sancto. Et ecce Pharisaorum conclamauit se-
natus & nullus scriba uel fictus, sed omnis, quasi indicto sibi praelio do-
ctrinarum, aduersum me imperitia facilio conturauit.* Male habebat
Ruffinum, ut sunt quidam clerici ueri impatientes, quod Hiero-
nymus de Roma christiana ea dicat, quae dicebantur tunc, cum gen-
tiles in ea populi & persecutores principes morabantur.

*Conf. Euf.
L. II c. 15.*

*T. IX pref.
in Diadym.
de Sp. S.
Conf.*

*Mornau
myst. iniq.*

Perrexit ad Egyptum. Ex Eusebii libro II capite XVI.

*p. 87.
Euf. L. II
c. 16. 17.*

Denique Philo. Hoc loco Hieronymus aut ualde incautus fuit, aut non ualde bonus, qui pias fraudes Eusebii sequeretur, Philonem de christianis prodidisse dicentis, quae is de therapeutis retulerat, ut mox demonstrabo.

In cap. IX.

IOANNES.

Breuitatis studio praetermittit Hieronymus, quod notatu dignum est, uidelicet Ioannem, antequam in exilium mitteretur, in seruens oleum proiectum, saluum atque incolumem euasisse. Ignoro certe, cur Fridericus Spanhemius ex apocryphis relatum dicat, quod fide dignissimis testibus comprobatur. Si Tacito & Eusebio, res sub Nerone gestas tradentibus, fidem adhibet, cur sollicitat candorem Tertulliani, capite xxxvi de praescriptione scribentis: *Apostolus Ioannes postea quam in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur.* Hieronymus libro I aduersus Iouianum: *Refert Tertullianus, quod a Nerone missus in feruentis olei dolium purior & negetior exiuerit, quam intra-*
uerit.

A. C. 36.

*Introd.
min. p. 29.*

*Tom. III.
f. 16. Conf.
comment.
in c. 20.
Matth.*

Cuius & hodie alterum sepulchrum apud Ephesum ostenditur. Duos fuisse Ioannes, apostolum & presbyterum, recte credimus Papiæ. Quod uero ex Eusebii libro III historiae capite xxxix hoc loco tradit Hieronymus, duo sepulcra Ephesi esse, quorum prius Ioannis apostoli, posterius Ioannis presbyteri sit, non immerito relictur. Eusebii ætate non amplius certo constabat Ephesiis, quo ciuitatis loco Ioannes apostolus reconditus sit, unde

de quidam hunc alii alium locum assignabant. Has lites compositorum Eusebius Ioannis presbyteri corpus transferendum isthuc existimauit, ut duo sepulcra sarta tectaue manerent. Nobis uero Polycrates, tanto uetustior Eusebio, & quidem Ephesiorum episcopus, sat idoneus autor est, Ioannem presbyterum non requiescere Ephesi. Infra enim proferuatur eius uerba,

45.

quibus sollicitè recenset sanctos, Ephesi reconditos, nec tamen Ioannis presbyteri facit mentionem, quod omnino fieri, ob scopum epistolæ, debuisset, si illa sententia Polycratis obtinuisset æuo.

Scripsit apocalypsim. Hanc miro consensu Ioanni apostolo adscribunt Iustinus Martyr, Theophilus Antiochenus, Clemens Alexandrinus, Irenæus, Origenes, Merito Sardensis aliique. Unde iniquior est sententia, quam refert Dionysius Alexandrinus apud Eusebium: *Nonnulli ex iis, qui nos praeceperunt, librum hunc repudiarunt penitus ac refutarunt: Singula eius capita refellentes, eumque absque ullo sensu & ratiotinatione scriptum esse monstrantes. Adhuc inscriptionem libri falsam esse dicunt. Neque enim autorem eius esse Ioannem. Sed neque eam reuelationem esse, quippe quæ tam crasso, tamque opaco ignorantia obducta sit uelo. Et non modo apostolorum meminem, sed ne ullum quidem è sanctis & ecclesiasticis uiris huius libelli conditorem fuisse affirmant.*

L. VII
c. 25.

Eus. L III
c. 23.

Interfecto Domitiano. Licuisset sane Ioanni superstiti Domitiano redire, quum redeundi ius fecerit relegatis. Tertullianus: *Tentauerat Domitianus, portio Neronis de crudelitate, sed quæ & homo, facile ceptum represit, restitutis etiam quos relegauerat.* Idem Hegesippus apud Eusebium libri III capite XX uidetur innuere.

In Apolog.
c. 5.

Sub Pertinace. Omnino legendum: *Sub Nerua.* Sed quia scribendum duxi, non quod verum est, sed quod Hieronymus scripsit, ac Sophronius & uetusti codices, quæ Erasmus usus est, habent: ἐν περτίαν, *sub Pertinace*; nihil mutandum existimaui, quod error Hieronymi esset. Consultius enim uidetur, natos autoribus relinqui, integrumque textum seruari; de erroribus autem lectores seorsim admoneri, in notis. Codex Guelpherbytanus textui immiscet, quod nonnemo in margine scriberat, atque ita habet: *Sub Nerua Pertinace,*

In cap. X.

HERMAS.

A. C. 66.

Multi de eo scriptorum veterum usurpauerunt testimonia. Hæc testimonia collegit Franciscus Feu-ardentius notis ad Irenæi librum IV caput XXXVII. Instar omnium sit illud Tertulliani: Cederem tibi, si scriptura pastoris, quæ sola mæchos amat, diuino instrumento meruisset incidi, si non ab omni concilio ecclesiarum etiam vestrarum inter apocrypha & falsa indicaretur, adultera & ipsa, & inde patrona sociorum. Quod heic dicit Hieronymus, librum qui hodie passim extat, apud Latinos pene ignotum esse; intelligendum est de eius ætatis hominibus, qui iam luxu diffuebant plerique. Verum Tertulliani tempore satis cognitus erat ecclesiæ Latinæ, cum libro de pudicitia, quem potissimum adversus episcopum Romanum edebat, pastoris scripturam ab ea reiici affirmet, quod, nisi cognita fuisset Latinis, fieri haud potuisset. Cumque Latini, ut ex Hilario discimus, Tertulliani librum de oratione frequenter legerent; non potuit illis fere incognitus esse pastor, cuius luculentam mentionem facit Tertullianus capite XII. Cæterum ex Tertulliano, Hieronymo aliisque intelligitur, Feu-ardentium libri autorem male Hermem vocare, quem Hermam appellare debuisset.

*Conf. Pri-
deaux de
pseudopi-
gr. p. 62.
De pudic-
cit. c. 10.*

In cap. XI.

PHILO IUDÆUS.

A. C. 40.

Librum de prima Marci euangelista apud Alexandriam scribens ecclesia. Dixerat Irenæus libro IV capite XIV contra hæreses, christianam religionem etiam ab extraneis ac inimicis de veritate sua recipere testimonia. Id ex Tacito, Minucio aliisque omnino uere dictum apparet. Sed Eusebius, ut augeret extraneorum testimonia, multa torquet, atque Philonis Iudæi librum de Essæis, contemplationi deditis, scriptum vult de christianis, Marcum sectantibus Alexandriæ. Quæ igitur heic refert Hieronymus, Eusebio, ut pleraque alia, debet, in cuius libro II capite XVII habentur. Verum dubium non est, quin Eusebius ipsemet crediderit, falsa esse, quæ tradat. Vtitur enim contortis illationibus, ac lectorem tantum non rogat, ut sibi præbeat assensum. Essæi, ut Philo uocat, uel, ut audiunt Iosepho, Esseni fuerunt vel practici, de quibus Iosephus an-

*Conf. Epi-
phan. hæ-
res. 29.*

antiquitatum libro xviii capite ii & libro ii belli Iudaici capite xii agit;
 vel *ἡρώδης*, quos Philo commemorat in libello heic ab Hieronymo
 laudato, *ὡς βίη θεωρητικὴ*, de vita contemplativa. Discrimen hoc di-
 scimus ex primordio libelli Philonis, ac constat, ut opinor, o-
 mnibus, practicos Essenos christianos haut fuisse, nec id voluit
 Eusebius. De theoreticis quaeritur, qui therapeutæ, therapeu-
 tridesque appellitantur. Hos ego a christiana religione prorsus
 alienos fuisse contendo. Nam si christiani fuerunt, non ui-
 deo, cur & practici, de quibus Philo in libro, quod omnis pro-
 bus liber sit, christianis haut annumerentur, cum dogmata com-
 munia habuerint. Deinde in toto Philonis libro ne uocula qui-
 dem de Christo aut Marco reperitur, nec quicquam, quod chri-
 stianæ fidei peculiare sit; sed omnia ad morum doctrinam spe-
 ctant, quam & illi rigidam saepe tradunt, quibus cum Christo no-
 stro nil intercedit negotii. Habet enim, ut alicubi Crantzius ait,
 & diabolus martyres suos. Præterea Essæorum secta, de qua Phi-
 lo, non fuit noua, sed vetus, quod de christianis tum falsum erat.
Conf. Dal- Ita Philo: *Habent priscorum commentarios, qui huius sectæ autores mul-*
laus de *ta monumenta reliquerunt de allegoriis eiusmodi, ad quorum imitationem*
quadrage- *posteri se accommodant.* Cæterum non nego, christianos, quorum
L. II, c. 4. religio & magistri præcepta prorsus ad asceticam vitam compa-
 rata sunt, mature imitatos esse therapeutarum divinam prope-
Plinius c. modum viuendi rationem, ieiuniis, nocturnis sacris, hymnis præ-
pist. 97. cipue, ut iam Plinius aro & ancillis christianis in more positum
L. X. fuit, Deum colentes.

Aliunt hunc locutum esse cum apostolo Petro. Aliunt, sed non pro-
 bant. Colloqui nec uola nec vestigium in Philone.

De his, qua sensu precamur & testamur, liber unus. Rectius reddidisset:
De his, qua mento optamus. Nam vsq; est apud Eusebium ac Suidam. De-
 inde non bona est lectio: *Testamur*, quam retinui, quod Hierony-
 mi esse, codices uetusti suadeant & Erasmus, nec non, quod Hiero-
 nymus & alios Philonis libros non satis accurate recenseat. Mihi sane omnes, quos laudat, Philonis libros oculis usurpasse
 hautquaquam uidetur. Legendum autem: *De testamur.* Eusebius
 habet: *ὡς ἐν ἐξέσει καὶ κατὰ κράτος.* Quæ habet Hieronymus de Phi-
 lonis legatione, petita sunt ex Iosephi antiquitatum xviii capite x.

Ant. Plato Philonem sequitur, & ant. Platonem Philo. Platonem sibi
 ad

ad imitandum proposuisse, negat Ioannes Ionsius libro III capite IV de scriptoribus historiae philosophicae: quem Ioannes Albertus Fabricius dissertatione de Platonismo Philonis Iudaei confutavit. Vera est sententia, quam refert Hieronymus, nec ei aduersari quisquam potest, nisi cui Platonis Philonisque monumenta non sunt lecta atque inter se collata: etsi nec illud ire inficias possumus, quicquid recte dictum apud alios Platonici inuenerunt, id illos ex magistri sui disciplina promouisse gloriatos. De ipso Christo dixerunt, eum omnes sententias suas ex Platonis libris didicisse, ut Augustinus refert libro II de doctrina christiana capite XXVIII. Philonis codices, ut hoc addamus, manu exarati raro occurrunt. Mabillon opera eius philosophica, *Itin. Ital.* nec non de uita Moysi & sex dierum opere, graeco idiomate in me. p. 170. lioris notae codice uidit Florentiae in Abbatia sanctae Mariae.

In cap. XII.

SENECA.

A.C. 56.

Sotionis. Male Sophronius: *Σωζωντος*, id est, Sonzontis. Nam qui longe ante Hieronymum & Sophronium scripsit Lactantius, ac Senecae uitam probe cognitam habuit, Sotionem uocat. Ita enim de Seneca loquitur: *Potuit esse uerus Dei cultor, si quis illi monstrasset, ac contempsisset profecto Zenonem & magistrum suum Sotionem, c. 24. si uera sapientia ducem nactus esset.* Imo ipse Seneca: *Apud Sotionem Epp. 49. philosophum puer sedi.* Vir fuit Seneca sapientissimus, ita ut Lactantius christianis eius librum, quo exponit, *quare bonis uiris multa mala accidunt, cum sit prouidentia*, commendet ad discendam morum probitatem. Praeterea continentissimae uitae fuit, nec tamen sine omni, ut uidetur, labe. Nam Suilius de eo uiuente ac in aula fulgente dixit, quod domus Germanici adulter fuerit, corrueritque cubacula principum foeminarum.

*Tacitus
ann. XIII.
c. 42.*

Nisi me illa epistola. Meminit harum & Augustinus epistola LIV. Iustus Lipsius in uita Senecae capite X putat, epistolas, quae hodie habentur, compositas esse a semidocto in ludibrium nostrum: cum uero antiquissima sit traditio de literario Senecae cum Paulo commercio; reiicere hoc totum & calcare non audent. Eadem sententia est Natalis Alexandri: quam non possum non quin probem. Nam Paulus Philippenses saluere iubet nomine sanctorum e familia Neronis. Nescio autem, an quis

Gg 2

quam

quam in Neronis aula magis curiosus, & probitati uitæ, quam maxime inculcat religio nostra, addictior fuerit, quam Seneca. Itaque cum Paulo Romam abducto eius res gestæ omnium ore narrarentur, & sententia de eo in cæsaris aula ferenda esset; probabile est, Senecam inter procures facile principem, eum conueniendi copiam non neglexisse, aut literis cum eo collocutum.

A Nerone interfectus. Vel mors Senecæ indicat, fuisse illum a christianorum sacris alienum. Si in uita Paulum sectatus est, fane claritudinis minus fuit in uiri fine. Cum enim morti proximus plurimum sanguinis emisisset, postremo stagnum calidæ aquæ introiit, respergens proximos Seruorum, addita uoce, **6.64.** libare se liquorem illum IOVI LIBERATORI. Tacitus hæc refert quintodecimo annalium.

A.C. 70.

In cap. XIII.

FLAVIUS IOSEPHVS.

Matthæia filius. Legendum puto: *Matthæia filius*, ob grauissimas rationes, quas Valesius in notis ad libri III caput XI Eusebii affert. Ita fane de se ipso Iosephus aliquoties. Consentit codex Guelpherbytanus.

A Vespasiano captus. Iosephus libro de vita sua: *In Romanorum potestatem redactus asseruabar summa diligentia, in honore tamen a Vespasiano habitus.*

Bibliotheca publicæ traditi sunt. Mirum, unde hoc hauserint Eusebius & Hieronymus. Iosephus in libro de vita sua proprias laudes effuse decantat, nec tamen hoc addit, non prætermissurus, si res ita se habuisset. *τίς*, inquit, *τῇ βιβλίᾳ δημοσίῳσται προέβλεπον*, quod Sigismundus Gelenius inepte reddit: *Libros in bibliotheca publicari iussit.* De bibliotheca nihil tum cogitauit Iosephus.

Statuam meruit Roma. Fides sit penes Eusebium, e cuius libro III capite IX hæc transcripsit Hieronymus.

I.C.

Auersum Apionem. Ex nostra lectione diiudicari non potest, unumne an plures contra Iudæos emisit Apion libros. Valesii codex aliter habuit, cum dicat, Hieronymum hoc loco tuerilectionem vulgatam, qua Apion unum tantum librum contra Iudæos creditur emisisse in lucem. Quicquid sit, hoc certum est, Iudæos ab Apione multis libris impugnatos esse, siue illi libri de industria con-

contra Iudæos scripti sint, sive aliud agendo traduxerint Iudæos. Patet hoc ex principio libri II contra Apionem.

Alius quoque liber eius. Quia nec Hieronymus hoc loco, nec Eusebius meminerunt Iosephi de vita sua libri, dum eius scripta recensent: imo quia Eusebius nonnulla, quæ hodie in libello de uita Iosephi leguntur, extare dicit sub finem *ἀρχαιολογίας*: L. III c. 10. denique quia Iosephi codices manu exarati libellum illum a vicesimo antiquitatum libro non diuellunt, sed exhibent continua serie sub finem; merito amplector sententiam Valesii, librum Iosephi de vita sua nihil aliud esse dicentis, quam epilogum libri vicesimi antiquitatum: quantumvis Scaliger ac impressi codices Græco-Latini omnes contradicant. Sane ut reliqua argumanta desint, contextus sub finem vicesimi antiquitatum libri, & primordium libelli de uita, litem dirimit. Credo autem epilogum illum olim diuulsum esse ab iis, qui Iosephi vitam nosse, nec integrum antiquitatum volumen describere aut comparare cupiebant. Ad l. 6.

Propter interfecionem Iacobi apostoli dirutam Hierosolyam. Hæc in Iosepho nunquam reperta esse supra demonstravi, in Iacobi vita.

Scripti autem de Domino in hunc modum. Vexatissimus locus, de quo multi extant libelli. Autores, qui eum excutunt, plerisque collegit Christophorus Arnoldus, in libello Noribergæ sub titulo Testimonii Flaviani emissio. Plures laudat Hermannus Witsius præfatione in tomum I miscellaneorum sacrorum, cui catalogo alios adicere non est magni laboris. Quidam locum reiciunt, tanquam a christianis, Eusebio ut quidam sentiunt, suppositum. Alii eum plane tuentur, ac fuit superiori seculo vix unus alterue, qui reuocaret in dubium; sed vitam Christi commemorantes huc secure provocarunt, ut fecit Ioachimus Perionius de vita Christi capite CL aliique innumeri. Nonnulli eum Iosephi esse contendunt, sed a christianis interpolatum. Atque hanc sententiam constat certam tutamque esse. Iosephus enim non poterat iure prætermittere eventum tam memorabilem, puta, res gestas Christi, qui omnium ore ferebatur, cuiusque sectatores orbem replebant. Qui igitur potuit silentio inuoluerre negotium, quod sua ætate mira sumebat incrementa, cum

alias, easque minutas res in libris suis persequeretur. Potuit quoque affirmare, Christum pro Messia habitum esse, quum eo nomine in tota Iudæa à non paucis indigitaretur. Quod vero in textu Iosephi & hodie extat, & Eusebii ævo extitit: ἡν ὁ χριστός, erat Christus; id omnino a christianis adiectum puto. Adscribam iudicium Stephani le Moyne, viri sane doctissimi, quo nemo unquam frequentius legit, ac melius intellexit Iosephum. Illud vero ita se habet: *Interpolatus est locus, christianorum nimis officiosam manum expertus. Nam non puto integrum locum suppositivum. Ea audacie non assurrexerunt unquam christiani. Sed cum Iosephus quadam in illo loco de Messia & Iesu ingessisset, & dixisset, quod ille erat λεγόμενος χριστός, sicut L. 20. C. 8. levi immutatione, & fraude non improbanda, quidam christianus ad marginem scripserat, ἡν ὁ χριστός, cum λεγόμενος minus dicere, quam par erat, existimaret. Tandem describentibus amanuensis exulavit textus ipse, & glossa marginalis illius locum occupavit.*

T. II. var.
sacr. p. 93.

Vir sapiens. Vocem, vir, non habet codex Noribergensis. *Credebatur esse Christus.* Hieronymus aut incorrupto Iosephi codice usus est, aut prudenter vertit Eusebium, qui habet: ἡν ὁ χριστός. Viderat nimirum doctissimus pater, Iosephum iudæum nullatenus de Christo dici potuisse: *Erat messias, vel, Christus.* Cæterum Noribergensis codex legit: *Credebatur etiam Christus.*

Perseverarunt. Codex Noribergensis: *perseverarunt in fide:* quæ lectio plane olet christianos, eorumque formulas loquendi. Vel ex hoc additamento apparet, recentem esse codicem.

Non defecit. Codex Noribergensis: *Non defecit.* Prior lectio præferri debet. Iosephus enim habet: οὐκ ἐπέλιπε. Quæ paulo ante ex Iosepho affert Hieronymus: *Apparuit enim eis tertia die vivens: multa & hæc & alia mirabilia carminibus Prophetarum de eo vaticinantibus;* extant quidem hodiernum in Iosepho, sed procul dubio a christianis adiecta.

A. C. 86.

In cap. XIV.

IVSTVS TIBERIENSIS.

Intuens Iosephi indolem, vivendi rationem ac fata, non possum dicere aliud, quam Iusti huius historiam belli Iudaici magna fide conscriptam, Iosephum autem in sua historia Romanis blanditum fuisse. Sane effusus favor, quo Flavius Vespasianus, Titus

Titus ac Domitianus complexi sunt; indicat, eum de Romanis melius, quam de Iudæis meritum esse. Accedit, Iosephum non habuisse, nisi miserrima argumenta, quæ Iustum impugnaret.

Cur vivo Vespasiano ac Tito, inquit, quorum auspiciis id bellum gestum est, & Agrippa superstite cognatusque eius, non edidisti tuam historiam? *L. de vit. sua opp.*

Ridicula objectio! Non edidit superstitionibus patriæ suæ inuasoribus, quod eam ingrati fore seque male punitum iri cerneret, qui vix vita donatus erat ab hostibus, servatus precibus Berenices. Ingratum est, hostibus, quod verum est, ac de savitia illorum exponit. *Non sic ego, ait Iosephus, neque meis scriptis timui: sed ipsis opus imperatoribus tradidi. Ipse Titus imperator adeo e solis illis libris cognitionem eorum rerum homines petere voluit, ut sua manu subscriptos publicari iusserit.* Si non solis Romanis, sed Iudæis quoque accepta fuisset historia Iosephi, haberet ostentandi causas. Verum non diffitetur bonus vir, gentem suam magnopere de se conquestam esse, quod ad invidiam referre audeat. Cur timeret suis scriptis, quæ ad imperatoris, acerrimique Iudæorum hostis, nuntium adornaret? Non erat sermo de eo, an Iosephi historia accepta fuerit Romanis; imo hæc erat Iudæorum querela, nimis acceptam esse, quod plane partium studio orta esset, Romanos laudibus in cælum efferret, Iudæos vero nunquam non traduceret. Quisquis Iosephi genium, & res illo tempore gestas, sollicitius expendit, haud difficile a mendacio liberabit Titum, virum, ut mihi videtur, bonum, sed ob veritatis studium & hostes potentes invisum oppressumque.

Iustus Tiberiensis. Iosephus: Τιβεριανὸς ἢ ὁ τῆς πατρὸς αὐτοῦ. Præter historiam Iudæici belli edidit chronicon regum Iudæorum, quod Laërtius in Socrate æquivalsa vocat. *Conf. Vater. ad Euseb. p. 24.*

In caput XV.

CLEMENS ROMANVS.

Quartus post Petrum Romanus episcopus, siquidem secundus Linus fuit. Intricata est Romanorum episcoporum successio, ut pontificii passim latentur. Onuphrius Panuinius alicubi de confuso successione ordine conqueritur; quicentum & octoginta promodum annos attinet. Ioannes Lucidus Samotheus libro viii chronici ait: *Licet in pontificali Damasi recte describatnr ordo & numerus Romanorum pontificum, tamen vitio scriptorum numeri an norum,*

Not. ad Nicol. i. Plat.

mens.

mensum & dierum depravati sunt. Ab aliis etiam autoribus post Damasum, videlicet ab Anastasio bibliothecario, a Martino, Vincentio, Antonino, Matthæo Palmerio, Platina & Cartusensi in fasciculo temporum, tanta inter se dissonantia & diversitate describuntur eorundem pontificum tempora, ut vix ex eis veritas cognosci possit. Dionysius Petavius ad hæresin xxvii Epiphani: Romanorum Pontificum, qui a Petro proximi fuerunt, per obscura est series, varietque scriptorum opinione iactata. Onuphrius statuit, inter Petrum & Clementem nullum alium intercessisse episcopum. Plerique Cletum cum Anacleto

Summ. eundem faciunt. Garanza inquit: *In re tam perplexa lectoris arbitrio iudicium committo.*

Quartus post Petrum. At Eusebius libro III capite iv tertium *Conf. c. 15.* fuisse contendit.

Scripta valde utilem epistolam. Diu multumque desideratam primus edidit Patricius Iunius anno c10 100XXXII. Cyrillus, qui illo anno Constantinopolitanum patriarchatum obtinebat, ex Ægypto, cum sedem Antiochenam cum Constantinopolitana commutaret, magnam librorum suppellectilem secum advexerat, in quibus erat antiquissimus codex veteris nouique testamenti, grandioribus literis constans, ac, ut ait Iunius, circa tempora primi concilii Nicæni a Thecla quadam compositus. Hunc patriarcha Carolo, Britanniarum regi, dono dederat, eaque occasione devenit codex in manus Iunii, regii bibliothecarii, qui sub finem codicis deprehendit atque publici iuris fecit laudatam Clementis ad Corinthios epistolam priorem.

L. III. c. 39. *Abutitur.* Ita Erasmus consensu codicum. Malim tamen legere: *Vititur.* Nam Eusebius habet: *χρονόμενος.*

Fertur & secunda. Ex eodem codice fragmentum edidit Iunius, quod non assurgit ad prioris epistolæ maiestatem, ac reicitur a veteribus omnibus, & recentioribus plerisque.

Disputatio Petri & Apionis, quam Eusebius in tertio historia volumine coarguit. Hæc sunt Eusebii verba: *Quidam porro alia etiam opera prolixa & copiosa sub eius nomine heri ac nudius tertius in lucem protulerunt: puta Petri & Apionis disputationes, quarum apud antiquos nulla omnino extat mentio. Neque enim sincera recta fidei ab apostolis tradita nota in illis expressa reperitur.*

In cap. XVI.

IGNATIVS.

A.C. 107.

Ignatii epistolas olim interpolatas fuisse, doctiorum nemo est, qui audeat negare. An autem breviores illæ, quæ & ipsæ hodiernum extant, genuinæ sint, sub iudice lis est. Historiam controuersæ fuscæ exposuit Tentzelius parte I dissertationum selectarum dissertatione III. Hodie consentiunt doctiores, quæ præter has septem, ab Hieronymo commemoratas, sub Ignatii nomine circumferuntur, reprobandas esse.

Conf.

Ittigio de

patrib. a-

postol. §.

84. sqq.

Cane T. 1.

hist. lit. p.

20.

Antiochena ecclesia tertius post Petrum episcopus. Ex Eusebii libro III capite XXII liquet, locum ita intelligi debere, ut Petrus primus, Euodius secundus, tertius denique Ignatius fuisse censeatur. Nec aliud vult idem Eusebius, quando capite XXXVI eiusdem libri ait: *Ignatius secundus post Petrum Antiochensem ecclesiam sortitus est.*

Et inde egrediens. Ex Eusebio constat, quatuor epistolas, videlicet ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Trallenses & ad Romanos, Smyrnæ; tres reliquas, ad Philadelphenses, ad Smyrnæos & ad Polycarpum scriptas esse apud Troadenses. Latina versio sub finem epistolæ ad Polycarpum ait, illam datam esse apud Neapolitanos, cum iam Troadensibus ualedixisset. Sic habet: *Quoniam omnibus ecclesiis nequini scribere, quod repente nauigauerim a Troade Neapolim.* Verum in Græco textu id non extat, qui ita sonat: *διὰ τὸ ἐξαίφνης πλεῖν με ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν εἰς Νεάπολιν.*

L. III. c.

36.

Et proprie ad Polycarpum. Hinc liquet, Iacobum Vsserium errare, dum Ignatium seorsim ad Polycarpum scripsisse negat, atque epistolam ad Polycarpum, cuius Eusebius & Hieronymus meminerunt, eandem facit cum epistola ad Smyrnæos; illam vero, quæ hodie ab Ignatio ad Polycarpum data circumfertur, reiiicit inter spurias. Nam aut sex priores simul reiiciendæ sunt, aut hæc cum illis retinenda. Diserte Eusebius: *ἰδίως τε πολυκάρπῳ ὁμιλεῖ*, quod ad verbum reddit Hieronymus: *Proprie ad Polycarpum.*

In qua. Male ait, hæc in epistola ad Polycarpum reperiri; cum deprehendantur in epistola ad Smyrnæos, ut & Eusebio notatum.

Hh

In

In qua & de euangelio, quod nuper a me translatum est, super persona Christi sumit testimonium. Eusebius nescire se inquit, unde Ignatius hoc testimonium acceperit. Non opus erat, ut Ignatium hæc ex euangelio secundum Ebræos hausisse affirmaret Hieronymus. Quid enim obstat, quo minus desumpta sint ex Lucæ XXIV capite, ubi non omnia quidem verba, idem tamen plane habetur sensus. Quod ad sensum verborum attinet, is mirò torquetur a Quaresmio ita scribente: *Christus Ignatio martyri apparuit ipsa die resurrectionis in sero, ut scribit sanctus Hieronymus de scriptoribus ecclesiasticis in Ignatio cap. 16.*

de terr. sanct. T. II p. 574. *Itigius l. c. p. 258* *Ego & post resurrectionem in carne eum uidi.* Reprehenditur Hieronymus iuxta cum iis, qui Christum Ignatio apparuisse censent, quasi heic non recte reddiderit uerba Ignatii & Eusebii, quæ ita se habent: *Εγὼ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σερῷ αὐτὸν οἶδα, Ego enim & post resurrectionem eum in carne noui.* At parum peccauit Hieronymus. Nam id quidem uerum est, Ignatium non dixisse, *οἶδον, uidi*; sed, *οἶδα, noui*; uerum res eodem redit, nec possunt negare, Christum his uerbis ab Ignatio uisum dici, qui uoces torquere nolunt. Primo enim loquendi usus hoc efflagitat, ut is, qui dicit, Paulum non nouisse Christum post resurrectionem in carne, id dixisse credatur, Paulum suis oculis non uisurum saluatorem, quæ felicitas reliquis apostolis obtigerit. Deinde scopus Ignatii idem poscit. Impugnat enim eos, qui Christum τὸ δὲ νεῖν, secundum opinionem tantum passum dicebant. De his dicit: *Ἰπὶ secundum opinionem existentes phantastici sunt & demoniaci.* Atque ut ualidius conuincat, subiicit statim: *Ego enim post resurrectionem in carne eum noui.* Si hic sensus esset, se nosse, quod Christus post resurrectionem uerum corpus habuisset, non autem uidisse; tunc infirma plane fuisset argumentandi ratio, quum id & Smyrnæi, & alii christiani eodem modo iam nouissent, uidelicet ex scriptura. Hinc huic argumento, ab ἀποστολῶν desumpto, statim aliud subiicit eiusdem ponderis, scilicet ἀποστόλων apostolorum.

Qui me custodiunt. Hæc neq; Eusebius, neque Ignatius habent.

Quibus & cum benefeceris, peiores fiunt. Ignatius: *οἱ δὲ ἐν ἐργασίᾳ μου, καὶ ἐν τῷ ζῆναι.* Versio Hieronymi multo accuratior hac Valesiana: *Qui beneficiis a me affecti, saniores fiunt.*

Nihil de his, quæ videntur, desiderans. Ignatius & Eusebius *ἀόρατα, inuisibilia*, addunt, & apparet, sensum potius, quam verba exhibere Hieronymum. Nam & martyrum vocem perspicuitatis causa, ut alia quædam passim in hac vita, adiecit.

Fruentum Christi sum. Hanc sententiam primus laudavit Irenæus libro V capite XXVIII.

In Cap. XVII.

POLYCARPVS.

A, C. 112.

Cognosco primogenitum Satana. Quicquid de Polycarpo refert, ex notissimis Eusebii locis haustum est. Quod vero ad hæc verba attinet, videtur iis Ignatium, præceptorem suum, imitatus, in cuius epistola ad Trallianos, secundum quasdam editiones, hæc extant: *Fugite hæreses illas sine Deo, diaboli enim sunt adinventiones. Fugite vero & malas soboles eius, Simonem dico, primogenitum generis ipsius.* Cur vero illi hæretici primogeniti dæmonis dicantur, docte exposuit le Moynes.

T. II nar.
sacr. p.

Regnante Marco Antonino & L. Aurelio Commod. Hunc locum sollicitandum scribendumque putaram: *L. Aurelio Vero.* Sed animaduerti, Verum etiam Commodum vocatum esse. Nam patrem habuit Lucium Aurelium Ceionium Commodum; ipse vero hæc nomina gessit: Lucius Ceionius AELIUS Commodus Verus Antoninus; ut probat Baronius ad annum CLXIII. Id agnoscit & Occo. *Expositurus enim de Lucii nummis, ita auspicatur: L. Ceionius Commodus, qui & L. Aurelius Verus.* Patet hoc præterea ex inscriptione, quam apologiæ suæ præfixit Athenagoras: IMPERATORIBVS M. AVRELIO ANTONINO ET L. AVRELIO COMMODO. Consentit & inscriptio apud Antonium Pagi in p. 216. dissertatione hypatica.

454, 599.

n. 6.

p. 216.

Scriptit ad Philipenses vldae utilem epistolam. Hodie omnium manibus teritur, sed interpolata est, quicquid dicant viri quidam doctissimi.

Quæ inque hodie in Asia conuentu legitur. Quem Asiæ conuentum intelligat, difficulter cognoscitur. Sophronius reddit: ἐν τῇ Ἀσιᾷ συνόδος. Constat igitur, non esse sermonem de conuentibus christianorum quotidianis, sed de notabili quodam totius Asiaticæ gentis conuentu. De prouinciis Romanorum ex Plinii libro X epistolis LX CI & aliunde nouimus, quod diem illum, quo imperatores ad reipublicæ gubernacula admoti essent, quotannis

magna religione ludisque ac spectaculis celebrauerint, præeunte videlicet provinciae præfecto, quem sequebantur milites ac legati civitatum, quos provinciales vocant Traianus & Plinius. Hunc morem in Asia obtinuisse dubitari non potest, credoque hunc conuentum ab Aurelio Antonino libro IV Eusebii capite XIII κοινὸν τῆς ἀσίας, commune Asia appellari, ut & Valesius sentit in notis ad illum Eusebii locum. Hunc quotannis conveniendi morem in Asia retentum fuisse arbitror, quum iam christiani imperassent, adeoque κοινὸν ἀσίας, commune Asiae, heic indigitari ab Hieronymo. In conuentu enim illo christianos primo omnium de religione consultare decebat, ac prælegere acta martyrum, præcipue uero epistolam sui primarii episcopi, Polycarpi, ut gentiles convenientium multitudine, ardore ac zelo inducerentur ad amplectendam doctrinam salutarem; tum etiam ut christiani confirmarentur admirando Polycarpi monumento, ac præpararentur ad sustinendas persecutiones, si quæ forte, ut Iuliani tempore, superuenissent. Intelligo autem conuentum Asiae proconsularis, non Asiae, quæ tertiam orbis terrarum partem notat.

In cap. XIII.

PAPIAS.

A. C. 108.

Et Victorinus Pitabionensis. Ita restituimus hunc locum, postquam hodie constat inter doctos, Victorinum nunquam Pilelauiensem episcopum fuisse, ut habent reliqui omnes. Verba Papiæ paulo aliter recitat Eusebius, sed sensus idem est.

In cap. XIX.

QUADRATUS.

A. C. 123.

Quadratus, apostolorum discipulus, Publico, Athenarum episcopo, Not. ad substituitur. Hieronymum erroris arguit Valesius, eumque heic Euseb. L. duos Quadratos confundere asseuerat, cum Quadratus, apostolorum discipulus, a quo pro fide christiana apologeticum Hadriano oblatum est, nunquam episcopus fuerit, nedum Atheniensis. Verum Valesius errat, atque ex uno eodemque uiro duos confingit. At, inquit Valesius, nec Eusebius, nec Dionysius, Corinthiorum episcopus, qui Quadratum, apostolorum discipulum, laudant, eum episcopi nomine insigniunt. Sed facile respondemus, munerum designationem non semper addi propriis, quæ
uo-

uocantur, nominibus, atque Quadratum ab iis nec martyrem dici, cum tamen vix negari possit, illum martyrii corona esse redimitum. Addit Valeſius, temporum rationem nos admonere, ut hos duos Quadratos distinguamus, quod Quadratus, apostolorum discipulus, non processerit ultra tempora Hadriani; Quadratus vero, Atheniensium episcopus, sub Marco Antonino adhuc superſtes fuerit: cum qui sub illo imperatore floruit, Dionysius Corinthiorum, de eo apud Eusebium tanquam de coævo loquatur. Sed ut facile concedo, Quadratum nostrum non attigisse tempora Marci Antonini; ita falsum est, hoc affirmare Dionysium, ut legentibus Eusebii locum ad oculum pateſcit. Cæterum Quadratum hunc martyribus accensendum arbitror. Nam Græci in Menæo XXI Septembris referunt, eum sub Hadriano passum esse. Consentit typicum monasterii sanctæ Sabæ apud Valeſium, in quo eodem die legitur: *τὸ ἀγίον δότισόν ἐστι καὶ ὁρθρινόν*. Neque enim in viris apostolicis alius numeratur, præter hunc nostrum, Quadratus. Itaque & in antiquissimo calendario ecclesiæ Carthaginensis hunc Quadratum intelligendum opinor, etsi id neget doctissimus Mabillon. Quamvis enim quoto die eius memoriam recolere illa ecclesia consueverit, ignoremus, ob exelas in vetustissimo codice literas; constat tamen, id factum esse mense Septembri. Ita enim habet: - *Kal. Sept. sancti Quadrati*. Denique & in vulgari Hieronymi martyrologio hunc ipsum Quadratum innui puto, in quo ad XII Kal. Septembris assignatur: *Natalis sancti Quadrati episcopi*. In designando die facilis fuit scribarum lapsus, ponentium pro litera X numericam literam unitatis; in mense mirus est martyrologiorum consensus.

Invisens eleusinam. Dicere debuerat: *Invisens eleusinia*, ut Iosephus Scaliger probat animadversionibus in Eusebii Chronicon. p. 214.

In cap. XX.

A.C. 123.

ARISTIDES.

Apologia deperdita est, etsi ejus in Græcia inveniendæ spem fecerit la Guilleriere. Narravit enim, apud Caloieros, qui prope Athenas in Midelli monasterio habitant, bibliothecam esse, in qua liber credatur latitare.

le Moyne
l.c.
p. 156.

In cap. XXI.

AGRIPPA.

A.C. 132.

Hh3

Marcob.

Marcob. Legendum: Barcoph ex Eusebii libro IV capite VII.

Deum eius maximum Abraxas. Patrum loca de hoc Deo congestit Pamelius ad Tertulliani caput XLVI de præscriptione. De eodem erudite agit vir venerandus, Thomas Ittigius, de hæresi-archis æui apostolici sectionis II capite II. Alios eiusdem Basilidis Deos, nimirum Armagil, Barbelon, Balsamum, & Leusiboram deridet Hieronymus in epitaphio Lucini Betici.

Mortuus est autem Basilides temporibus Hadriani. Obstare vix quicquam potest, quo minus legamus: *Moratus est autem Basilides.* Primo enim Clemens Alexandrinus libro VII Stromatum docet, Basilidem adhuc superuixisse tempore Antonini, natu maioris. Itaque non potest dici sub Hadriano mortuus. Deinde Cotelarius testatur, in quinque MSCC codicibus, quatuor regiis, & uno bibliothecæ monachorum sancti Germani, non legi, *mortuus est*, sed, *moratus est*. Tertio vir doctissimus, Ioannes Ernestus Græbius, produxit duos præstantissimos, ut vocat, codices bibliothecæ Bodleianæ, in quibus eadem lectio reperitur. Tandem notat clarissimus Grabbe, ipsum Hieronymum in versione Eusebiani chronici ad annum XVII Hadriani dicere: *Basilides in Alexandria moratur, a quo Gnostici.*

Chochibus. Iustino Martyri apologia II audit βαρχοχέβας, Eusebio autem βαρχωχέβας, Hieronymo alibi Barthochabas.

In cap. XXII.

HEGESIPPVS.

A. C. 168.

Statuit prophetas in templo. Recte addit: *In templo*, quod non extat in Hegesippi fragmento apud Eusebium libro IV capite VIII. Nam ἐκτισσε θεοφύτας, non satis commode dicitur, nisi aliquid subintelligamus. Ostendit vero contextus, prophetas in templo constitutos esse. Fuerunt autem apud Ægyptios prophetæ sacerdotum primarii, qui reliquis præessent, ac redditus templorum distribuerent: ut ex Clemente Alexandrino obseruarunt Nicolaus Causinus in notis ad Hori Apollinis hieroglyphica, & Valesius notis ad Eusebium.

Caus. p.

197.

Vales. p. 57

In Cap. XXIII.

A. C. 140.

IVSTINVS MARTYR.

Ab illis Iustini libris, quos clarissimus Caue recenset, diuersa est, nisi fallor, oratio *ὅτι μὴ τὸ πρῶτον πρὸς ἑμὲ*
τινῶν

ἡνὶ αὐτοῖς &c. Hanc Bononiæ in bibliotheca abbatiæ saluatoris p. 196.
visam sibi refert Mabillon in itinere Italico.

Et alium librum. De tempore quo apologias exhibuit, & u-
tra ex duabus prior edita, non consentiunt eruditi. Præ cæteris
erudite disputant Petavius ad Epiphaniæ XLVI hæresin, & Ten-
zelius partis primæ dissertatione V. Cæterum posteriori apolo-
giæ Iustinus Hadriani pro christianis rescriptum latino idiomate
annectit, quod cum Eusebius libro IV capite VIII diserte a se in
Græcum sermonem versum dicat, miror sane, quid sibi his ver- *Introd.*
bis Fridericus Spanhemius velit: *Rescriptum Iustinus Martyr apolo- min. p. 57*
giæ suæ secunda attexuit, & Latine quidem, ac [Scaligero, arbitrate]
Grace versum ab Eusebio.

Dialogus contra Iudeos. Lepidum est, quod nuper contigit
Iustino. Ioannes Guilielmus Petersen, chiliastarum hodie antesi-
gnanus, dogma suum de chiliasmo recens non esse probauerat,
eodemque & Iustinum martyrem infectum fuisse dixerat, addu-
ctis ex hoc dialogo Iustini verbis. Huic responsurus Christianus
Gottlieb Koch Petersenium vinci non posse existimavit, nisi in
partes vocentur ineptiæ. Edidit igitur libellum de hoc dialogo,
eumque *vehementius* a se convictum in prima pagina gloriatur. Ac
ne tam præclari facinoris autor dubius sit, in præfatione monet,
se primum hoc statuere, ab omnibus aliis antiquitatis æstuma-
toribus in summo pretio habitum esse dialogum, notatque simul
Lipsienses, quod Dupinium ita loquentem introduxerint, ac si
ille de dialogi autore iam olim dubitatum fuisse affirmasset, cum
tamen hæc sententia nova sit & inaudita. Ego cum libellum le-
gisssem, non modo assensum præbui Kochio, hanc sententiam hæ-
tenus inauditam dicenti, & se, qui eam defenderet, primum es-
se contendenti; verum præterea eundem Kochium & ultimum
fore existimavi, cumque eo hoc vigilantis somnium interiturum.
Cæterum ex libello liquet, quæ sit viri moderatio, aut prudentia,
qui nullius, nullius inquam, codicis autoritate nixus, ne vinci a
chiliastis videatur, dialogum reiicit, quo nihil est utilius ad convin-
cendos Socinianos. Non potuisset de Vnitariis melius mereri, si
modo unquam tam ineptæ sententiæ accessuri sunt. Profecto
æque prudenter egit Kochius, ac si quis se in mare daret præci-
pitem, ne pluvia madefiat. Itaq; laudem meretur Albertus a Fel-
de

de, vir doctissimus, qui edita epistola Kochium erudite confutavit

A.C. 170.

In cap. XXIV.

MELITO.

L. IV. c. 26

De prophetis. Plenius Eusebius: *περὶ πολιτείας καὶ προφητῶν.*

De sensibus. Eusebius: *περὶ ὑπακοῆς πίστεως αἰσθητικῶν, de obedientia sensuum fidei.*

De animo & corpore. Rectius itidem Eusebius: *de anima & corpore & mente.*

καὶ *περὶ ἐσωμάτου θεοῦ.* De corporali Deo, reddit Valesius, nec bene, ut patet. Scripsit enim de Deo incarnato, docemurque uel solo libri titulo, christianos secundo seculo de Christi diuinitate idem credidisse, quod nos hodie. Versioni Valesianæ non patrocinantur Origenes & Gennadius.

Ingenium laudans Tertullianus. Plane contraria huic est Guelpherbytani codicis lectio, ac longe melior, ut ex Tertulliani ecclesiam impugnantis, ac Montani prophetias defendentis, scopo facile conicimus. Ita vero se habet: *Cuius elegans & declamatorium ingenium Tertullianus in VII libris, quos scripsit aduersus ecclesiam pro Montano, cauillatur, dicens eum a plerisque nostrorum prophetam putari.* Vtra lectio eligatur, falsum est, quod Hermannus Witsius scribit, Melitonem hoc loco a Tertulliano prophetis adnumerari.

In cap. XXV.

A.C. 167.

THEOPHILUS ANTIOCHENUS.

Nescio, cur illi, qui de ecclesiasticis scriptoribus fusa agunt, mentionem nullam faciant illius libri, quem de temporibus ad Autolicum scripsit Theophilus, teste Lactantio. Nam & ratio temporum, & nomen non auctoris solum, sed etiam illius, cui consecratus est liber, id plane evincunt, eundem esse autorem, ut non dicam de argumenti similitudine, quod in libris ad Autolicum, qui hodie extant, & illo de temporibus fere idem fuisse videtur ex Lactantio. Sane Assyriacas res fusa, tam in illis, quam in hoc persecutus est.

In cap. XXVI.

A.C. 170.

APOLLINARIUS.

T. III. f.

149. *Eras.* Hunc Hierapolitanæ ecclesiæ sacerdotem uocat Hieronymus ad Magnum oratorem, ab eoque explicatum dicit, ex quibus

bus philosophorum fontibus Origenis venena emanarint. Nam de alio Apollinari non loquitur, cum eum collocet ante Dionysium Corinthiorum, quod & hoc loco facit. Verum dubitari non potest, quin memoriæ lapsui adscribendum sit, quod de libris contra Origenem scriptis refert Hieronymus. Præterquam enim quod illorum nulla apud ueteres mentio occurrit, temporum nexus non patitur illam Apollinarii contra Origenem pugnam. Nam Apollinarius anno CLXX claruit, & Origenes anno CLXXXVI natus est.

Aduersum Cataphrygas. De his erudite agit Cotelierius notis ad Damasceni hæresin XLVIII. De illorum nomine Pamelius legi meretur ad caput LII Tertulliani de præscriptione.

In cap. XXVII.

DIONYSIUS.

A. C. 169.

Sed & aliarum urbium & prouinciarum episcopos. Ita Erasmus. Præferenda Guelpherbytani codicis lectio: *Et non solum sua ciuitatis & prouinciæ populos, sed & aliarum prouinciarum & urbium epistolis erudiret.* Neque enim omnes epistolæ seorsim ad episcopos scriptæ sunt, sed nonnullæ ad integras ecclesias. Itaque uox, *episcopos*, assuta est, cum Eusebius habeat: *Vernum & aliarum regionum & urbium incolæ.* Inane est, quod Victorius uocem, *episcopos*, seruata uult. L. IV, c. 23.

In caput XXVIII.

PINYTUS,

A. C. 170.

Cnosia urbis episcopus. Cnosia habent Erasmus & Valesius. Legendum: Cnosia, cum incolæ *κνωσίης* appellet Eusebius. Ad Pinytum quod spectat, asceticæ vitæ studio ualde hallucinatus est, ut etiam a Dionysio Corinthiorum episcopo admoneretur, ne grave onus castitatis fratrum ceruicibus tanquam necessarium imponeret, sed eis, quæ in plerisque hominibus inest, in- Euseb. l. c. firmitatis rationem haberet. l. c.

In cap. XXIX.

TATIANUS.

A. C. 172.

Tatianus. Miræus habet: *Tatianus hæresiarcha*; codex Guelpherbytanus: *Tatianus hæresiarches.* Conf. Pamel. ad

Infinita volumina. Paulo liberalior uersio. Apud Eusebi- c. 52. de
um est: *πλεῖστα μνημεία & πολλὸν πλῆθος συγγραμμάτων.* præscript.

In Cap. XXX.

PHILIPPUS.

A. C. 172.

Philippus, episcopus Cretensis, hoc est, urbis Gortyna. Sensum hunc esse puto, Philippum in urbe Gortyna sedem fixisse, sed nihilominus omnium ecclesiarum Cretæ episcopum egisse. Ita enim

L. c. Eusebius: Ecclesia Gortynensium & reliquis simul ecclesiis Creta literas scribens, episcopum ipsorum Philippum magnopere pradiat.

In cap. XXXI.

MVSANVS.

A. C. 176.

Sub imperatore M. Antonino Vero. Codex Guelpherbytanus addit: Et Lucio Aurelio Commodo.

In cap. XXXII.

MODESTVS.

A. C. 176.

Qui usque hodie persenerat. Dolendum est, periisse librum, quem Eusebius ob detectas Marcionis fraudes Philippi, Gortynensis ecclesiæ episcopi, & ipsius Irenæi luculentis contra Marcionem libris præterendum existimauit.

Συγγράματα. Codex Guelpherbytanus alique habent: συντάγματα. Legendum: συγγράματα, ut est & in Sophronio. Quis enim credat, Sophronium tam sciolum fuisse, ut reliceret Græcas uoces, quas Hieronymus Latino sermoni inseruerat?

In cap. XXXIII.

BARDESANES.

A. C. 172.

Plerique Eusebii codices habent Βαρδιανός, unde Hieronymus latine rectius dixisset Bardisanes. Apud Sophronium Βαρδιανός; apud Damascenum hæresi LVI Βαρδιανός & dicitur.

In Mesopotamia clarus habitus est. Oriundus Edessa, vir in Chaldaica doctrina mire excultus, Syriaco sermone disertissimus, in disputationibus acerrimus, infinita opuscula edidit, ac

L. VII. c. 30. præcipue Marcionem impugnauit, teste Eusebio. Libros quos-

L. VI. dam suos colloquiorum instar composuit, more accuratissimis

Prep. Eu. olim philosophis recepto. Monumenta eius perierunt, exce-

ang. c. 10. pto fragmento, quod Eusebius conseruauit. Filium habuit Har-

Soz. monium, quem uirum doctissimum uocat Sozomenus. Non i-

L. III. H. gnoro, inquit, olim quoque Osdroenos fuisse uiros doctissimos, Barde-

E. c. 16. sanem scilicet, qui hæresim ex ipsius nomine appellatam condidit, &

Har-

Harmonium, eiusdem Bardefanis filium. Hic, cum Græcis literis probe excultus esset, patris dicta μέτραις καὶ νόμοις μουσικαῖς, metris & modulis, primus subiecisse dicitur, chorisque tradidisse. Eius numeros Syri in canendo adhuc Sozomeni ætate sequebantur. Cumque a paterna hæresi non omnino alienus esset, libros, quibus doctrinam spargeret, ad lyræ cantum composuit, consilio non inepto. Constat enim experientia, hæreticos cantiones, uanis dogmatis refertas, atque ad muliercularum genium accommodatas, propagandæ hæresi apprime inservituras credidisse: quod Arius probe nouit, de cuius canticis nauticis, moleninariis ac uiatoriis notanda sunt Philostorgii uerba libro secundo. De canticis Pauli Samosatani Eusebius libro VII capite XXX historiæ; de Valentini psalmis Tertullianus capite XX de carne Christi agunt: ut recte omnino fecisse uideatur Laodicensis synodus, prohibens usum ψαλμῶν ἰδιωτικῶν, illosque tantum commendans, qui publica ecclesiæ autoritate approbati sunt. Intelligens igitur Ephraim Syrus, vir sanctissimus & orthodoxus, ciues suos, Syros, & uerborum elegantia, & modulationis concinnitate delinitos, paulatim adduci, ut idem cum Harmonio sentirent; ipse, licet Græcorum literaturæ expers, operam dedit, ut intelligentia assequeretur numeros Harmonii: quos simul ac calleret, secundum eosdem libros edidit, ueram ecclesiæ doctrinam continentes. Atque hæc est origo Syrorum consuetudinis, Ephraimi libros cantu recitantium, ceu post Sozomenum tradit Theodorus libro quarto capite uicesimo nono.

Valentini sectator, deinde confutator. Improbauit tandem Valentini doctrinam, pleraque eius dogmata fabulas esse demonstrans; sed uetusti atque inoliti erroris sordes non penitus extersit. Potuissent igitur, qui catalogos hæreticorum frabrica- *Eusebius* runt, Bardefanistas omittere, ac ipsum Bardefanem ad Valen- *l. c. Hist.* tinianos referre. Nam quicquid errorum Bardefani tribuitur, aut fingitur, aut ipsi commune fuit cum Valentinianis.

Novam hæresin. Vellem dixisset, quænam fuerint nouæ illius hærescos capita. Ego ea nusquam inuenire possum, ne quidem apud Epiphanium hæresi XXXVI. Sed & autor libelli de hæresibus apud Cotelerium tom I Græcæ ecclesiæ monumento- rum mutus est, & solum in nonnullis eum a Valentino abiisse inquit, *p. 295.*

Liber de fato. Eusebius: *Dialogus de fato.* Iniuriam Bardefani facit Augustinus scribens: *Per omnia in Valentini hæresin lapsus, addens de suo, ut fato adscriberet conversationes hominū.* Nisi magnopere fallor, recte sentit Ehre Gott Daniel Colbergius, Augustinum, libri inscriptione deceptum, de fato errorem tribuisse Bardefani. Docuerint Bar-

De orig. & pro- gress. hæ- res. p. 140. defanistæ, quid hoc ad Bardefanem, quem Eusebius illis diserte annumerat, qui editis libris fatuorum de fato sententiam congruenter h. uulserunt? Sane Bardefanes liberam hominis uoluntatem clare prædicat his uerbis: *Si possum ac situm in nobis esset nihil, aliorum administri essemus, non nostri iuris: At annuente deo fieri cuncta pos- sunt, impediri nihil. Eius enim uoluntati res obistere nulla potest, cum ea, quæ nonnunquam videntur obistere, id eatenus modo faciant, quatenus suam ipse natura cuilibet prerogatiuam, καὶ τὸ αὐτεξούσιον τῆ θελήματι, & uoluntatis libertatem, concessit.*

Apud Euseb. l. c. Præp. *M. Antonino.* Eusebius dialogum Antonino consecratum dicit, quem Hieronymus perperam commutauit in Marcum Antoninum. Nec satis comoda est sententia Guiljelmi Cavii, viri præstantissimi, dum Bardefanis de fato librum Marco Antonino imperatori oblatum opinatur, & tamen docet, libri illius fragmentum ab Eusebio capite decimo libri sexti euangelicæ præparationis exhiberi. Nam ibi Eusebius diserte tradit, dialogum, cuius fragmentum præparationi inseruit, scriptum esse ad Bardefanis locios disciplinæ. Hæc sunt eius uerba: *Bardefanes is fuit, quem ἐν τοῖς πρὸς τὰς ἐταίρους διαλόγοις, in suis ad socios dialogis hunc in modum philosophari memorant.* Satis igitur constat, Eusebium de Antonino imperatore, cum de uita Bardefanis exponeret, ne quidem cogitasse, illumq; Antoninum, cui dialogum destinauit Bardefanes, nil minus fuisse, quam imperatorem.

In Cap. XXXIV.

VICTOR.

A.C. 193.

Historia controversiæ de paschate, quo die celebrari debeat, decima quarta Martii luna, ut cum Iudæis Polycrates & Asiatici solebant; an vero die dominica decimam quartam Martii lunam sequente; ut Victor & occidentales sentiebant, multis voluminibus exposita est, præcipue a Petauio in notis ad hæresin LXX Epiphani. Pudet hodie pontificios illius rigoris, quo Asiaticas ecclesias excommunicauit Victor, itaque Valesius ad li-
bri

bri V caput XXIV Eusebii miserum laborem sumit, ut detorqueat verba Eusebii, doceatque, Victorem tantum minatum esse excommunicationem. Verum ipsi pontificii eum nugas agere demonstrant, ut nuper Ioannes Cabasilutius.

Notitia
eccles. p. 19

In cap. XXXV.

IRENÆUS.

A.C. 172.

Constat Polycarpi fuisse discipulum. In pueritia, ut Eusebius libri V capite VI & ipse Irenæus eiusdem libri capite XX docent.

Et ad Marcianum fratrem. Inepta lectio codicis Guelpherbytani: Et ad Marcionis fraudem. Eusebius: καὶ ἀλλ' ὅν ἀνατέθεικεν ἀδελφῶν μακρίαν.

Et ad Blastum de schismate, & ad Florinum de monarchia. Fuerunt duæ epistolæ, prior ad Blastum, de quo autor capitis LIII libri Tertulliani de præscriptione docet, quod Iudaismus latenter introductum iuerit; posterior ad Florinum, qui Deum malorum conditorem faciebat. Huius causa, cum Valentini placita deinceps sectaretur, & librum de octonario composuit, heic ab Hieronymo laudatum.

L.V.c.26.

Euseb. L.
V. c.20.

Hanc quoque obtestationem similiter. Hæc maiorem emphasin obtinent in Græco: καὶ τὸν ὅριον τῶν ὁρίων μετατρέψας. Cæterum obtestatio omnino necessaria fuit ob sacrilegas manus, quas aliorum scriptis sæpenumero hæretici, aliquando & orthodoxi iniiciebant. Conqueritur de hac re Dionysius, non Alexandrinus, ut Feuardentius in notis ad fragmenta Irenæi refert, sed Corinthiorum episcopus, sic inquit: Epistolas scripsi rogatus a fratribus. Sed illas ministri quidam diaboli zizanitis compleuerunt: quædam ex illis expungentes, quadam adiicientes. Quos certe manet feralis illa sententia: va vobis.

Euseb. l.c.

p. 513.

Ap. Euseb
L. IV. c. 23

In cap. XXXVI.

PANTAENVS.

A.C. 180.

Iuxta quandam veterem in Alexandria consuetudinem, Eusebius: Iam inde a priscis temporibus sacrarum literarum schola in ea civitate fuerat instituta: quæ quidem nostra ætate adhuc perseverat.

L.V. c.10.

Tante prudentiæ & eruditionis. Libri perierunt, sed fragmentum est in excerptis Theodoti hæretici, quæ Clementis Alexandrini operibus subiici solent. Ibi de Pantæno: Πανταῖν ὁ ἱμῶν ἐλεγεν, ἀορίστως τῶν περὶ θεοῦ ἐκφάσειν τὰς λέξεις, ὡς ὅτι τὸ πλεῖ-

σου, καὶ τῷ ἐνεστώτι ἀντὶ τῶ μέλλοντος ἡρεσὶς ἡρόνως, καὶ πάλιν τῷ ἐνε-
στῶτι ἀντὶ τῶ παρερχομένου.

Sub Severo. Male codex Guelpherbytanus: *Sub Vero.*

In cap. XXXVII.

RHODON.

A.C. 188.

Et Apellem senem hereticum a se quondam fuisse conventum. Hic Apelles tam similis fuit nostris Libertinis, quam ovum ovo. Ita enim de illo Rhodon: *Afferbat, non esse omnino examinandam fidem; Ap. Euseb sed unumquemque in eo, quod semel imbibisset, perstare oportere. Quippe L.V. c. 13. eos, qui in crucifixo spem suam collocassent, servandos esse affirmabat, dummodo in bonis operibus deprehenderentur.*

In cap. XXXVIII.

A.C. 192.

CLEMENS ALEXANDRINVS.

De ieiunio disceptatio. Duos libros ex uno facit Guelpherbytanus codex. Nam ita habet: *De ieiunio liber unus, de disceptatione liber unus.*

De canonibus ecclesiasticis, & adversus eos, qui Iudaorum sequuntur errorem, liber unus. Non fuerunt duo libri, sed unus, cui titulum esse voluit: *κανὼν ἐκκλησιαστικὸς.*

Conf. Euf.

L. X de

prepar.

p. 496.

Cassiani. Scribendum: *Cassiani*, non *Cassiani*, ut scribit cum Eusebio Hieronymus. Clemens enim semper *Cassianum* vocat. Scripsit vero Iulius Cassianus etiam exegetica & de continentia librum, ceu tradit Clemens I & III Stromatum.

Hac vobis domini ac fratres. Eusebius *κύριοι μὲν ἀδελφοί*; unde est, quod multi Hieronymi codices exhibent: *Domini fratres.* Sed nostra lectio melior est. Nam recentiori ævo obtinuerunt hædocationes: Dominus imperator, dominus pater, dominus frater.

Per Clementem. Recte Hieronymus existimat, Clementem, quem hac epistola laudat Alexander, Alexandrinum fuisse, quod non addit Eusebius. Neque enim alio Clemente familiariter usum legimus Alexandrum, cui noster probe cognitus fuit, & librum de ecclesiastico canone consecravit, ut tradit Eusebius libro VI capite XIII. Præterea testatur ipse Clemens, se, postquam in Palæstina aliquamdiu audiisset doctos, concessisse in Aegyptum.

Clem.

L. I.

Strom. p.

m. 274.

Recognoscetis. Codex Guelpherbytanus: *Cognoscetis*, quod præferendum est. Eusebius enim habet: *ἐπιγνώσεσθε.* Cæterum verba

uerba epistolæ paulo aliter recitat Hieronymus, quam Eusebius. Quod ad libros Clementis attinet, magnam partem hodiernum extant. In vulgaribus editionibus nonnulla, hautquaquam deperdita, desiderantur, quæ Angli adiecerunt, & celeberrimus Ittigius, qui superiori septimana Lipsiæ operum Clementis Alexandrini supplementum in lucem emisit.

In cap. XXXIX.

MILTIADES.

Hunc Tertullianus uocat uirum sanctitate & præstantia insignem, ecclesiarumque sophistam, procul dubio propter disputandi eximiam facultatem, in rebus præcipue sacris.

A.C. 180.
Aduers.
Valentian. c. 5.

Cuius Rhodon in opere suo recordatur. Grauius legendum putat: Cuius Apollinaris recordatur, cum Eusebius non dicat, Rhodonem meminisse Miltiadis, sed Apollinarem id fecisse testetur. Fallitur Grauius, incertumque est, quis sit ille scriptor, Miltiadis faciens mentionem apud Eusebium libro V capite XVII. Ait enim Eusebius, unum ex illis, qui contra cataphrygas scripserunt, Miltiadis nostri meminisse; quis uero sit, non declarat. Valesius ait, Hieronymum memoria lapsum scribere, Rhodonem laudasse Miltiadem, cum tamen apud Eusebium Rhodonis nomen non sit expressum. Verum quia constat, Rhodonem cataphrygas impugnasse, facile credo, in libris illius laudatum esse Miltiadem, nec errasse heic Hieronymum: quod inconcussum perstat, donec probauerit Valesius, Hieronymum Rhodonis libros non uidisse, sed solummodo caput hoc ex Eusebii historia composuisse. Si ex solo Eusebio hæc retulit, uerum est, illi constare non potuisse, utrum Rhodon, an alius quidam Miltiadem laudauerit. Neque enim auctoris nomen expressit Eusebius, a quo Miltiadem laudatum tradit.

Ad l. c.
Euseb.

Volumen præcipuum. Inscriptus est liber: $\omega\epsilon\iota\ \&\ \mu\eta\ \delta\epsilon\iota\ \omega\epsilon\gamma$ Ex Euseb.
 $\phi\eta\tau\omega\ \epsilon\upsilon\ \epsilon\kappa\alpha\iota\sigma\epsilon\iota\ \lambda\alpha\lambda\epsilon\iota\upsilon$. L. c. c. 17.

In cap. XL.

APOLLONIVS.

In quo asserit, Montanum & insanas uases perisse suspendio. Hoc loco rursus reprehenditur a Valesio Hieronymus, quod librum in quo hæc de Montano referuntur, Apollonio adscribat, cum tamen autor libri ignotus sit, & ab Eusebio haud nominatus. Verum quia Eusebius libri V capite XVIII tradit, Apollonium cata-

A.C. 190.
Euseb. L.
F. c. 10.

cataphrygas peculiari uolumine confutasse; nondum assequor, cur Hieronymus dicatur errasse, nisi errare sit, plus dicere, quam dixit Eusebius. Autorem libri non nominauit Eusebius, quæ Hieronymus potuit nominare, uiso scilicet libro, auctoris nomen præferente, quo caruerat Eusebius. Sane mihi ita uidetur, ac si Eusebius errauerit, atque ex uno Apollonii libro duos fecerit, adeo plane congruit argumentum libri, cuius autorem capite XVI reticet, cum argumento disputandique processu libri, ab Apollonio contra eosdem cataphrygas editi, de quo agit capite XLIX. Facile est, incidere in librum siue nomine auctoris, ac inde quædam excerpere; deinde uero eundem librum cum auctoris nomine inuenire, ac fugituo oculo itidem quædam, eaque a prioribus diuersa, excerpere, nec tamen animaduertere, eadem, quæ ex priori libro excerpta sunt, in hoc quoque contineri eundemque librum esse.

Si negant eas accepisse. Ex hoc loco omnino corrigenda est *Not. ad lectio indiculi hæresum*, Hieronymo adscribi soliti, ubi capite *T. I mo-* de cataphrygis hæc Apollonii uerba stolidè deprauantur. Inter *num. eccl.* alia ita habet: *Dic mihi crimen, fugat prophetas tibi oculus linet.* Ita *Gr. p. 773.* que indiculum rectè ex hoc capite emendauit Cotelarius.

Περὶ ἐκστάσεως. Ecstasis Tertulliano est *sancti spiritus uis, operatrix prophetia*, ut ait capite XI de anima. Hinc de scœmina quædam, quam Priscam aut Maximillam fuisse, non possum induci, *Ibid. c. 9.* ut credam, sic scribit: *Est hodie soror apud nos, reuelationum charismata sortita, quæ in ecclesia inter dominica solennia per ecstasin in spiritu patitur, conuersatur cum angelis.*

Aduersus Apollonium. Hunc librum una cum sex illis *περὶ ἐκστάσεως* Pameliis Græce scriptos putat, primum quod Græcus fuerit & Græce scripserit Apollonius; deinde quod Hieronymus librorum inscriptionem Græcam recitet.

In cap. XLI.

A.C. 190.

SERAPION.

Ad Caricum. Ita restitui ex Eusebii libro VI capite XII. Antea legebatur in Erasmo, ut in codice bibliothecæ Guelpherbytanae: *Ad Carinum.*

Et ad dominum. Dici non potest, quam constans sit hæc codicum lectio, manuscriptorum æquæ ac impressorum. Vnde
eandem

eandem retinuit Valesius, quod miror. Legendum enim: *Ad l. 6: Dominum*, cum apud Eusebium sit: *πρὸς δὸμνῖνον.*

In cap. XLII.

APOLLONIVS.

A. C. 189.

Antonius Pagi negat, hunc inter ecclesiasticos scriptores debere annumerari. Sed constat, eum orationem pro fide christiana habuisse in senatu, quæ deinceps in manus christianorum peruenit, siue ipsemet eam scripto consignauerit, siue a notariis sit excepta. Quod si notariorum ope oratio publicata est, nil obstat, quo minus Apollonium ecclesiasticis scriptoribus accenseamus. Nam & Didymum, qui iuxta quosdam literarum elementa ignorauit, & omnes patres, quorum pleraque opera eorum manibus non conscripta, sed notariis dictata sunt, huc referimus.

Romana urbis senator. Hoc non extat in Eusebio.

A seruo Seuero. Difficilis locus, cui medelam non affert Valesius. In Eusebio nulla fit Seueri mentio, sed is, qui Apollonium accusauit, seruus diaboli dicitur. Itaque rem ita expediendam opinor, ut seruemus lectionem codicis Guelpherbytani: *Sub Commodoprincede a Seuero proditus.* Scilicet proditoris nomen, ab Eusebio omissum, adiecit Hieronymus. In margine autem nonnemo, qui Eusebium cum Hieronymo contulit, adscripsisse uidetur: *Seruo demonis*, quod est apud Eusebium. Posteriori uoce deinceps neglecta, aut intricatius scripta, ut legi non posset, prior uox a sciolo textui inserta est, resultauitque: *Sub commodoprincede a seruo Seuero proditus.*

Veteri apud eos obtinente lege. Lex est Traiani in epistola ad Plinium: *Christiani conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, L. Xep. 91. puniendi sunt, ita tamen, ut qui negauerit se christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est supplicando diis nostris, ueniam ex poenitentia impetret.* De legis huius iniquitate grauiter conquestus est Tertullianus sub primordium apologetici.

In cap. XLIII.

THEOPHILVS CÆSARIENSIS.

A. C. 197.

Synodicam epistolam. An Theophilus epistolæ autor sit, incertum est. Illi tamen rectius, quam cuiquam ex aliis, qui synodo interfuerunt, tribuitur, cum Cæsariensis episcopus, tanquam Palæstinæ metropolitanus, alios omnes in Palæstina, ac i-

Kk

psum

psum quoque Hierosolymorum episcopum autoritate superaret, & primum locum in synodis obtineret.

A. C. 196.

In caput XLIV.

BACCHYLVS.

Elegantem librum. Rectius elegantem epistolam uocasset, quum fuerit epistola synodica. Equidem Valesius captat vocem, *ιδίως*, cum in Eusebio extet, Bacchylum *seorsim* scripsisse, quod interpretatur, proprio nomine, non ex synodi sententia. Sed Hieronymus hoc diserte negat, dicens: *Ex omnium, qui in Achaia erant, episcoporum persona.*

A. C. 196.

In cap. XLV.

POLYCRATES.

Elementa maxima. Codex Guelpherbytanus habet: *Luminaria maxima*. Sed prior lectio retinenda est, quum in Eusebio sit: *μεγάλα στιχῆα*.

Pontifex eius. Vox, *eius*, non est apud Eusebium, heic vero recte adiicitur, ne quis Ioannem faciat Iudæorum pontificem.

Auream laminam in fronte portans. Eusebius laminam nec auream vocat, nec in fronte collocat. τὸ πέταλον πεφορεκώς, inquit. *le Moyne* Sunt tamen, qui πέταλον bracteā auream, seu, folium aureum *l. c. p. 26.* dicunt, quod Suidas non agnoscit. πέταλον, ait, πῖλημα, ἐξ ἐρίων πλεθρὸν, pileus foliorum instar expansus & ex lana condensata factus. Vocem, πετάλοις, exponit Φύλλοις, *folius*, siue aurea sint, siue alterius generis. Etsi uero Polycrates laminam non dicat auream; recte tamen id additum est ab Hieronymo. Nam Iudæorum pontifices, ad quos respicitur hoc loco, tiaram in capite gestabant, καὶ χρυσὸν ἐπ' αὐτῆς ἔλασμα, & in ea auream laminam, cui nomen Dei inscriptum erat, ut est apud Iosephum. Quæritur autem, an Ioannes huiusmodi laminam gestarit, & an hic sit sensus verborum Polycratis. Valesius & Petavius affirmant; qua sententia haud scio an ineptior excogitari queat. *Fus. Pet.* Primo enim Iudæi Ioannem illico trucidassent, tanquam summi pontificis iura inuolantem, non minus, ac si corona habituque regio incessisset. Gentilibus autem ludibrium risumque debuisset, quibus sordebant eiusmodi Iudæorum ritus & scrupulosior uestitus ratio. Christianis uero scandalum præbuisset, quibus exterior cultus & uestimentorum apparatus curæ cordique haud erat

erat, præcipue talis, quem ἁσυνδοι christianorum hostes, pontifices Iudæorum, adhiberent, & a christiana simplicitate alienissimus esset. His rationibus inductus Stephanus le Moyne statuit, quæ de aurea lamina Ioannis habentur in Polycratis epistola, vel supposititia esse, uel Polycratem nobis fabulam narrasse. Sed ego hæc eo modo intelligenda opinor, quod dicimus hodieque, alicui fasces submittere, id est, morem alicui gerere. Eadem ratione dicitur Ioannes auream laminam summi pontificis gestasse, tanquam insigne supremi sacerdotii, non quod reuera ita ornatus fuerit, sed quod eam potestatem habuerit, quam aurea lamina indicabat apud Iudæos. Itaque hic sensus est, Polycratem non posse alia, quam quartadecima luna celebrare pascha, quod ipsemet Ioannes, qui auream laminam gestavit inter christianos, id est, qui longe maxima autoritate in christi ecclesia enituerit, eo die solitus sit celebrare. Nam summæ potestatis ecclesiasticæ insigne erat lamina illa aurea.

De Eunemia. Eusebius: *Eunemia Episcopus.*

Papirii. Erasmus legit: Papyrii. Sed Eusebius παπύριον habet.

Et Melitonis in spiritu sancto Eunuchi. Rectius iuxta Eusebium: *Et Melitonem Eunuchum, in spiritu sancto cuncta peragentem.*

Propinqui mei. Sensus non est, septem tantum fuisse Polycratis antecessores; sed septem fuisse ex episcopis, qui Polycrati propinqua cognatione iuncti essent. Συγγενείς est apud Eusebium.

In cap. XLVI.
HERACLIVS.

A. C. 195.

Eusebio Heraclitus audit, non Heraclius. Præter hunc alibi multos Heraclios, aut Heraclitos laudat Hieronymus, vel. *L. V. c. 27.* uti Heraclitum σκοπινόν, Heraclium diaconum, Heraclium tyrannum.

In cap. XLVII.
MAXIMVS.

A. C. 196.

Eusebius libro VI capite XXI præparationis: *Maximus professor christiana religionis non obscurus, librum quoque singularem ac proprium de materia scripsit, Capite sequenti habetur luculentissimum*

ex libro de materia fragmentum. Ille liber Eusebio uocatur
 λόγος ὁ ὡς τῆς ὕλης.

In cap. XLVIII.

CANDIDVS.

A. C. 196.

Pulcherrimus tractatus. Quia Hieronymus hisce capitibus in recensendis scriptoribus ordinem seruat, quem apud Eusebium licet inuenire; uenio in suspicionem, illi non uisos esse Candidi commentarios, hancque laudem ab eo ex ingenio additam esse. Nam in Eusebio nulla simili laudemactantur.

In cap. XLIX.

APION.

A. C. 196.

Similiter in Hexaemeron. Eusebius: εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. Sophronius perperam uocat ὁμιλίας, quæ Eusebius ὑπομνήματα, Hieronymus uero *tractatus* appellat.

In cap. L.

SEXTVS

A. C. 196.

Librum de resurrectione. Vnicusne, an uno plures libri fuerint, non licet ex Eusebio addiscere, quem tamen καὶ πόδα sequitur.

In cap. LI.

BRABIANVS.

A. C. 196.

Retinui hanc lectionem Sophronii & Erasmi. Eusebius & codex noster habent: Arabianus. Liqueat autem, Hieronymum Arabiani opuscula oculis haut usurpasse, quia eorum argumentum admodum generatim indicat.

Edidit opuscula ad christianum dogma pertinentia. Scilicet Eusebius argumentum opusculorum non definiuerat, ex quo solo plerisque his capitibus sapit Hieronymus.

Quadam opuscula. Probabile est, non nisi unicum librum fuisse. Nam Eusebius inquit: ἄλλη τις ὑπόθεσις ἀραβιανῶν.

Scalig.
ad Euseb.
omnim.
hist. p. 234
A. C. 196.

Philippum, qui Christianus fuit. Si hic latro & idolorum cultor christianus dici potest, tunc eodem iure angelus appellabitur.

In cap. LII.

IVDAS.

Ad decimum Seueri annum. Codex Guelpherbytanus: *Ad decimum Seueri Pertinacis annum.*

In cap. LIII.

TERTULLIANVS.

A. C. 209.

Hic cum usque ad mediam aetatem presbyter ecclesia permansisset.
Codex Guelpherbytanus: *Hic usque ad mediam aetatem presbyter fuit ecclesia Africa.*

Aduersum ecclesiam texuit uolumina de pudicitia, de ieiuniis.
Modernorum pontificiorum ieiunia tam similia sunt ieiuniis, quæ Tertullianus & Montanistæ efflagitarunt, ut Martinus Peresius, pontificiæ sectæ episcopus, dixerit, Tertullianum contra Psychicorum errorem scripsisse, eosque efficaciter conuicisse. Scilicet bonus uir ob maximam illam, quam dixi, conuenientiam ieiuniorum Pontificiorum & Montanistarum putabat, Psychicos a Tertulliano impugnatos, hæreticos; Tertullianum uero & Montanistas catholicos fuisse, adeoque librum de ieiunio non aduersum ecclesiam, sed pro illa scriptum esse. Peresii uerba affert Ioannes Dallæus libro II de ieiuniis capite III.

In cap. LIV.

ORIGENES.

A. C. 230.

Postea a Demetrio in locum Clementis presbyteri confirmatus.
Ex uita Origenis intelligitur, errare illos, qui Alexandrinos presbyteros chorepiscopos, episcoporum dignitate præditos, faciunt: quorum sententiam breuiter, sed docte refutat Ioannes Garnerius p. 158. dissertatione II ad librum diurnum Romanorum pontificum.

Heraclam presbyterum, qui sub habitu philosophi persenerabat.
Heraclam presbyterum antea *νομήτορος*, vulgari ueste, deinceps uero philosophi habitu incessisse, & Eusebius libro VI capite XIX tradit. Vnde constat liquido, clericorum habitum a cæterorum hominum uestitu diuersum non fuisse: quod hodie fatentur pontificii doctiores, Octavius Ferrarius parte secunda de re uestiaria libro IV capite XIIIX Stephanus Baluzius in notis Baluz. ad Gallia Narbonensis concilia, & Paulus Aringhius libro VI Ro. p. 26. mæ subterraneæ capite XXIIIX. Auctis uero, quæ ad cultum externum in ecclesia pertinebant, prudenti consilio factum est, ut clerici peculiari habitu incederent. Neque tamen ubique aut semper hoc obtinuit, quum anno MCCXIV concilium Monspeliense coactum sit hanc legem condere: *Quoniam propter incommpositum habitum quorundam clericorum regularium & secularium iam*

adeo laici scandalizantur, quorum frequenter nobis sunt oblata querela, quod non solum viros ecclesiasticos hinc contemnunt, verum & ipsos & ecclesias aggrauant & molestant, non credentes huiusmodi clericis magis deferendum quam laicis, qui non solum a laicis in habitu & alia conuersatione non discrepant, verum & in his & in aliis se magis exhibent dissolutos, nos volentes praedictorum utilitatibus tam spiritualiter, quam corporaliter prouidere; in synodo praesenti statuimus, ut quilibet archiepiscopus uel episcopus talaribus uestimentis & camisia linea super alios pannos extra domum suam, si pedes uadat, semper utatur, & idem obseruet in domo, cum curiam publice cum extraneis tenet. Chlamydem quoque talarem habeat super scapulas consutam more Romano.

Firmilianus. Corrupta lectio codicis Guelpherbytani: *Firmianus.*

A. C. 220.

In cap. LV.

AMMONIVS.

Euseb. L. VI. c. 16. Hunc falso accusat Porphyrius. Porphyrius libro III contra christianos: Ammonius cum christianus inter parentes christianos educatus fuisset, simul atque per aetatem sapere potuit, statim ad uiuendi rationem legibus consentientem descendit. Miror autem, cur Ammonium postponat Origeni, quem tamen Ammonii discipulum fuisse ex Porphyrio constat.

A. C. 230.

In cap. LVI.

AMBROSIVS

Quippe ut uir nobilis. Rectius codex Guelpherbytanus: *Quippe uir nobilis.*

A. C. 232.

In cap. LVII.

TRYPHON.

Et de dichotomematibus. Vocem Graecam expositurus non nemo in margine scripserat: *Et de diuisionibus.* Hoc in textum Guelpherbytani codicis irrepsit, ubi legitur: *Et de dichotomematibus, & de diuisionibus.*

Abraham. Ab Abraham habet codex.

A. C. 229.

In cap. LVIII.

MINUCIVS FELIX.

Minucius in Octauio καὶ λεξι sequitur Tertulliani apologeticum, ut passim notat Pamelius, etsi stylus Minucii elegantior sit.

Alina

Alius sub nomine eius fertur de fato. An liber de fato, quem Hieronymus recenset, Minucium habuerit autorem, ignoro; id scio, eum de fato commentari uoluisse, ac forte commentatum esse. Ita enim in Octauio: *Quid aliud est fatum, quam quod de unoquoque nostrum Deus factus est.* Et paulo post: *De fato satis,* p. m. 397. *uel si panca pro tempore, disputaturi alias & uerius & plenius.*

In cap. LIX.

GAIUS.

A. C. 212.

Sub Zephyrino. Eusebius: *καὶ Ζεφυρίων.* Multi recentiorum heic lapsi sunt, ac Eusebii uerba exposuerunt: *Post Zephyrinum.* l. c. p. 938 De Gaio prolixè agit le Moyne. *seqq.*

Disputationem aduersus Proclum. Pameliu in uita Tertulliani hanc anno CCXIII editam putat. Quod ad nomina attinet, non est scribendum cum Valesio *Cajus*, sed *Gajus*, ut Eusebius, Hieronymus Photiusque habent. Porro scribendum: *Aduersus Proclum*, non *Proculum*. Eusebius & Photius: *πρὸς προκλον.* Latini tamen Proculum, & autor capitis LII de præscriptione Procul vocat. *p. 24.*

Sed & apud Romanos. Ab omnibus Romanis epistolam ad Hebræos Paulo abiudicatam esse, non dicit illo in loco Eusebius, quem heic Hieronymus interpretatur. *παρὰ ῥωμαίων τισιν,* in- L. VI c. 20. quit, id est, a quibusdam Romanis.

In cap. LX.

A. C. 230.

BERYLLVS.

Quæ Christum ante incarnationem negat. Malim de Berylli sententia ex Eusebio iudicare, qui acta synodi contra Beryllum coactæ legit, quam ex hoc loco Hieronymi. Non dixit Beryllus, Christum ante incarnationem haud fuisse; sed hoc asseruit, illum non fuisse propriam & a patre distinctam personam, *ὅτι πῶτε καὶ μὴ προϋφείναν καὶ ἰδίαν ὁσίαν ὑπερεσθῆν, πρὶν εἰς ἀνθρώπου ἐπιδημίας,* ut Eusebius effert libri VI capite xxxiii. Cæterum codex Guelpherbytanus post uoces: *ante incarnationem*, recte inserit vocem: *fuisse.*

In cap. LXI.

A. C. 220.

HIPOLYTVS.

Rationem paschæ temporumque canones scripsit. Hipolyti canon paschaltis eo, quo Miræus dixit, anno inuentus est in statua mar- morea

Caue T. I. morea Hipolyti, quæ Romæ eruta, ac in vestibulo bibliothecæ Vaticanæ collocata est, ut post alios Ioannes Bona libro II *so. le Moy-* capite VI rerum liturgicarum refert. In huius monumenti, *ve-* *ne T. II* tustissimi sane, dextro laterculo designati sunt Hipolyti libri, *uar. sacr.* de quibus ad laterculi ductum clarissimus Caue & Stephanus le *p. 230. seqq.* Moyne exponunt.

In cap. LXII.

ALEXANDER.

A. C. 212.

Cum desiderio sanctorum locorum. Negare non possum, veteres christianos frequenter peregre abiisse ad uidenda loca, quæ Christus olim præsentia sua, ante passionem, illustrauerat. Hieronymus epistola ad Desiderium: *Adorasse, ubi steterunt pedes domini, pars fides est, & quasi recentia natiuitatis & crucis ac passionis uidisse vestigia.* Verum illæ peregrinationes mature superstitionibus pollutæ sunt, quas ipse Hieronymus æquo loco habet in *T. IV Er.* epistola ad Paulinum de institutione monachi: *Et de Hierosolymis, & de Britannia equaliter patet aula cælestis. Antonius & cuncta Egypti & Mesopotamie, Ponti, Cappadocia & Armenia examina monachorum non uidere Hierosolymam: & patet illis absq; hac urbe paradisi ianua.* Beatus Hilarion cum Palastinus esset, & in Palestina uiret, uno tantum die uidit Hierosolymam, ut nec contemnere loca sancta propter uiciniam, nec rursus dominum loco claudere uideretur. Præstat sane, religionis causa susceptis peregrinationibus aut modum ponere, aut eas tollere, non solum ob alias rationes, de quibus theologi agunt; sed & propter improbos mores, quæ maximam religiosorum viatorum partem hodiernum aduescere non diffitetur Laurentius a Villauicentio libro II capite VII de oeconomia sacra circa pauperum curam.

Adnitente. Minus dicit codex Guelpherbytanus: *annuente.* Sed posterior lectio melior est, quum Narcissus nusquam magnopere laborasse legatur, ut Alexandrum adiutorem haberet.

Et pro Origene contra Demetrium; eo quod iuxta testimonium Demetrii cum presbyterum constituerit. Dixisset rectius: *Pro Origene ad Demetrium, seu, Demetrio,* ut habet Eusebius. Quod ad rem ipsam spectat, Origenes Alexandria discedens, atque in Palæstinam delatus, nondum erat presbyter, sed laicus, commendatus tamen ob doctrinam & morum elegantiam a Demetrio, A-
lexan-

Alexandrino episcopo. Itaque petunt ab eo Palæstinæ episcopi, *ὅς θείας ἐρμηνεύειν χεράς ἐπὶ τῇ κοινῇ τῆς ἐκκλησίας*, ut sacram scripturam publice in ecclesia interpretaretur. Id cum fecisset; Demetrius, Alexandria episcopus, literas dedit ad episcopos Palæstinæ, in quibus conquestus est, quod contra ecclesiæ morem, præsentibus episcopis, concionandi copiam fecerint Origeni laico. Huic Alexander noster, & Theoctistus, Cæsariensis episcopus respondent in epistola, cuius fragmentum Eusebius exhibet libro VI capite XIX quamque Hieronymus contra Demetrium scriptam dicit. Et si uero Origenes, cum in Palæstina doceret, non amplius esset laicus, videlicet ab Alexandro Theoctistoque presbyter ordinatus; fallitur tamen magno-
Eus. lib. VI. c. 10.
 pere Valesius, dum catechetas in ecclesia docuisse negat, ac in priuatis auditoriis, baptisteriisq; catecheses habitas fuisse contendit. *Ad Eus. p. 109.*
 In Alexandrina ecclesia catechumenos priuato auditorio institutos esse, & catechetas catecheses non habuisse coram populo, fateor, idque recte colligitur ex Demetrii epistola. Verum aliis in locis alia quoque eius rei fuit ratio. Nam cum Demetrius obiecisset, catechetis, quod laici sint, non licere publice in ecclesia & coram episcopis docere; respondebant Alexander noster & Theoctistus: *A veritate longissime aberrasti. Nam sicubi reperiuntur, qui fratribus prodesse possint, eos sancti episcopi ultro adhortantur τῷ λαῷ προσομιλεῖν, ut ad populum conciones habeant.* *Eus. L. IV. c. 19.*

In Cap. LXIII.

JVLIVS AFRICANVS.

A.C. 222.

Legationem pro instauratione urbis Emmaus suscepit, qua postea Nicopolis appellata est. Non demum post hanc legationem dicta est Nicopolis, sed statim ab urbis desolatione. Sozomenus: *Vrbs est in L. V. c. 21.*
 Palæstina, Nicopolis hodie dicta. Hanc cum adhuc vicus esset, sacer evangeliorum liber commemorat, & Emmauntem vocat. Post excidium autem Hierosolymorum, & post victoriam a Iudeis relatum, Romani eam Nicopolim nominarunt, ex belli euentu nomen loco imponentes.

In cap. LXIV.

GEMINUS.

A.C. 223.

Geminianum vocat Eusebius in chronico ad annum cccxxviii.

In cap. LXVI.

GREGORIUS THAVMATVRGVVS.

A. C. 254.

Ob studia Græcarum & Latinarum disciplinarum. Rectius reddi-

L. VI. 30.

Ob studia Græcarum & Romanarum disciplinarum. Τα ἐκλή-

Ad l. c.

Euf.

νας intelligitur ius ciuile, cui Gregorius Beryti operam nauabat, ceu ex ipsius ad Origenem oratione probat Valesius. Verum per Latinas disciplinas nemo ius ciuile intellexerit, nec video, Latinas disciplinas a Græcis natura sua ita differre, ut plane aliæ, & a Græcis distinctæ sint. At Romanæ disciplinæ natura sua se iungi a Græcis possunt & seiunguntur.

In Cap. LXVII.

CORNELIUS.

A. C. 251.

Ad Flavianum. Ita Sophronius & Erasmi codices. Guelpherbytanus habet ut Victorii Vuissenburgensis: *Fabianus*, nisi quod Vuissenburgensis una litera distat, ac *Favianus* exhibet. Legen-

Euf. L. V.

c. 39. 43.

dum verò: *Ad Fabium*. Fabius enim successit Babylæ, Antiochen- si episcopo, datæque ad eum literæ Cornelii. Retinui Flavianum, quod constans codicum harmonia doceat, errorem esse Hieronymi.

In Cap. LXVIII.

CYPRIANVS.

A. C. 252.

In ueterum ecclesiasticis monumentis laudantur circiter xxvi Cypriani, sed omnes reliqui infra huius constantiam, eruditionem meritaque subsistunt. Eius memoriam recolebat Carthagenensis Ecclesia xviii Kal, Octobr, ut discimus ex illius ecclesiæ calendario, quod Mabillonius primus in lucem produxit tomo III anale-

p. 398. seqq.

ctorum. Nec Carthagenensis solum, sed omnes Africanæ ecclesiæ calendario illo usæ sunt ante annos propemodum mille & ducentos. Conueniebant autem noctu fideles, atque præeuntibus clericis intelligendæ scripturæ sacræ operam suam addicebant.

Epist. cxx

Augustinus ad Honoratum: *Hinc psalmum LXXII nocte, qua illucescebat solennitas beatissimi Cypriani, per ministerium nostrum expositum, lege, & diligenter adverte.* Cæterum huius Cypriani olim tanta fuit veneratio, ut in laude poneretur, habereturque iucundum, ad e-

Opp. p.

240.

ius sepulchrum preces fuisse. Postumianus apud Sulpitium Seuerum dialogo primo: *Libuit animo adire Carthaginem, loca uisitare sancto-*

*sanctorum, & precipue ad sepulchrum Cypriani martyris adorare. Sepulchri huius pretio abusus est Augustinus ad fallendam matrem, antequam ueram religionem amplecteretur. Cum enim renitente Monica Carthagine Romam discessurus esset; rogabat matrem, fugientem filium usque ad mare sequentem, ut prope Cypriani sepulchrum ea nocte maneret, donec reuerteretur: se enim non abiturum, sed discedentem amicum paululum comitaturum. Atque hoc a matre facilius obtinuit ob amorem, quo in Cypriani sepulchrum ferebatur. Ita inquit Augustinus: *Plan. L.V. Conf. xit, & usq; ad mare secuta est, sed fefelli eam & sinxi, me amicum nolle c. 8. deferere, donec uento facto nauigaret. Vix persuasi, ut in loco, qui proximus nostra navi erat, memoria beati Cypriani, maneret ea nocte. Sed in ea nocte clanculo ego profectus sum: illa autem remansit orando & flendo. Pertinet quoque ad honores, quos Cypriano Africani detulerunt, templum, de quo Procopius apud Euagrium ita scribit: Cyprianum uirum sanctissimum Carthaginenses uniuersi precipuo honore uenerantur; constructaq; in eius honorem magnificentissima ecclesia extra urbem ad littus maris, tum in reliquis eum religiose colunt, tum festum diem quotannis agunt, quem Cypriana appellant. Atq; hinc nauta tempestatem quandam, eodem nomine, quo diem festum, uocare soliti sunt, propterea quod ea tempestas eo potissimum tempore ingruere consuevit, quo Afri festum illum diem perpetuo celebrare solent. In occidentali ecclesia itidem multa ædificia cœnobitarum in Cypriani honorem extructa sunt: de quibus dicam in diatriba de Cyprianis ueteris ecclesiæ. Acta passionis Maximiliani, quæ Mabillon parte IV analectorû exhibet, affirmant, Cyprianum Carthagine sub monticulo secus platam [platanum] terræ mandatum esse: quod quid sit, aliis diuinandum relinquo. Cœterum huius martyris non solum apud orthodoxos, sed etiam apud hæreticos illibata fuit existimatio: unde Pelagius in libro testimoniorum cum debito honore eum commemorauit, ut Augustinus docet libro IV ad Bonifacium.**

Huius ingenii superfluum est indicem texere, cum sole clariora sine eius opera. Horum uerborum non is est sensus, quem uolunt, qui de perspicuo dicendi genere interpretantur; sed hoc uult Hieronymus, Cypriani opera omnium manibus teri, nec adeo ab ipso sigillatim recensenda esse. Et fuit sane frequens lectio

librorum Cypriani, quos nemo non commendabat inter orthodoxos. Augustinus libro de gratia & libero arbitrio: *Com-moneo & multum exhortor, ut beati Cypriani librum, quem scripsit de oratione dominica, diligenter legatis, & quantum uos dominus adiuuerit, intelligatis, memoriaq; mandetis.* Hieronymus ad Lætam de filia:

T. I. f. 27. Cypriani opuscula semper in manu teneat. Ad Eustochium de custodia uirginitatis: *Legas de uirginitate beati Cypriani uolumen egregium.*

Ibid. f. 65. Neque tamen inficias eo, Hieronymum Cypriano peritiam tribuisse, animi sensa plane exponendi. Ita enim ait ad Paulinum

Ibid. f. 47. de institutione monachi: *Beatus Cyprianus instar fontis purissimi dulcis incedit & placidus.* Si nosse uelis, cur in scripturam nullos ediderit commentarios, Hieronymus ibi respondet: *Cum totus sit in exercitatione uirtutum, occupatus persecutionum angustiis, de scripturis diuinis nequaquam differuit.*

Eius opera. De libris Cypriani nihil seorsim dicam, cum quod Oudinus, Labbeus, Caius, Natalis cæterique, qui de ecclesiasticis scriptoribus egerunt, fere omnia dixerint; tum quod Hieronymus nullam de his exponendi occasionem præbeat. Est tamen, quod notari meretur; uidelicet librum de cardinalibus Christi operibus, Cypriano perperam tributum, a Ioanne Dallæo recte uindicatum esse Arnoldo, Bonauallis abbati; sed hoc non demum obseruasse Dallæum, ut uulgo credant: quum Ioannes Prideaux oratione nona inaugurali de pseudepigraphis, anno MDCXXIII habita, diserte scribat: *Conspiciens aliquis librum de cardinalibus Christi uirtutibus, Cypriani annexum operibus absque proprio titulo, illum ut genuinum Cypriani foetum commendat posteris, quem nos ex manuscriptis [qua ad manus sunt] indubitatis, Arnoldi esse Bonauillacensis certo agnoscimus.*

Opera. Passim extant manuscripta, sed recentia. Mabillonius antiquum laudat in itinere Italico scribens: *Antiquissimum Cypriani exemplar quondam ibidem [Veronæ] asseruabatur, cuius contenta Romæ apud patres Oratorii uidimus: sed nullos in illa ecclesia libros modo superesse nobis assertum est. Postmodum istum codicem, maiusculis literis ante annos mille perscriptum, a Canonicis Veronensibus Carolo Borromæo dono datum fuisse, ex Aldi orthographia didicimus, uerboq; calcita.* Vidit & Mabillon in bibliotheca monasterii Tegern-

Tegernsensis Cypriani opera, eleganter scripta, sed ab an-^{lin.}
 nis circiter trecentis. Epistolarum codex membraneus repertus ^{Germ. p. 70.}
 est anno MDCXXCVI in arcis Budensis crypta, qua Budensis
 bibliothecæ reliquiæ continebantur, ac hodie Viennæ in biblio-
 theca Imperatoris asseruatur, ut docet Iulius Pflugk in epistola p. 72.
 de fatis bibliothecæ Budensis. Earundem epistolarum bini co-^{p. 169. lin.}
 dices extant Bononiæ in bibliotheca abbatiæ sancti Saluatoris, ^{Ital.}
 ut notat Mabillon. Sunt & in Bobiensi bibliotheca quædam ^{Ibid.}
 Cypriani opuscula in ueterrimorum codicum fragmentis, qui p. 218.
 toti literis quadratis scripti fuerunt. De stylo Cypriani erudi-
 tæ sunt Augustini obseruationes quarto de doctrina christiana,
 capite xiv & xxxi.

Sole clariora. Et si ab omnibus legeretur Cyprianus; non potuit
 tamen effugere manus uolentas, a quibus corruptus est: quod
 uel solus de unitate ecclesiæ libellus testatur. Miror sane, id ^{Sec. III.}
 Natalem Alexandrum nuper denuo negare, ac heterodoxos, ^{cap. IV.}
 quos uocat, criticos reprehendere ausum: quum Catholici Augu-
 stini iam æuo conquesti sint de librorum Cypriani deprauatione.
 Adscribam uerba Augustini ex epistola XLVIII ad Vincentium
 Rogatistam: *Quamquam non desint, qui hoc Cyprianum prorsus non*
sensisse contendant, sed sub eius nomine a presumptoribus atque menda-
cibus fuisse confictum. Neque enim sic potuit integritas atque notitia lite-
rarum unius, quamlibet illustris episcopi, custodiri, quemadmodum scri-
ptura canonica, contra quam tamen non defuerunt qui sub nominibus a-
postolorum multa confingerent: frustra quidem, quia illa sic commenda-
ta, sic celebrata, sic nota est. Verum quid possit aduersus literas, non ca-
nonica auctoritate fundatas etiam hinc demonstratis impie conatus au-
dacia, quod & aduersus eas, quæ tanta notitia mole firmata sunt, sese
erigere non pratermisit. Mirum, si hos catholicos deinceps inter he-
 terodoxos criticos non annumeret Alexander. Dubitarunt enim,
 num Cyprianus ab hæreticis baptizatos denuo baptizandos existi-
 marit: quod perinde est, ac si de omnibus fere Cypriani libris, num
 incorrupti sint, dubitassent. Quidni ergo nobis liceat conque-
 ri de fraudulenta manu, libro de unitate ecclesiæ illata: quum hæc
 res, ad ueterum dubitationem collata, tantilla sit, ac fateatur ini-
 quissimus Protestantibus Alexander, casuum, modorum, parti-
 cularum diuersitatem in codicibus reperiri; imo in quibusdam

sententias abesse negare nequeat, si derisum se nolit.

Quo Roma Cornelius. Hieronymus de uita Pauli capite primo: *Sub Decio & Valeriano persecutoribus, quo tempore Cornelius Roma, Cyprianus Carthagine, felici cruore damnati sunt.* Quum eodem die passi, magnaue familiaritate iuncti fuerint Cornelius & Cyprianus, uoluit eos ecclesia olim in litanis iunctos. Anglicanis in litanis, quas in lucem emisit Mabillon, ac a mille annis editas uult, sic canitur: *Sancte Corneli, sancte Cypriane, orate pro nobis.* Recentiores in utriusque honorem cœnobîa construxerunt. Tale est canonicorum ordinis præmonstratensis iuxta Nienhouium in Batauia. Imo & reliquias iungendas existimarunt. Arnoldus Rayfius in Hierogazophylacio Belgico ait, Bonæ-Viæ Virginum cœnobio, ordinis Cisterciensis prope Luxenburgensem ciuitatem, asseruari magnam partem costæ sancti Cornelii & sancti Cypriani.

p. 120.

In cap. LXIX.

PONTIVS.

A. C. 252.

Vita Cypriani a Pontio edita interpolata est. Dalmatica Cyprianum induit, quæ est vestis episcoporum sequioris æui, quod librariis minus dictum uideretur, tantum episcopum, sanctumque martyrem tunica uulgari indutum fuisse. At uero non fuissent gentiles solliciti de episcopis detegendis, si potuissent ex habitu dignosci. Præterea Cyprianum terræ mandatum dicit *cum cercis & scolacibus*, quæ est locutio ad recentes mores comparata. Scilicet candelæ adhibendæ erant, ne in tenebris terræ mandaretur martyr, atque gentiles ignorarent, quem honorem eius corpori christiani statuerent.

In cap. LXIX.

A. C. 254.

DIONYSIVS ALEXANDRINVS.

Ad Flavianum. Legendum: *Ad Fabium*, ex Eusebii libro VI capite XLIV. Codex Guelpherbytanus rursus *Fabianum* uocat.

De pœnitentia. Omnium, quos de pœnitentia scripsit, libellorum unum fuit idemque argumentum. *Suam de lapsis sententiam exponit*, ait Eusebius, & *criminum gradus distinguit.*

Ad Nouatianum causantem. Recte hoc loco ab Eusebio recedit, qui epistolam ad Nouatum scriptam dicit libro VI capite XLV. Nam Nouatianus Romæ contra Cornelium episcopus a schisma-

schismaticis electus est, ut ex Cypriani XLV epistola liquet, non *edit. Fell.* uero Nouatus. Vnde & noster Dionysius *Novatianum* uocat apud Eusebium libro VII capite VIII.

Cuius epistola exordium est. Miræus ex capite XLV libri VI historiæ Eusebianæ totam epistolam huic capiti inseruit. Inepte ac præter Hiernonymi mentem, qui disertè ait, se non nisi exordium epistolæ recitare.

Ad Heraclam. Legendum: *Ad Hieracem*, ex libro VII capite XXI Eusebii.

Ad Canonem. Eusebius habet: *Ad Cononem.* Guelpherbytanus codex: *Item Canonem de pœnitentia.* Optimæ lectionis pessimæ reliquæ. Nam canonem publicauit de paschate, ut Eusebius tradit libro VII capite XX. Hunc cum librarius ab Hieronymo omissum existimaret, & tamen canonis mentionem fieri deprehenderet; canonem de pœnitentia posuit, ne Dionysius nullum canonem edidisse uideatur.

Moritur XII Gallieni anno. XII Gallieni & Valeriani anno, habet codex Guelpherbytanus.

In Cap. LXX.

NOVATIANVS

A. C. 251.

Quasi ἐπιτομήν operis Tertulliani faciens. Difficilis locus, cui medicas manus post Pamelium nemo, quod sciam, admouit. Cum enim Tertullianus præter librum aduersus Praxeam nullibi legatur alium de trinitate edidisse: & uero Nouatiani de trinitate liber multo prolixior sit libro Tertulliani contra Praxeam; merito quæritur, qua ratione Nouatiani liber dici possit libri Tertulliani epitome. Doctissimus Pamelius legendum putat: *Quasi ἐπιτομήν*, ut sensus sit, Nouatiani librum esse quandam quasi dilationem libri aduersus Praxean. Verum non satis certus de hac lectione putat, legi posse: *Quasi μίμνησιν*; quod Tertullianum imiteretur Nouatianus. Sed quia codicum manu exaratorum fide destituitur, consultius ei uisum est, ex solo hoc loco affirmare, Tertullianum peculiarem, & ab illo aduersus Praxean distinctum de trinitate librum uulgasse, quem inter opera eius deperdita refert. Mihi prior coniectura arrideret, si uel pauci codices assentirentur. Illis autem deficientibus retinenda est lectio, quam codices ad unum omnes seruant: *Quasi ἐπιτομήν.*

Præ-

T. III. f.
104. Es.

Præterea ita quoque existimandum est, Hieronymum nunquam a Tertulliano peculiarem de Trinitate librum editum credidisse, quia eius rei non meminit, ubi omnino uidebatur necessarium. Libro II apologiæ aduersus Ruffinum ait de aduersario suo: *Trarit ad inclitum martyrem Cyprianum, & dicit Tertulliani librum, cui titulus est de trinitate, sub nomine eius Constantinopoli a Macedoniana partis hereticis lectitari. In quo crimine mentitur duo. Nam nec Tertulliani liber est, nec Cypriani dicitur, sed Nouatiani, cuius & inscribitur titulo.* Si Hieronymo quidam Tertulliani de trinitate liber cognitus fuisset, debuisset sane distinctius respondere, Tertullianum scripsisse quidem de trinitate, sed eius librum non lectitari ab hæreticis. Neque enim negare potuit Hieronymus, librum de trinitate, ab hæreticis lectum, Tertulliani esse, si Tertullianus de trinitate peculiarem librum edidit, cum in Palæstina uiueret, nec uideret codices Constantinopolitanos. Quod uero ad loci nostri sensum attinet, certum omnino est, Nouatiani librum non posse libri aduersus Praxean dici *ἐπιτομήν*. Unde dicendum puto, Hieronymum per *opus Tertulliani* uoluisse opera, seu, libros Tertulliani omnes intelligere, ut sensus sit, Nouatianum ea, quæ in libris suis prolixè quidem, sed sparsim trinitate tradat Tertullianus, congestisse, atque in epitomen redegisse peculiari illo de trinitate libro. Constat enim, Nouatianum Tertulliani res ipsas & formulas loquendi ita imitatum esse, ut propter uerborum sensusque conuenientiam Nouatiani liber Tertullianum autorem habere crederetur. Ac ne quis loquendi formulam insuetam causetur, notandum est, Hieronymum & alibi omnes alicuius uiri libros, iunctim sumptos, auctoris *opus* vocare, ut dicemus ad caput LXXIX.

A. C. 278.

In cap. LXXI.

MALCHION.

Dogma Artemanis. Patres in concilio *Arthemam* uocant apud Eusebium libro VII capite XXX. Sed Eusebius libro V capite XXIX *Artemonem*.

Sed & alia grandis epistola. Extat libro VII Eusebii capite xxx.

In Cap. LXXII.

A. C. 278.

ARCHELAUS.

Aduersum Manichæum, *Maveis* audit Eusebio libro VII capite.

capite XXXI. At Socrates libri I capite XXII *μάνην & μανιχαϊ-
ον* uocat. Archelaus fuit Cascharorum in Mesopotamia episco-
pus, cuius disputatio lecta est Socrati. Disputationi præmissa
fuit de apparatu ad disputationem historia, quam primus edi-
dit Valesius, ac notis suis ad Socratem subiecit. Ipsa uero di-
sputatio desideratur. Præter disputationem habetur eiusdem
Archelai ad Diodorum presbyterum epistola contra Manichæum,
quam ibidem, sed Latine, exhibuit Valesius.

In cap. LXXIII.

ANATOLIVS.

A. C. 270.

Dialectica. Physicam addit Eusebius libro VII capite XXXII.

De uolumine, quod super pascha composuit. Liber, aut potius, libri
dicti sunt *canones de pascha.*

De Arithmetica institutionibus. *Αριθμητικὰς ἐισαγωγὰς* uocat
Eusebius, additque, non admodum multa ingenii sui monu-
menta reliquisse Anatolium. Vnde oscitanter quendam Eusebii
locum in illo capite uertit Valesius, dum Anatolium præter li-
bros de pascha & arithmetica multos alios libros edidisse ait,
cum tamen id paulo ante, diserte neget, in posteriori autem loco
non affirmet Eusebius. *καταλέλοιπε καὶ ἄλλα δείγματα τῆς σοφίας. θεῶν
χολῆς τε αὐτὸς καὶ πολυπείρας.* Hoc uertit Valesius: *Multa quoque
alia sua in sacris literis diligentia atq; doctrina monumenta nobis reliquit.*

In cap. LXXIV.

VICTORINVS PITABIONENSIS.

A. C. 290.

Pitabionensis. Ita recte legunt Erasmi codices, quamuis
plusculi *Pictauensem* faciant episcopum. Scilicet Ioannes Fillæus
cantor & officialis Pictauensis, circa annum cio iocxxiii calen-
dario Victorinum episcopum & martyrem Pictauensem inseru-
it, quod Ioannes Beslus, regius in Galliis aduocatus, Pictau-
ensium episcoporum seriem contexens Victorinum nostrum
primo loco collocasset. Hoc auide arreptum est a Pictauensi
episcopo, qui Victorini nostri natalem duplicis festi ritu uoluit
celebrari, & Pictonicas litanias composuit, in quibus Victorinus
martyr & Pictauorum episcopus inuocandus proponitur. Verum
fefellit bonos uiros librariorum incuria, qui cum in Optato Mi-
leuitano, Hieronymo aliisque nonnullis cernerent, Victorinum
Petauionensem, uel, Pitabionensem uocari, nec scirent tamen

urbem, a qua ita uocari posset; Pictauiensem appellarunt, quasi is Pictauiensis in Aquitania II episcopus fuerit, quum esset Petabionensis in Pannonia superiori. Itaque uir cordatus & de ecclesiastica historia præclare meritus, Ioannes de Launoy, theologus Parisiensis, hanc fabulam confutandam existimauit edita de Victorino episcopo & martyre disputatione, Parisiis MDCLIII. Quæ is produxit argumenta, singula huc non spectant, cum nobis de hoc loco sermo tantum susceptus sit. Scripsisse autem heic Hieronymum: *Pitabionensis*, non, *Pictauiensis*, confirmat Launoius editione Romana anni MCDLXX & MCDLXX Moguntinensi eiusdem anni MCDLXX Basiliensi anni MDXVI MDXXIV MDXXVI MDLIII MDLXV & Lugdunensi, quæ anno MDXXX prodiit. Probat porro ex manuscriptis codicibus multis, uno monasterii sancti Germani, secundo sancti Victoris, tertio bibliothecæ regiæ, quarto Puteanæ, quinto monasterii Mariæ de Longoponte, sexto monasterii Mariæ de Valle, & denique duobus bibliothecæ Thuanæ. Victorius & Miræus *Pictauiensis* habent, quod merito reiecitur, quandoquidem doctiores omnes, argumentorum pondere moti, in Launoi sententiam concedunt, existimantes, Hieronymum nunquam cogitasse de Victorino quodam Pictauiensi.

In apocalypsin. Hanc chiliastarum more interpretatus est, quum fuerit chiliastra, qui crebris suis expositionibus iudaicas fabulas instillaret, ut loquitur de eo Hieronymus in Ezechielis caput XXXVI.

In cap. LXXV.

PAMPHILVS.

A.C. 294.

Scripsit apologeticum pro Origene. Quia Grauius notatum est, Hieronymum ipsummet fateri, quod apologiam hanc, ab Eusebio adornatam, Pamphilo adscribens errauerit; nolo hæc fusius persequi. Nam haud scio, an quisquam ignoret, post decem annos ab illo tempore, quo catalogum edidit Hieronymus, lites de hac apologia exortas esse inter Hieronymum & Ruffinum, cum Hieronymus affirmaret, apologiam Pamphilo ab Eusebio suppositam esse. Nec dubium esse potest legentibus Hieronymi aduersus Ruffinum apologiam, quin Eusebius fraudem illam commiserit, ac Pamphilum, gratissimum in orbe christiano martyrem, apologiam in carcere pro Origene elaborasse dixerit, ut liberius serperent

perent dogmata Origenis. Nihilominus Petrus Halloix libro IV Origenis defensi, quæstione I non est ueritus asseuerare, apologiam uere Pamphili nomen præferre, summa imis miscens, ut hoc obtineat. Doctissime autem refutatus est ab Henrico de Noris, qui ecclesiæ Romanæ hodie præstantissimus cardinalis est, capite XIII dissertationis historica de synodo V.

In cap. LXXVI.

PIERIVS.

A.C. 283.

Diuersorumq; tractatum. In his fuit amplissimus commentarius in 1 ad Corinthios epistolam, e quo Hieronymus ad Pauli verba: *nolo autem omnes esse sicut meipsum*, hoc fragmentum recipit: *πάντα λέγων ὁ πᾶντως ἀληγὺς ἀγαμίαν κηρύσσει.*

Ep. ad Pamm. pro libris suis,

In cap. LXXVII.

LUCIANUS.

A.C. 296.

Antiochena ecclesia presbyter. Post has uoces addit Guelpherbytanus codex: *Postmodum Nicomedia pro episcopo.* Sequitur deinde, ut retinuimus: *Tantum in scripturarum studio laborauit.* Sed falsum est, Lucianum Nicomediæ ornandis scripturæ editionibus operam nauasse. Hoc dicunt ueteres, eum Nicomediam delatum, præsentem imperatore, apologeticam habuisse orationem, quam martyrium secutum sit.

Euf. L. VIII. c. 13.

Ut usque nunc quadam exemplaria scripturarum Lucianea nuncupentur. Labor uiri, in quo positus fuerit, Suidas docet: *Cum animadvertisset sacros libros multa adulterina recepisse, quod ipsum tem- pus in ipsis multa deprauasset, & propter continuam ab aliis ad alia translationem; Quin etiam cum improbißimi quidam homines multa adulterina in eos introduxissent, ipse omnes assumptos ex Hebraica lingua restituit in integrum.*

In noc. Lucianus.

Sub persecutione Maximini. Codex noster, Suidas & Baronius eum sub Maximiano passum uolunt. Sed Eusebius libro IX capite VI & Hieronymus hoc loco *Maximinum* ponunt, quorum potior ratio habenda est.

In cap. LXXVIII.

PHILEAS.

A.C. 296.

Phileas, de urbe Egypti, quæ uocatur Thmuis. Noster codex: *Quæ uocatur Thebais.* Hinc incertum puto, an Thmuitana urbe natus sit. Certum est, Thmuitarum ecclesiæ episcopum fuisse.

Mm 2

ex

l. c. ex Eusebii libro VIII capite IX. Porro Valesius putat, Phileam extra dubium in Thebaide passum esse; quod si uerum est, Guelpherbytani codicis lectio omnibus præferenda erit. Nam Eusebius ait, Phileam ac martyrii socios ab innumeris cognatis atque amicis rogatos esse, haberent rationem uxorum ac liberorum, conseruarent uitam, nec se perditum irent. At uero non apparet, qua ratione innumeris cognatis atque amicis licuerit cum Philea Thebaidem proficisci sine periculo mortis. Si igitur in Thebaide, ubi patiebatur, ab innumeris amicis monitus est, plane consequitur, eum illam urbem patriam habuisse, & in illa innumeros amicos cognatosque.

l. c. c. 10. *Elegantissimum librum de martyrum laude composuit.* Egregium fragmentum epistolæ, quam Phileas moriturus ad Thmuitas dedit, Eusebius exhibet, in quo cum prolixè martyrum constantiam extollat, probabile est, illam epistolam his uerbis ab Hieronymo indigitari.

Disputatione actorum habita. Disputationem habuit aduersus Culcianum, Thebaidis præsidem, ac consistit in iudicis quæstione ac responsione Phileæ. Acta martyrii, quibus disputatio, quam dicit Hieronymus, inserta est, prodierunt Antverpiæ, sed interpolata. Valesius genuinorum actorum hoc principium dicit: *Imposito ergo Philea super ambonem, Culcianus præses dixit.*

In cap. LXXIX.

ARNOBIVS.

A. C. 303.

Sicca. Hanc uocem omittit codex noster.

Volumina. Noster codex: *duo nolumina.* De Arnobio Hieronymus ad Paulinum de monachi institutione sic iudicat: *Arnobius inequalis & nimius, & absque operis sui partitione confusus.*

In cap. XXC.

LACTANTIUS.

A. C. 305.

Adolescentulus scripsit. Probabile est, ab Hieronymi manu profectum esse, quod habet noster codex: *Quod adolescentulus scripsit in scholis Africa.*

Ad Demetrianum. *Ad Demetrium,* habet noster codex. Opus Lactantii de religione in præstantissimo codice membraneo, ex Budensi bibliotheca, extat in Vesontionensi ciuitate, & quidem

dem in bibliotheca Ioannis Baptistæ Boifoti, abbatis monasterii, quod sancto Vincentio consecratum est.

Abillon
itin. Ger.

In cap. XXCI.

p. 8.

EVSEBIUS CÆSARIENSIS.

A. C. 330.

Chronicorum canonum omnimoda historia. Paulinus in epistola ad Alipium, quæ inter Augustini epistolas XXXV est, uocat *historiam de cunctis temporibus*. Prouidi, inquit, illam Eusebii, uenerabilis episcopi Constantinopolitani, de cunctis temporibus *historiam*. Sed in hoc fuit obtemperandi mora, quod quia ipse non haberem hunc codicem, Roma reperi apud parentem, *Domnionem*. Neque enim loqui de alia quadam historia existimari debet, quod Eusebium Constantinopolitanum episcopum appellat, qui error facilis est indocti hominis.

Et bibliotheca diuina, cum Pamphilo martyre, diligentissimus peruestigator. Clarorum uirorum ecclesiastica monumenta conseruari debere, mature iudicatum est. Nescio tamen, an quisquam ante Alexandrum, Hierosolymorum episcopum, id magno labore tentauerit. De hoc Eusebius: *Eadem tempestate multi ecclesiastici uiri doctrina excellentes florebat: quorum epistolas, quas ad se uicissim scripserunt, hactenus asseruatas facile est reperire. Extant enim nostra quoque ætate in bibliotheca Ælia urbis, ab Alexandro, ecclesie illius episcopo, constructa. Ex qua nos uberrimam materiam ad argumenti huius tractationem in unum collegimus. Exemplo huius excitati Pamphilus & Eusebius noster longe instructiorem bibliothecam pararunt Cæsareæ, ita tamen, ut in opere illo Pamphili potiores essent partes. Hieronymus in expositione psalmi CXXVI ad Marcellam: Beatus Pamphilus martyr, cum Demetrium Phalerum & Pisistratum in sacra bibliotheca studio uellet æquare, imaginesque ingeniorum, quæ uera & æterna monumenta, toto orbe perquireret, tunc uel maxime Origenis libros impensius prosecutus, Cæsariensi bibliotheca dedicauit: quam ex parte corruptam Acacius dehinc & Euzonius, eiusdem ecclesie sacerdotes, in membranis instaurare conati sunt.*

L. VI. c. 20

De uita Pamphili libri tres. Hieronymus in illa, quam modo laudauimus ad Marcellam epistola inquit: Pamphilus, cuius uitam Eusebius Cæsariensis episcopus tribus ferme uoluminibus explicauit. Quia in posteriori loco uox, *ferme*, omnium codicum est, ut

Mm 3

ali.

aliunde irrepsisse dici nequeat, ex horum locorum collatione duo consequuntur, primo, uolumen & librum Hieronymi a quo non fuisse uoces synonymas, ut nec apud Hebræos ספר & מגלה fuerunt; deinde uoluminis folia certa fuisse & numero definita, quum liber, ut & hodie, tot folia haberet, quot eum habere uolunt scribæ. Si enim uolumen Hieronymo tantundem fuisset, ac liber, non potuisset dicere, Eusebium tribus ferme uoluminibus exposuisse de uita Pamphili, quum Eusebius, Hieronymus, Suidas, cæterique omnes tradant, id factum esse tribus integris libris. Itaque uolumen certus fuit ac modicus foliorum membranæ numerus. Cæterum notandum est, Suidam totum hoc caput ex Hieronymi Sophroniana uersione transcripsisse.

A.C. 330.

In cap. XXXII.

RETICIUS AVGVSTODVNENSIS.

Constantinus M. nomen hoc effert ^{ῥητιος} Rhetecius, in e-
Euf. L. X. pistola ad Miltiadem, episcopum Romanum, & Marcum. Erasmus
Hist. c. 5. legit Rheticus. Sed hoc leve est; de viri vita exponamus. Recte
ait Hieronymus, fuisse eum celeberrimæ famæ. Nam Constantino M. idoneus videbatur ad res ecclesiæ laudabiliter gerendas,
Euseb. l. c. & lites prudenter componendas. Hinc cum iudicium ferendum
esset de Cœciliani Donatique controversia; iussus est Romam
abire, ut iuxta cum Miltiade, Marco, Materno, Marino atque aliis
Optatus de illa causa cognosceret. Tum Reticius & collegæ sententiam
L. I. p. 144. tulerunt in Donatum: sequenti vero anno Arelatenſi synodo eun-
P. I. Hist. dem interfuisse, non puto recte traditum a clarissimo Cauio.
lit. p. 89. Primo enim Donatistæ Reticii iudicio stare nolebant, sed eum re-
iiciebant: ut Constantinus M. disertè docet in literis ad Chrestum,
Syracusanorum episcopum, quibus hunc ad Arelatenſem syno-
dum euocat. Ibi de Donatistis ait: *Prolata sententia acquiescere no-*
Apud Eu- *lentes asserunt, paucos admodum episcopos sententiam tulisse, qui nec o-*
seb. l. c. *mnibus, quæ prius oportebat, diligenter excusis, ad depromendum iudi-*
cium properantes accessissent. Dum igitur reiciunt Romanam syno-
dum, & Arelatenſem sibi fauentem cupiunt; Romanos iudices
denuo admississe hautquaquam existimandi sunt. Nec Constantinus ipsis iudices obtrusisse legitur. Deinde Augustinus diserte docet, Constantinum concessisse Donatistis aliud iudicium, *ali-*
Epist. *orum episcoporum,* non quod necesse esset, sed quod cederet eo-
CLXII. rum,

rum, ceu loquitur, peruersitatibus. Idem confirmat epistola CLXV & CLXVI. De fama, quam Reticio Hieronymus tribuit, hæc habet Augustinus primo contra Iulianum: *Reticium, ab Augustuduno episcopum, magnæ fuisse autoritatis in ecclesia tempore episcopatus sui, gesta illa ecclesiastica nobis indicant, quando in urbe Romana cum aliis index interfuit, Donatumque damnavit.* An sanctus fuerit, ignoro; Augustinus sanctum Reticium uocat, quod auide arreptum est a pontificiis. *Colitur ut sanctus*, inquit Miræus in scholio. Secundo contra Iulianum Augustinus Reticium annumerat inter sanctos ac beatos, & in diuinorum eloquiorum pertractatione clarissimos sacerdotes. Libri eius non extant; nec occurrunt multa fragmenta. Ego non nisi unicum reperire possum, quod mihi ex libro aduersus Nouatianum desumptum videtur. Id extat libro primo Augustini contra Iulianum, & huiusmodi est: *Hanc igitur esse principalem in ecclesia indulgentiam, neminem præterit, in qua antiqui criminis omne pondus exponimus, & ignorantie nostra facinora prisca delemus, ubi & veterem hominem cum ingentis sceleribus exuimus.* Hic de baptismo agi, ac peccatum originis, seu ingenta scelera innui, recte monet Augustinus contra Pelagianos. Etsi uero libri hodie desiderantur; olim tamen auide descripti sunt. Hieronymus Florentium rogat, ut commentaria in canticum a Rufino obtineat describenda, quibus obtentis eorum copiam itidem aliis fecit; Marcellæ autem facere noluit, addita ratione, non omnes iisdem uesci debere cibis. Ad genium Reticii cognoscendum illud facere existimo, quod etsi Hieronymus desiderio commentariorum in canticum olim magnopere flagrasset, de iisdem tamen, quum legisset, ita iudicavit: *Vehementer miratus sum, virum eloquentem præter ineptias sensuum caterorum, Tharsis urbem, putasse Tarsum, in qua Paulus apostolus natus est: & aurum Ophaz Petrum significare: quia Cephas in euangelio idem Petrus sit appellatus. Innumerabilia sunt, quæ in illius mihi commentariis sordere uisa sunt. Est quidem sermo compositus, & Gallicano cothurno fluens. Plura de Reticio, quæ quidem certa sint, uix quisquam afferet. Imo quædam plane falsa sunt. Sane quod Hieronymus in epistola quadam ad Marcellam ait, Reticium a Constantinopolitano imperatore sub Sylvestro episcopo, ob causam Montensium, seu, Donatistarum Romam missum fuisse; deceptio est memoriæ. Donatistarum causa nunquam Romæ sub Syl-*

T.I. f. 23.

T.IV. f. 34

Ibid.

Ibid.

Syl-

edit. Par-
is. 1626.
fol. 197.

Sylvestro agitata est imperatoris nomine, constatque ex publicis documentis, iter illud sub Miltiade susceptum. Ad uiri mortem quod spectat, refert Claudius Robertus, presbyter Lingonensis, in Gallia christiana, eum fuisse tertium AEduensensem episcopum, & anno cccxxxvii in Polyandrio sepultum.

In cap. XXXIII.

METHODIUS.

A.C. 290.
Not. in L.
VI. c. 33.
Euseb.

Huius nullam mentionem fecit Eusebius, cuius silentii Valesius hanc causam esse putat, quod Methodius Origenem editis libris impugnauerit; alioqui Eusebium, cum omnes ecclesiasticos scriptores in historia accurate commemorauerit, hunc prætermittendum non fuisse. At nollem Eusebium hac suspitione oneratum, quæ ualde ieiuna est. Si ita colligere licet, quis erit innocens? Et quæso, quam falsum est, Eusebium omnes ecclesiasticos scriptores, qui ante eum, uel ipsius ætate floruerunt, commemorasse. Ut multos præteream, num Athenagoram commemorauit?

Olympi Lycia. Totum hoc caput ex Sophronii translatione descripsit Suidas in uoce Μεθόδιος, unde nobis iterum constat, Sophronii uersionem genuinam esse, nec fictam ab Erasmo, ut sentit Isaacus Vossius.

Aduersus Porphyrium confecit libros. Non omnes Porphyrii sophisticationes impugnauit, sed plerasque, ut opinor. Hinc Hieronymus procemio in librum primum Danielis Porphyrium ex parte a Methodio confutatum tradit. Philostorgius libro IIX iudicat, Apollinarem in libris contra Porphyrium hos Methodii libros argumentorum vi superasse.

c. 14.
L. IV. c. 13.

Contra Origenem. Socrates ait, Methodium libris contra Origenem famam aucupari conatum esse, quum uirtute inclarere haut potuerit, eumque maledicum uocat. Addit, Methodium, quum in libris suis diu multumque infectatus esset Origenem, postea in dialogo, quem Xenonem uocauerit, miris laudibus eundem extulisse, ac cecinisse palinodiam. Non nego, Origenem a Methodio laudatum, quum & Hieronymus illum magna admiratione prosequatur. Verum hoc non obstat, quo minus improbaretur errores Origenis, etiam tum, quum ab eruditione

tione laudaret perinde ut Hieronymus. At illud falsum prorsus est, Methodium palinodiam cecinisse. Laudauit, antequam impugnaret, non postquam impugnasset. Hoc rectius nouerit Methodii æqualis, Origenisque defensor, Eusebius. Ille uero disertè libro vi *πρὸς ἀπολογίαν* Origenis Methodio obiicit: *Quo. Apud modo ausus est Methodius nunc contra Origenem scribere, qui hac & Hieron. hac de Origenis locutus est dogmatibus.* Non est, ut quis dicat, Me. T. III f. 91. thodium post editam ab Eusebio apologiam denuo laudasse Origenem. Primo enim huius rei nullum afferri potest indicium, deinde opinor Methodium ne quidem superstitem fuisse, quum prodiret Eusebiana apologia. Nam Pamphilus martyr anno cccix passus est; Methodius martyr circa annum ccciii. Constat autem omnibusque notum est, Eusebium sextum librum pro Origene post Pamphili mortem demum elaborasse. Patet igitur Methodio a Socrate iniuriam factam.

In cap. XXXIV.

IV VENCVS,

A. C. 330.

Sub Constantio. Hæc lectio, quam seruauit Miræus, deprauata est, legendumque: *Sub Constantino.* Ita ex probatæ fidei codicibus Erasmus, cui adde Hieronymum epistola ad Magnum. Restitui ergo Constantinum.

In cap. XXXV.

EVSTATHIVS.

A. C. 325.

Ab Eustathio Antiochiæ Eustathiani dicebantur clerici ac laici, qui Eustathio, orthodoxo doctore, in exilium pulso, ab eius successoribus, Ariana labæ infectis, faciebant secessionem, ac seorsim sacra peragebant annis LXXXV. Quod ad Eustathium attinet, is sane de fide catholica præclare meritus est, ac primus Arianorum tulit atroces iniurias. Hinc Theodorito audit ueritatis defensor, magnus Eustathius; Sozomeno autem uir tum in aliis rebus egregius, tum eloquentiæ causa merito admirandus, cuius libri & ob grauitatem sententiarum uerborumque elegantiam, & propter uenustatem in rebus explicandis magnopere probentur.

L. II c. 19

Aduersus Arianorum dogma componens. Cum libris suis impugnaret Arianos, Eusebius Nicomediensis, mirus fraudum strandarum artifex, & Theogonius, Nicænus episcopus, iuxta cum

Nn

Euse-

Eusebio Cæsariensi, Patrophilo, Aetio, Theodoto aliisque Arianis, synodo Antiochiæ coactis, ubi tum Eustathius regebat ecclesiam, bonum uirum adulterii postulant atque condemnant. Nam conductam pretio mulierem in concilium episcoporum introducebant, quæ infantem uberibus admotum ostenderet, illumque Eustathio parente natum iuramento confirmaret. Nec impunitulit imposturam mulier. Cum enim ancipiti morbo deinceps vexaretur; falsa est, se pretio allectam id facinoris perpetrasse; nec tamen omnino periuram esse: quum infans patrem Eustathium habeat, non episcopum, sed fabrum quendam ærarium. Secunda lata sententiæ causa erat calumnia, quæ Cyrus, Beroeæ urbis episcopus, sanctum præfulem maculabat, uidelicet, Eustathium facere cum Sabellio. Notandum uero hoc loco est, Socratem dubitare, num Cyrus Eustathium hoc nomine unquam accusauerit. Quicquid sit, depositus est Eustathius, resque mox ad imperatorem Constantinum M. delata, qui literis ad Antiochenos datis turbas, quas concitauerat populus ob iniuriam Eustathio illatam, sedare contendit, atque eam factionem, quæ Eusebium Cæsariensem sibi episcopum dari uolebat, adhortatur, ut seligant alium. Epistola extat apud Eusebium tertio de uita Constantini capite LIX.

Sub Constantio principe pulsus est in exilium. Ita Erasmus, Miræus alique. Sed heic omnia turbant ueteres; nec recentioribus satis constat, qua ratione Eustathii res gestæ cohæreant. Falsum est, Eustathium a Constantio sede motum pulsumque in exilium. Nam Theodoritus tradit, Meletium sede Antiochena trigesimo post Eustathii abdicationem anno excidisse. Iam uero omnes fatentur, Meletium anno CCCLX pulsum fuisse. Itaque Eustathius anno circiter CCCXXX motus est a Constantino. Deinde Philostorgius satis clare indicat, concilium Antiochenum, a quo munere priuatus est Eustathius, coactum esse tempore Constantini, non longe ab Eusebii Nicomediensis reuocatione. Tertio dubitationi locus esse non potest, quia Eusebius III de uita Constantini capite LIX ipsemet prodit memoriæ, tumultum Antiochenum euenisse Constantini æuo, cuius ad Antiochenos literas affert, subiiciens & illas, quibus Eusebium laudauerat Constantinus, quod illo tumultu oblatam Antioche-

tiocheni præfulis dignitatem haud suscepit. Itaque merito restituimus Constantinum M. Nec primus hoc facio, cum & antiqua Lugdunensis editio Constantii loco habeat Constantinum. Cuius nostram lectionem & in Sophronio deprehendit; sed quia ex codicibus MSCC Sophronium nemo edidit, præter Erasmus, antiquissimo exemplo usum; merito quis dubitet, an id sub Constantio factum dicat Sophronius, quum Erasmi Sophronius diserte habeat: ἐν τῷ Constantiῳ.

Thraianopolim Thraciarum, ubi usque hodie conditus est. Ex hoc *L.VI c.13.* loco erroris arguendi sunt Sozomenus & Socrates, qui tradunt, *L.IV c.15.* Eustathium nostrum a Valente denuo relegatum esse, quod Eua-
grium, orthodoxum episcopum, aduersus Demophilum, Ariano-
rum præfulem, ordinasset Constantinopolitanis. Si enim in exi-
lio mortuus conditusque fuit in Thraianopolitana urbe; non po-
tuit a Ioviano reuocari, multo minus a Valente pelli in exilium,

Thraianopolim. Valesius, Victoris Tununenensis autoritate ni- *Not. ad*
sus, Eustathium non Traianopoli, sed Philippis conditum tradit. *Socrat. L.*
Imo Theodorus lector libro II nugatur, Eustathium Philippis & *IV c.14.*
exilium transegisse, & conditum esse, indeque Calendionem, suc-
cessorem eius, cum id ab imperatore Zenone impetrasset, Eusta-
thii reliquias Antiochiam detulisse. Sed nulla mihi probabilis ra-
tio succurrit, cur hos reliquiarum patronos Hieronymo debeam
præferre.

Eius volumina. Hieronymus Eustathium illis annumerat, qui *Ad Ma-*
libros suos philosophorum sententiis ita refarciunt, ut nescias, *gnum T.*
quid in illis primum admirari debeas, eruditionem seculi, an scien- *III f. 149.*
tiam scripturarum.

Aduersum Origenem. Ob hanc causam Socrates sanctum præ- *L.VI c.13.*
fulem uocat maledicum, hominem vilem, obscurum, qui suopte
ingenio inclarescere non potuerit.

In cap. XXXVI.

MARCELLVS ANCYRANVS.

A.C. 330.

Maxime aduersum Arianos. In libris contra Asterium, Arianæ
sectæ rhetorem, incaute dixit, Christum esse nudum hominem, e-
amque ob rem accusatus effugia quæsiuit, modo se librum com-
busturum promittens, modo asserens, librum non recte intelle-
ctum esse, ut est apud Socratem libro I capite xxxvi & libro II ca-
pite

Nn a

pite

pite xx. Docet Socrates, Marcellum ἐν ὅλοις τρισὶ βιβλίοις, tribus integris libris confutatum esse ab Eusebio Cæsariensi; sed sciendum, præter tres illos adhuc duos alios libros καὶ μαρκέλλου, contra Marcellum ab Eusebio editos, qui hodie extant.

In cap. XXXVII.

ATHANASIVS.

A. C. 328.

De virginitate. Cum Romæ nulla adhuc nobilium fœminarum nosset propositum monachorum, nec auderet ignominiosum ac vile nomen assumere; ab Athanasio, qui Arianorum persecutiones declinans Romam confugerat, illam viuendi rationem primum didicerunt fœminæ virginesque Romanæ, ut Hieronymus autor est in epitaphio Marcellæ ad Principiam. Hinc virginibus Athanasii libellos magnopere commendat. In epistola ad Laetam de filia institutione ait: *Athanasii epistolas inoffenso decurrat pede.*

Et ἐπεὶ (ἐπειδὴ) epistola. Fuerunt epistolæ paschales, quas patres olim ab Alexandrinæ ecclesiæ episcopis scriptas voluerunt, quod Aegyptii semper magnam curam in siderum cognitione ponerent, adeoque accuratius, quam reliqui, inuestigare possent, quod die singulis annis pascha celebrandum esset. Huiusmodi epistolam Alexandrinus episcopus non modo ad reliquas Aegypti ecclesias, ut Valesius sentit; sed & ad ipsos Romanos episcopos mittebat, ut ubique esset consentiens paschæ celebratio, ceu Leo Magnus epistola LXIV diserte confitetur. Imo Alexandrinis ita proprium erat has epistolas exarandi munus, ut Romanis episcopis illi rei immiscere se hautquaquam liceret, sed necessum haberent, imperatores, si quid olicitanter fieret ab Alexandrinis, rogare, ut Aegyptios admonerent, ne in paschæ die inuestigando peccetur. Id fecit Leo epistola LXV ad Eudochiam, qua eam obtestatur, ut imperatori consilium de monendis Aegyptiis suggerat.

In cap. XXXVIII.

ANTONIVS.

A. C. 328.

T. II Opp.

col. 478.

Ad diuersa monasteria epistolas septem. Imo plures. Scripsit enim ad Constantium Magnum, Constantem atque Constantium, quarum epistolarum argumentum exhibet Athanasius in uita Antonii.

In cap. XXCIX.

BASILIUS ANCYRANVS.

A.C. 343.

Artis medicina. Ita codices Erasmi, Victorii & Guelpherbytanus. Miræus uero: *Arcis Mecheæ*. Quia nemo tradit, Basilium arcis Mecheæ episcoporum fuisse, nequæ fuerit illa arx, a quoquam satis expositum uideo; retinui priorem lectionem, cui tamen tantum non tribuo, ut aliam respuendam existimem, si quæ ex probatis codicibus proferatur.

Scriptis. Præter libros Basilii, quorum harum rerum scriptores meminerunt, non est præmittenda eius disputatio cum Photino, quam a notariis exceptam tradit Socrates libro II capite xxx.

In cap. XC.

THEODORVS.

A.C. 334.

Heraclia. Puto utrumque recte scribi *Heraclea* & *Heraclia*, cum Socrates libro II capite XII Theodorum *Ἡρακλείας* episcopum; Theodoritus uero libro II capite III eundem *Ἡρακλεώτην* appellet.

In Mattheum & in Ioannem. Theodoritus uidetur ei in quatuor euangelia commentarios tribuere. *τῶν θείων εὐαγγελίων ἡ ἐρμηνείαν συγγράφειν*, inquit. L. c.

In cap. XCI.

EVSEBIUS EMESENVS.

A.C. 340.

Et ad Galatas libri decem. Guelpherbytani codicis lectio aliis omnibus præferenda: *Et in epistolam ad Galatas ὑποθέσεων libri decem.* Male Sophronius: *πρὸς γαλάτας εἰς*.

In cap. XCII.

TRIPHYLLIVS.

A.C. 340.

Λευτεῶν. Hanc uocem ex Sophronio restituit Erasmus. Opinor, Hieronymum scripsisse: *ἡμετέρας*, ut & libro I capite XI Sozomeni.

Eloquentissimus sua ætatis. Sed uanus simul, & ex illis concionatoribus, qui se potius, quam Christum prædicant. Cum enim præsentibus Cypri episcopis concio ipsi ad populum habenda, proferendaque essent uerba saluatoris: *Τόλμα κραδίκατον σοφιστικὸν & ἀμβλῆτα*, ipsi uox, *grabbatum*, non satis Græca aut congrua uisa est, substituit ergo uocem *σκήπτου*. Huius rei ini-

Nm 3

quitate

quitate motus Spyridion, uir uenerabilis, publice eum coarguit:
Num tu praestantior es eo, qui grabbatum dixit, ut te pudeat eius uer-
bis uti.

*Suid. in
 hoc. Triph.*

Et multa alia. In his liber de miraculis Spyridionis, qui Sui-
 dae æuo iam desideratus uidetur.

Cap. XCIII.

DONATVS.

A. C. 328.

In caput XCIV.

ASTERIVS.

A. C. 330.

Scriptit. Sozomenus libro II capite XXXIII tantum ait,
περὶ τῆς δόγματι λόγους συγγραψάν, quod Valesius reddit: libros
de fide scriptit. Non est sensus, eum de fide, qua alicui rei assen-
 timur, sed de doctrina & rebus ad fidem christianam pertinen-
 tibus scripsisse.

In cap. XCV.

LVCIFER.

A. C. 353.

Caracalitanus, Caralitanus legendum est, cum sit apud Sozo-
 menum: *καρχαλίτων ἐπίσκοπος*. Theodorito libro III capite IV
 audit, *ὁ συνεδὼ τὴν νῆσον ποιμαίνειν λαχὼν*, Sardiniae insulae epi-
 scopus.

In cap. XCVI.

EVSEBIVS VERCELLENSIS

A. C. 252.

Vercellensis episcopus. Vercellis nomen diuersimode efferunt
 Græci, qui Eusebii meminerunt. Socrates libro II capite XXXVI
 ait: *εὐσέβιος βρεκέλλων, πόλις δὲ αὐτῆς τῶν ἐν ἰταλίας λογύων.* Epi-
 phanius hæresi XXX uocat episcopum *βρεγέλλας πόλεως*, aut,
 ut alii legunt, *βερεέλλας*. Pessime Sophronius: *εὐαγγελίνης ἐπί-*
σκοπος.

Edit in psalmos commentarios Eusebii Casariensis. Obscurus est
 locus Hieronymi in epistola LXXV ad Vigilantium, quem su-
 pra Grauius adduxit, Videtur enim Hieronymus id dicere, Eu-
 sebiū & Origenis in psalmos commentationes Latina ciuita-
 te donasse. Contextum hoc euincere quisquis legerit, fatebi-
 tur. Cæterum Eusebius noster non tam componendis nouis,
 quam aliorum libris uertendis, aut saltem describendis, suam o-
 peram addixit, Vercellenses hodieque in episcopali ecclesia, Eu-
 sebio

sebio nostro dicata, asseruant euangelia Matthæi & Marci in ueterri-
mo codice membranaceo, quæ noster sua manu exarasse, ac Ver-
cellensi ecclesiæ concessisse creditur. *Certe membrana situ fere corru-
pta est, inquit doctissimus Mabillon, characteres pene fugientes Mus. Ital.
ac semideleti tantisper a Romana scriptura degenerant, A ad modum T. Ip. 9. 10.*
Grace Α, Μ litera superne clausa a semicirculo incipit: alia litera Ro-
manis fere similes. Codicis operculum ex argento, a Berengario imperatore
ab annis fere octingentis instauratum, ex una parte Saluatoris effigiem; ex a-
lia sanctum Eusebium exhibet: ad cuius caput hi versus adscripti leguntur.

Præsul hic Eusebius scripsit, soluitque uetustas:

Rex Berengarius sed reparauit idem.

In infima uero parte ad pedes Eusebii:

Argumentum postquam fuluo decompfit & auro,
Ecclesiæ præsul obtulit ipse suæ.

In Cap. CXVII.

FORTUNATIANUS.

Rustico sermone. Latine, ut præfatione in Matthæum docet
Hieronymus, nec male tamen, aut oscitanter. Noster enim di-
gnum se aliquid memoria editurum pollicetur, si ex Fortunatia-
ni in Matthæum opusculis uel pauca exciperet. Hæc Fortunatia-
ni opuscula poscit Hieronymus a Paulo Concordiensi.

A. C. 340.

l. c.

T. I f. 66.

*Liberium, Romanae urbis episcopum, ad subscriptionem hæreseos
compulit. Friuolum Miræi scholium: A fide catholica non de-
fecit.*

Cur hæresi subscripsit, si non defecit? Ut ab hæresi
liberent Liberium, magnopere sudant boni uiri, & in-
auditas distinctionuculas comminiscuntur. At ueteres omnes,
qui Liberij res gestas commemorant, assentiuntur Hieronymo,
quorum uerba nuper produxit Ioannes La Placete, uir doctissi-
mus, observationum ecclesiasticarum parte altera observatione

p. 137.

IV. Idem fatetur Galliæ literatæ hodie ornamentum, Ludo-
uicus Ellies du Pin, facultatis theologicæ Parisiensis doctor &
professor, qui disputatione V de antiqua ecclesiæ disciplina ait: *Suf-*

p. 347.

ficit antiquos pro certo habuisse, Liberium Ariana perfidia consensisse.
Et paulo post: *Liquet Liberium ab hæresi liberari non posse.*

Primus sollicitauit ac fregit. Hoc ex monumentis petatum
est, quæ hodie non extant. Nam Fortunatianus alias nusquam
annumeratur episcopis, qui Liberium seduxerunt, nec fuit in co-

mita-

mitatu Constantii. Patet autem hinc, Fortunatianum, cum & ipse in Italia degeret Aquileiensis episcopus, Liberium aliquoties monuisse ad hæresin amplectendam. Si enim primus sollicitauit, sollicitauit antequam sollicitaretur ab imperatore. Si fregit primus, non fregit ab imperatore in Berocam Thraciæ tendentem. Tum enim nondum fractus erat, sed quod frangi non posset, in Thraciam deportabatur. Itaque dicamus necesse est, Fortunatianum paulo ante subscriptionem in itinere denuo conuenisse Liberium, quum hic e Thracia Sirmium uocaretur, ubi subscripsit.

In cap. XCVIII.

ACACIUS.

A.C.340.

T.IV f.86.

Συμμικτῶν ζήτημάτων. Hos libros Hieronymus alibi nomine συλλεγμένων ζήτημάτων laudat. Plurima de Acacio dici possunt; sed instituti ratio non patitur.

In cap. XCIX.

SERAPION.

A.C.340.

Carus Antonii monachi. Huic Antonius suas de futuro ecclesiæ statu uisiones enarrauit, ut est apud Athanasium in uita Antonii. De Serapione pleni sunt ueterum, qui post Eusebium scripserunt, libri.

In cap. C.

HILARIUS.

A.C.350.

T.I Eras.

f.97.

Librum de synodis. Notum est, Hieronymum olim in Treuirensi ciuitate studiis operam nauasse, atque Ruffinum habuisse contubernalem. Ita enim epistola ad Ruffinum: Cum post Romana studia ad Rhenum semibarbaras ripas eodem cibo, pari frueremur hospitio. In hac urbe diutius uixisse sanctum uirum, inde liquet, quod sua manu descripserit hunc Hilarii de synodis librum. Epistola ad Florentium hæc habet: Quæso Hilarii manu in charta scribi iubeas prolixum ualde librum de synodis sancti Hilarii: quem apud Treuiros in manu mea ipse descripseram. Sane quorundam Hieronymi æuo mos erat, ut codices magna cura compararent, ac sæpe nimium ornarent. Hieronymus ad Eustochoium de custodia uirginitatis: Inficiuntur membrana colore purpureo, aurum liquecit in literas, gemmis codices uestiuntur, & nudus ante fores Christus emoritur.

Alino

Alius in Constantium. Hoc libro paulo liberius petiit imperatorem, animumque dedit seditiosis clericis, clamores suos, quibus principes, quos hæreticos esse censent, lapidare consueverunt, huius libelli dictis defendendi. Nihil sane commodius reperiebat Andreas Philopater, presbyter ac theologus Romanus, quo palliaret mordacem, quam contra Elisabetham, Angliæ reginam, anno cio ixciii Lugduni edidit, responsionem.

Tractatus in Iob, quos de Greco Origenis transtulit. In Pado-lironensi Benedictorum monasterio, quod a Mantua decem passuum millibus distat, codex extat membraneus, qui tres ex Origene in Iob libros comprehendit, quos Hilarius uertisse dicitur in sermonem Latinum. Libro prologus præmissus est hoc primordio: *Peritorum mos est medicorum.* Sed Hilarii fœtus haut esse uidetur, quod eius genium haut referat, nec ibi habeantur, quæ Augustinus ex hocce Hilarii opere adduxit. Opera Hilarii, ab annis fere mille ducentis scripta, extant Romæ in bibliotheca Vaticana, non illa, quæ pontificia audit, sed minori, quæ Vaticanæ Basilicæ propria est. Hunc codicem Mabillon uidit, cui forte iusto antiquior habitus est. Mabillon
Ital. p.
207. 208.
l. c. p. 143.

In cap. CI.

VICTORINVS.

A. C. 362.

Aduersus Arium. Non tam aduersus Arium, quam Arianos, Candidum præcipue, cuius epistolæ ad Marium Victorinum fragmentum iuxta cum Victorini responsione edidit Mabillon parte IV analectorum. Quicquid præterea de Victorino scitu iucundum est, congestit doctissimus Launojus dissertatione de quinque Victorinis. Eius conuersio omnino admiranda est, quam describit Augustinus octauo confessionum capite secundo, p. 155. seqq.
p. 51. 59q.

In cap. CII.

TITVS BOSTRENSIS.

A. C. 361

Fortes aduersum Manichæos scripsit libros. Epiphanius hæresi LXVI quirum magnum uocat, qui Manichæi errores *Savmaros* refutauerit.

In cap. CIII

DAMASVS.

A. C. 366.

Hunc magno amore complexus est Hieronymus, ei queli-
bellum de filio prodigo dedicauit, ut docet libro II contra Io-

uianum capite XVII. Eidem dedicaturus erat librum Didymi de Spiritu sancto, a se translatus; sed consecratus est Pauliniano, quum uiuendi finem fecisset Damasus, antequam edi posset.

Metro edidit. Scripsit de Virginitate metro & prosa, ut auctor est Hieronymus ad Eustochium de custodia virginitatis.

In cap. CIV.

A.C. 370.

APOLLINARIUS LAODICENUS.

Fuit Hieronymi præceptor. Sic inquit ad Pammachium & T. III f. 86. Oceanum: *Apollinarium Laodicenum audiui Antiochia frequenter, & colui; & cum in sanctis scripturis erudiret, nunquam illius contentiosum super sensu dogma suscepi.*

Extant aduersus Porphyrium triginta libri. Hieronymus præfatione in Daniele ait, se nescire, an Apollinarius his libris curiolo lectori satisfecerit.

In cap. CV.

A.C. 370.

GREGORIUS BAETICUS.

Qui hodieque superesse dicitur. Codex Guelpherbytanus vocem, *qui*, omittit, unde apparet, hæc verba non de libro, sed de Gregorio accipienda esse. Id monere visum est propter lites, quæ de viri ætate mouentur a Bivario.

In Cap. CVI.

A.C. 386.

PACIANUS.

In Pyrenæi iugis. Lectio Erasmi. Noster codex: *In Pyrenæis iugis. Barcelona.* Ita Erasmus. *Barcinona* habet noster.

De quibus est κέϑ@. Hæc omittit codex noster, ideo forte, quod ignorarent scribæ, quid sit κέϑ@. Docta est Colomesii observatio, ex MSC. codice bibliothecæ Lambethanæ legendum esse: *De quibus est Cernus.* κέϑ@ enim ex Sophronii versione in Latinum textum irreplisse opinatur, cum *Cernus* genus esset lusu-um, quibus gentiles in Gallia caperentur, quemque morem Pacianus libro castigauerit, cui titulus: *Cernus.* Ut accedam huic sententiæ, plurimum codicum requiro auctoritatem.

In cap. CVII.

A.C. 344.

PHOTINUS.

In quibus vel præcipua sunt. Codex Guelpherbytanus: *In quibus libri præcipui sunt contra gentes.* Ex aliorum codicum lectio.

lectione diiudicari nequit, unumne, an plures libros contra gentes ediderit.

In cap. CVIII.

SOEBADIVS.

A.C.359.

Sulpitius Seuerus *Fagadium* uocat libro II historiæ capite XLIV. Si hæc lectio codicum autoritate firmetur, quod ignoro, retinendam opinarer, cum Sulpitius eum bene norit, eiusque fuerit ciuis. Codex Guelpherbytanus habet: *Phobadius*. Lectio Erasmi, quam seruauimus, uetustorum codicum est, unde in tanto dissensu nihil censui mutandum.

In cap. CIX.

DIDYMVVS.

A.C.370.

Fuit monachus & scholæ sacrarum disciplinarum Alexandria præfectus, Hieronymi præceptor, a quo disceret scripturæ expositionem, non Origenis errores. Hieronymus: *Audet quidam proferre literas meas ad Didymum, quasi ad magistrum. Grande crimen discipuli, si hominem eruditum & senem magistrum dixerim. Et tamen uolo inspicere ipsam epistolam, qua tanto tempore in calumniam reservata est. Nihil præter honorem & salutationem continet.* *De error. Orig. Tom. III f. 86.* Et si autem apertissime in Origenis scita concederet, in trinitate tamen catholicus fuit, teste Hieronymo apologia aduersus Rufinum, qua Didymum uocat apertissimum Origenis propugnatorem. Cumque Hieronymus præceptorem sequeretur, *Ibid. f. 90.* ubicunque is non erraret cum Origene; factum est, ut modo laudaret, modo impugnaret Didymum. Itaque Rufinus libro secundo inuectiuarum in Hieronymum conqueritur, Didymum ab Hieronymo modo in cælum laudibus efferri, modo usque ad inferna demergi. Præfatione in Didymi librum de spiritu sancto sic inquit Hieronymus: *Didymus meus oculum habens sponsa de cantico cantorum & illa lumina, qua in candentes segetes sublimari Iesus præcepit, procul altius intuetur: & antiquum nobis morem reddidit, ut uidens uocetur propheta. Imperitus sermone est: & non scientia: apostolicum uirum ex ipso sermone exprimens.* Et in procemio commentariorum in epistolam ad Galatas laudat Didymum, uidentem suum. Simili laude macatur a Socrate, Sozomeno, Theodorito, ac omnibus, qui eius olim fecerunt mentionem.

Captus a parua etate oculis. Egregia sunt uerba, quibus Didymum Antonius monachus, quum Alexandriam uenisset, allocutus est: *Socrat.* Nihil te moueat, o Didyme, iactura corporalium oculorum. *Eiusmo-*
L. IV c. 25 di enim oculis orbatu es, quibus & musca & culices uidere possunt. Gaude
Sozom. potius, quod illos habeas oculos, quibus angeli uident; quibus Deus cer-
L. III c. XV nitur, & lux eius comprehenditur. Eadem refert Hieronymus ad
T. I. f. 92. Castrutium.

Et ob id elementorum quoque ignarus. Mirum, Socratem heic Hieronymo contradicere, qui cum Didymo diu conuersatus est. Socrates ait, uidendi copia priuatum esse, cum iam prima literarum elementa didicisset. Sozomenus: *Fertur literarum formas in tabula alius incisas, digitis solum pertractando didicisse.* Neuter recte. Num Hieronymus, qui uidit, qui nouit, qui eo præceptore usus est, ignorauerit, utrum Didymus elementa literarum calleret? Itaque non uideo, cur recentiores errantem Socratem sequantur, ac doceant, Didymum uidendi facultatem amisisse, cum iam prima literarum elementa didicisset.

In Cap. CX.

A. C. 366.

OPTATUS.

Præsul Mileuitanus in Numidia Donatistis se opposuit. Plura de eius uita haud nouimus, quum sileant ueteres.

Valentiniano & Valentino principibus. Ex hoc loco corrigenda est lectio Optati libro secundo, ubi series Romanorum episcoporum habetur, ac ita extat: *Iulio Liberius, [successit] liberio Damasus, Damaso Siricius hodie, qui noster est socius.* Si Optatus libros sex de schismate Donatistarum aduersus Parmenianum edidit tempore Valentiniani & Valentis; Damasus uero, omnium consensu & iuxta ipsummet Hieronymum supra capite centesimo tertio, sub Theodosio demum mortuus est: qui potuit Siricius Damasus successor, Romæ Damaso successisse, quum Optatus librum suum secundum conscriberet? Itaque omnino probanda est Francisci Balduini sententia, qui putat, hæc uerba: *Damaso Siricius hodie*, esse alicuius paulo post Optatum scriptoris. Videlicet librarius, qui Optati libros Siricii ætate describebat, adiecit procul dubio in margine has uoculas: *Siricius hodie*, ut, quum inter Damasum & Siricium nullus alius intercessisset, integrum ad sua usque tempora Romanorum præsulum catalogum haberet.

Annot. ad
L. II O.
ptati p. m.
184.

Ad.

Aduersus Donatiana partis calumniam. Dictis suis Optatus fidem fecit ex archiuis, ex iudicum uocibus & publicis documentis. Scribit enim bonæ causæ fiducia: *Quia audio aliquos de L. 1p. 43.* societate tua litigandi studio chartas habere nescio quas: quarendum est quibus sit accomodanda fides: quæ cum ratione concordent, quæ cum ueritate confabulentur. Vestra, si sunt aliqua, mendaciis forte uideantur aspersa. Nostras chartas probant & conflictus causarum, & contentiones partium, & exitus iudiciorum, & epistola Constantini. His præmissis affert monumenta inuidæ, perinde ac Augustinus. Calumniis Donatistarum accessit crudelitas, eaque tanta, ut Optatus scriberet: *Lacerati sunt uiri, tracta sunt matronæ, infantes necati sunt, abacti sunt partus. Ecce uestra ecclesia, episcopis ducibus, cruentis morsibus pasta est.* *L. 11. p. 55.*

Libros sex. Ipse Optatus illud, quod sexto ac ultimo loco se ostensurum dixerat libro primo, sexto libro persequitur. Nihilominus Franciscus Balduinus librum septimum adiecit, quem Cochleus omiserat. Tres codices, quos Balduinus ab Elpenæo, Tilio & Macereo nactus erat, exhibuerunt septimum librum, unde Gabriel Albaspinæus eundem retinuit, cuius editionem non est, quod suggillet Mericus Casaubonus, & Albaspinæum imparatum accessisse dicat ad libri interpretationem. Is enim, quum opus uix prima sui parte typis excusum esset, obiit testaturque ad lectorem præfatio, omnia meliori habitu proditura fuisse, si coronidem operæ Albaspinæus imponere potuisset. Cæterum fatentur docti, septimum librum aut Optati non esse, aut interpolatum ualde. Cumque contra Parmenianum scripti sint, non immerito quæritur, quid Parmenianus ediderit, ab Optato his libris confutatum. Balduinus credidit, scripsisse Optatum contra Parmeniani ad Tyronium epistolam; sed deinceps aliter sensit. Optatus tractatus uocat: *Quia tractatus tuos, quos in manibus, & in ore multorum esse nolui, neque contempsit.* Nunc in Galliis Du Pin Optatum edit, quæ editio non poterit non præclara esse. *p. 35.*

In cap CXI.

AQVILIVS.

A.C. 360.

Tam prosa, quam uersibus. Genus uersuum, quæ usus est, Sophronius exprimit: μέγαν ἡρώεα.

In Cap. CXII.

A. C. 390.

CYRILLUS HIEROSOLYMITANVS.

Sape pulsus ecclesia. Sape sua culpa. Diximus supra, Cæsariensem episcopum inter Palestinæ episcopos fuisse metropolitatum, quod ius inde a longis temporibus ei competebat. Sed Cyrillus post susceptum Hierosolymitanum episcopatum Acacio, Cæsareæ episcopo, de iure metropolitano controuersiam mouebat, ως ἀποστολικὴ θρόνος ἡγοῦμεθα, tanquam apostolicam sedem obtinens. Εὐσεβίου εἰς ἀπέχθειαν κατέστησαν, hinc inimicitiae exortæ sunt, inquit Sozomenus libri IV capite xxv. Et ut inimicitiae religioso zelo palliarentur, se mutuo accusabant, quasi non recte sentirent de diuinitate.

In Cap. CXIII.

A. C. 366.

EVZOIVS.

n. 37.

Ita scribendum est, quamvis Hieronymus in expositione Psalmi cxxvi Euzonium dicat. Nam & Epiphanius hæresi lxxiii appellat εὐζώνιον.

In Cap. CXIV.

A. C. 390.

EPIPHANIVS.

c. 7.

c. 3.

In extrema iam senectute varia cudit opera. Longæuus præsul, & qui, ut pauca dicam, duodecimo post editum catalogum anno nondum in viuis esse desierat. Hieronymum magno amore dignatus est, eique dono dedit librum suum de lapidibus. Hieronymus in XXIIIX Ezechielis: Super quibus [lapidibus] & uir sanctus, Epiphanius episcopus, proprium volumen mihi præsens tradidit. Hunc plagii reum peregit Rufinus, cuius verba Hieronymus libro III apologiæ refert: Hic est ille delirus senex, qui ideo Originem legi prohibet, ne alii eius furta cognoscant. Quasdam eius epistolas, quod notum est, Hieronymus transtulit, ceu testatur epistola LXVII.

In cap. CXV.

A. C. 364.

EPHRAEM.

l. c. p. 113.

Ut publice in quibusdam ecclesiis eius scripta recitentur. Eius hymni hodiernum in usu sunt apud Maronitas, ut obseruat Ioannes Bona. Neque tamen, quos iam habemus, hymni non interpolati uidentur, cum in illis Dei misericordia impleretur per orationem bene-

benedicta Maria, per orationem martyrum benedictorum. Huiusmodi precandiratio inaudita fuit Ephraemi atate. Id ex Sozomeni libro III capite XVI constat, eum encomia martyrum composuisse, de quibus Theodorus libro IV capite XXIX ait: *Hec cantica festos martyrum dies latiores ac splendidiores etiamnum efficiunt.* At sanctorum opem implorasse, aut eorum merita Deo, ut condonaret mortalibus scelera, proposuisse, nusquam legitur. In modernis hymnis quisque versus septem syllabis absoluitur.

In cap. CXVI.

BASILIVS MAGNVS.

A.C. 370.

Breues variosque tractatus. Πολλά καὶ ἡμετέρας scripsit, quorum nonnulla in Latinum sermonem conuertit Rufinus, ut est apud Socratem libro IV capite XXVI. Hexameron eius secutus est Ambrosius, quum Origenis de illo argumento librum verteret, ceu Hieronymus testatur epistola LXX.

In cap. CXVII.

GREGORIUS NAZIANZENVS.

A.C. 370.

Nazianzenus episcopus. Iterum hoc loco culpatur Hieronymus, quod Gregorium Nazianzenae ecclesiae episcopum dicat; sed frustra. Faciunt eum Nazianzenum episcopum Rufinus libro XI historiae capite IX Socrates libro IV capite XI & XXVI Theodorus libro IV capite XIX Sozomenus libri VI capite XVII unoque ore veteres reliqui. Hos omnes errare, errare Hieronymum, qui eo praepatore usus est, quis credat? Tota ecclesia orientalis ita existimavit, superstiti Gregorio. Nam inter accusationis capita, propter quae throno Constantinopolitano motus est, hoc quoque fuit, quod deseruerit populum Nazianzenum, cui necessitudine obligatus esset. Nemo autem ex illis, qui Gregorium defendunt, respondit, eum nunquam fuisse Nazianzenae ecclesiae episcopum. Cum igitur inter omnes constet, Gregorium, superstiti patre suo, Nazianzenam ecclesiam rexisse, quod ipse nullibi non, praecipue vero in carmine de seipso & contra episcopos, a Iacobo Tollo primum edito, fatetur; manifestum est, *Toll. in-* eum recte illius ecclesiae episcopum dici: nisi quis simul negare *sign. ita-* velit, Alexandrum, de quo supra capite LXII actum est, Hiero. *Ital. p. 13-* solymorum episcopum fuisse, quamdiu Narcissus superuixit. At, inquis, ipse Gregorius negat, se fuisse Nazianzenum episcopum.

Equi-

Equidem hoc uerum est, negat, se illius urbis obtinuisse episcopatum, sed post patris obitum. Deinde ideo negat, ne recte accusatus uideri possit, quod tantillum episcopatum respuens inhiarit throno Constantinopolitano, accuram nullam gesserit gregis Nazianzeni, a se derelicti. Hæc talia obliuientibus respondit, se non fuisse, quum Nazianzo discederet, episcopum: qua quidem in re cum uetus ecclesia orthodoxa ei assensum non præbuerit, sed magno consensu Nazianzenum episcopum dixerit, non uideo, cur ea sententia hodie alicui uitio uerti possit. Accedit, quod Valeſius ad Socratis librum v' caput xxvi docet, Gregorium post amissam Constantinopolitanam sedem Nazianzum se recepisse, atque eius urbis episcopatum obtinuisse, donec senio defatigatus successorem sibi ipsemet eligeret.

Mabillon *lit. Ital. p.* *13. & 123.* *n. 35.* *Omnia opera sua.* Opera Gregorii in codice Græco MSC bonæ notæ habentur in bibliotheca Casinensi, ut taceam alios codices, quorum mentionem faciunt impressi bibliothecarum catalogi. Extant eiusdem opera cum figuris, ante annos mille exarata, Mediolani in bibliotheca Ambrosiana.

Decesit ante hoc ferme triennium. De Gregorii emortuali anno ex hoc loco agit Pagi in Prolegomenis dissertationis hypaticæ.

In cap. CXVIII.

LVCIVS.

A.C. 371.

A quo pulsus. Guelpherbytanus codex: *A quo expulsus est.* De hoc multa legi possunt ex epistola Petri, Alexandrini episcopi, libro iv capite xxii Theodoriti, ubi dicitur *λύκε την πομπήν και τας πράξεις εχεν εσπαδανως.*

In cap. CXIX.

DIODORVS.

A.C. 378.

In apostolum commentarii. Fragmentum exhibet Hieronymus epistola CLII.

In cap. CXX.

EVNOMIVS

A.C. 360.

Et multa contra ecclesiam scribere. Et multa contra ecclesiam scribere ausus est, habet noster Codex.

In cap. CXXI.

PRISCILLIANVS.

Basilidis & Marcionis, Basilidis uel Marcionis, est in codice

In cap. CXXII.

MATRONIANUS.

A. C. 382.

*Valde eruditus. Codex: Vir valde eruditus.**Euchrotia. Codex: Eutropio.**In cap. CXXIII.*

TIBERIANUS.

A. C. 383.

Filiam deuotam Christo uirginem matrimonio copulauit. Piaculum est, alicui quicquam affingere. Sed codex noster diserte docet, quod reliqui in medio relinquunt, Tiberianum propriam filiam duxisse uxorem. Matrimonio sibi copulauit, habet.

In cap. CXXIV.

AMBROSIUS MEDIOLANENSIS.

A. C. 385.

De quo, quia superest. Quamdiu superuixerit ab huius libri editione, non est satis explicatum. Doctissimus Papebrochius putat, eum obisse anno cccxcviii die xvii aprilis, seu sabatho sancto paschatis, qui anno cccxcviii incidebat in xviii aprilis. Martyrologia Bedæ & aliorum habent iv aprilis. Sed Mabillonius uulgatam sententiam, qua anno cccxcvi die v aprilis decessisse dicitur, retinendam putat, cum ob alias causas, tum quod in vetustissimo Mediolanensium episcoporum catalogo, quem primus edidit, die v aprilis dicatur depositus. Ego nullus dubito, quin vulgaris sententia Papebrochianæ præferenda sit. Illud vero plane non est verosimile, eundem die v sepulturæ traditum esse, quum tanta festinatione usi non sint ueteres in recondendis corporibus episcoporum. Nec apparet, qui decenter fieri potuerit, eique ex more interesse clericorum piorumque hominum multitudo. De libris Ambrosii nihil moneo. Ritus, seu, ordinem Ambrosianum erudite excussit Mabillon, fateturque, eum hodie multo alium esse, quam fuerit Ambrosii acuo.

*Mabillon.
M. Ital.
T. i. part. ii
p. 115. seq.*

l. c. p. 106.

In cap. CXXV.

EVAGRIUS.

A. C. 388.

Mihi legit. Fuit enim Hieronymi in eremo comes, ut ex epistola xli liquet. Vno, inquit, & toto mihi lumine, Euagrio nostro frui. Et epistola vi carissimum Euagrium uocat,

Pp

In

In cap. CXXVI.

AMBROSIUS ALEXANDRINUS.

*A. C. 392.**Aduersum Apollinarium.* Recte codex noster: *Aduersum A. pollinarem.**In cap. CXXVII.*

MAXIMUS.

*A. C. 370.**De fide aduersus Arianos.* Theodoritus libro v capite viii eum Apollinari uesania refertum fuisse scribit.*In caput CXXIIX.**A. C. 380.*

GREGORIUS NYSSENUS.

Mibi & Gregorio Nazianzeno. Guelpherbytanus tum hic, tum in uita Gregorii Nazianzeni, antiquissimam lectionem tueretur, ac *Nazanzenum* uocat, non, *Nazianzenum*. Hanc lectionem *It. It. p. 13.* & Mabillonius in ueterum monumentis deprehendit.*In cap. CXXIX.*

IOANNES CHRYSOSTOMUS.

A. C. 392.

Chrysostomi cognomen nondum sortitus erat Ioannes, quum hæc scriberet Hieronymus, imo id nominis illi superstiti nunquam tributum uidetur. Nec ætate discipulorum eius obtinuisse opinor, quum Theodoritus, qui Ioannem præceptorem habuit, eum diuinum & magnum Ioannem, nunquam uero Chrysostomum appellet, quod ad Ioannis laudes, quibus enumerandis Theodoritus operam sedulam nauat, omnino pertinebat. Quod in titulis capitum non modo apud Theodoritum, sed & apud Sozomenum Chrysostomi nomen legitur, indicat titulos illos a librorum autoribus non esse adscriptos. Sozomenus sane in extollenda Ioannis eloquentia totus est, eumque dicendi persuadendique artificem egregium, & omnium sui temporis oratorum præstantissimum uocat, neutiquam uero Chrysostomum. Videtur ergo Chrysostomi nomen ignotum fuisse usque ad annum circiter DCXXX. Nam circa istum annum Ioannes Moschus eum aliquoties Chrysostomum uocat, e cuius uerbis colligitur, hoc nomen & paulo ante usurpatum. Extat in bibliotheca nostra publica codex homiliarum Chrysostomi adorandæ uerustatis, qui nudum Ioannis nomen præfert. Itaque non immerito quis antiquissimos Chrysostomi codices illos dixerit, qui, cæteris paribus, solo Ioannis nomine insigni.

*L. V. Hist.**s. 28. 32.**L. VIII.**s. 2. 5.**In Limo.**mario c.**128. 191.*

insigniuntur. Recentiores enim scribæ semper librorum inscriptiones ad usum sui sæculi accommodarunt, quo Chrysostomi nomen iam pulpita ubique personabat. Nec male. Olim enim sæpe hallucinati sunt lectores in discernendis libris, Ioannis alicuius nomen præferentibus, ita quidem, ut uersionis Aethiopice autor apocalypsi Ioannis euangelistæ hunc titulum præscripserit: *Visio Ioannis, qui Ioannes fuit episcopus Constantinopolitana metropolis, cum passurus erat passionem.* Scilicet cum Ioannes Chrysostomus in oriente magna gauderet fama, ut audito in re literaria Ioannis nomine Ioannem Chrysostomum intelligerent, credidit interpres, non posse alium Ioannem apocalypseos autorem esse, quam Chrysostomum.

Diodorique sectator. Sozomenus libro VIII capite II refert, Chrysostomum uiua Diodori Tarsensis uoce usum. *Magistros, inquit, eos habuit, qui tunc temporis nobilibus illic monasteriis præsidebant; Carterium scilicet, ac Diodorum, qui Tarsensis ecclesia episcopus fuit.* Suidas Eusebii Emisæni & Diodori ἀνγλοθου uocat.

Tantum legi. Non fuit Hieronymo in more positum, libros supplere & auctius emittere, alioqui potuisset deinceps multos Chrysostomi libros huic loco inserere, quorum plusculos ipsi cognitos fuisse, ex eius monumentis post hunc catalogum editis abunde cognoscitur. Multos enim ab eo tempore, quo hic liber editus est, in lucem emisit Chrysostomus, ita, ut Suidas dicat: *Eius scriptorum numerum recensere non hominis est, sed Dei potius omnia cognoscentis.*

In cap. CXXX.

GELASIVS.

A.C. 492.

Post Euzoium. Codex noster: *Post Eunomium.*

Fertur quadam scribere. Codex: *Fertur quadam scribere capitula.*

In cap. CXXXI.

THEOTIMVS.

A.C. 392.

Socrates libro VI capite XII uirum ob uitæ sanctitatem celeberrimum uocat, quem Hunni ob uirtutem & fidei robur Romanorum Deum appellarunt, ut est apud Sozomenum libro VII capite XXVI. Verba eius, quibus Origenem aduersus Epiphanium defendit, habentur apud Socratem.

l. c.

P p 2

In

In cap. CXXXII.

DEXTER.

D.C. 392.

p. 135.

p. 140.

T. II var.

sacr. p.
1039.

Omnimodam historiam. Dextri chronicon omnimodæ historiæ primus edidit Franciscus Biuarius, Cisterciensis monachus, & apologias subiunxit Lugduni MDCXXXVII. Sunt, qui id a Biuario confictum dicant; sunt alii, qui illud Dextri scærum esse contendunt: quos recenset Vincentius Placcius de Pseudonymis. Rursus alii nihil definire audent, sed de libri autore dubitant, inter quos est Henricus de Noris libro I capite XXXIII historiæ Pelagianæ. Si absque partium studio loquamur, quo aguntur nonnulli pontificii scriptores, dum de autore libri disputant, fateri oportet, ineptas fabulas pudendosque errores, qui sæpius occurrunt in chronico, a Biuario edito, persvadere cuius posse, ut neget, librum Dextri esse ab eruditione rerumque usu olim commendati. Exempla errorum ubiuis sub examen reuocata occurrunt, præcipue laudato Norisii loco eiusdemq; libri capite VI & tomo II miscellaneorum Witsii exercitatione XIV. Stephanus le Moyne ita iudicat: *Hispani ludibrium debent omnibus altis gentibus, quum nihil sit ineptius, quam illorum Flavius Dexter, & uisionibus, prophetis, anilibusque fabulis quas hic solent uendicare.*

In cap. CXXXIII.

AMPHILOCHIVS

A.C. 390.

Dicitur de uita Basilii M. scripsisse, eiusque de hoc argumento liber hodieque habetur, ac reiicitur a plerisque, etiam Mabillon pontificiis. Sed illud opus aut tam recens non est, quam putatur; aut olim alius de Basilii uita liber extitit sub nomine Amphiloerii. Nam Anastasius bibliothecarius in prologo quodam, narrationi de miraculis Anastasii præfixo, ac a Mabillonio primum edito, huius libri aliquoties meminit.

In cap. CXXXIV.

SOPHRONIVS.

A.C. 392.

De subuersione Serapis. Cum non semel euersum sit Serapium, ethnica superstitionis templum, nescio de qua subuersione egerit Sophronius. Videtur tamen de illa scripsisse, quam Alexandria suscepit Romanus, militum in Ægypto dux, & Euagrius, Ægypti præfectus, paulo ante conscriptum hunc catalogum; de qua Socrates libro V capite XVII & Sozomenus libro

libro VII capite XV. Hinc Sophronius, quippe eius rei periti-
or, ait, se de Serapio librum edidisse. Neque enim tam idolum,
Serapis, euersum est, quam templum ei sacrum, quod Serapi-
um audit. Quid uero Ægyptii Serapidis imagine adumbratum
voluerint, docet Ioannes Pierius libro II capite XXVII hiero-
glyphicorum. Inscriptionem in honorem Serapidis factam, ac
nuper inuentum, Mabillon IV analectorum parte exhibet. Nuf. p. 91.
quam autem eo honore affectum est hoc idolum, quo id ma-
ctarunt Alexandrini, ut Tacitus, qui lectu dignissima de Se-
rapide habet, scribat de Alexandrinis: Serapidem *Deum dedi-* Hist. IV. 81.
ta superstitionibus gens ante alios colit. Imo nonnulli ex christianis,
quibus christianæ religionis obscurior notitia fuit, eundem De-
um magni fecisse uidentur, pro ea, quæ sæpius Alexandriae
contigit, religionum confusione, ceu ex Vopisco obseruat Mars-
hamus in canone chronico. p. 154.

INDEX SCRIPTORUM ECCLE- SIASTICORUM,

qui a S. Hieronymo in Catalogo
memorantur.

A Cadius Cæsariensis Episco- pus. pag. 93. 143. 165. 198. 290.	Amphilochius Iconii Episcopus. III. 206.
Agrippa Castor. 42. 128. 153. 247.	Anatolius Laodicens Episco- pus. 78. 161. 190. 275.
Alexander Cappadociæ Episco- pus. 70. 137. 159. 187. 266.	Antonius monachus. 88. 142.
Ambrosius Alexandrinus Dia- conus. 66. 157. 187. 206.	163. 196. 286.
Ambrosius alter Alexandrinus. 109. 264.	Apollonius Senator. 57. 133. 184.
Ambrosius Mediolanensis Epi- scopus. 108. 145. 205. 299.	Apollonius, sub Commodio Imp. 55. 133. 156. 257.
Ammonius Alexandrinus. 66. 187. 264.	Apolinarius Hierapolitanus E- piscopus. 47. 129. 200. 250. 259.
	Apolinarius Laodicens Episco- pus. 98. 143. 154. 166. 181. 292.
	Pp 3 Appi-